

TARTU ÜLIKOOL

Euroopa Kolledž

Magistritöö

Reet Kost

**EUROOPA LIIDU NOORTEPOLIITIKA MÕJU
EESTILE AASTATEL 2007–2013 EUROOPA LIIDU NOORTEPROGRAMMI
EUROOPA NOORED NÄITEL**

Magistritöö

Juhendajad:

Rein Murakas, MA

Andu Rämmer, MSc

Tartu 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seiskohad ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Reet Kost

/töö autori allkiri kinnitatud digitaalselt/

“The impact of implementation of EU youth policy in Estonia through Youth In Action programme in the period 2007–2013”.

Reet Kost

Abstract

Youth In Action is a programme for young people set up by EU as an instrument of realizing EU youth policy objectives and priorities stemming from Europe 2020 strategy and European Youth Strategy 2010–2018. In the past 7 years 1037 projects have been granted in Estonia and carried out by youth and organisations working with and for young people in Estonia in international partnerships involving altogether 20 727 participants. **The main Aim of this master’s thesis is to assess the relevance of the EU Youth In Action programme by exploring the contribution of the programme to the objectives of EU youth policy at European level and the impact it’s implementation has had on Estonia.** This has been approached by describing and assessing the outputs and outcomes under the Youth In Action in the respective period in Estonia and analysing the extent to which the Programme is achieving it’s specific objectives and the objectives of EU youth policy in general.

Programme’s action in Estonia is considered as corresponding and highly significant in realising the objectives of the EU youth policy when it comes to providing more and equal opportunities for young people in education and job market and encouraging their active participation in society and. The programme impact in Estonia corresponds to goals set at EU level and has high significance and influence on Estonian youth; youth work sector, youth policy as well as for the society and its development.

Finally, the impact assessment provides an input for the new EU programme for education, training, youth and sports Erasmus+ strategic implementation in Estonia in partnership with the European Commission and the network of Erasmus+ National Agencies in the youth field operating in 35 countries in Europe. The recommendations concern reinforcing the inclusion of youth with fewer opportunities, recognition of competencies aquired in international learning mobility activities in a way that speaks to employers and formal education institutions. Both of these could be accomplished by

better guidance, effective learning from best practices and fostering cross-sectoral cooperation.

Keywords: European Union, EU youth policy, Youth in Action, youth work, non-formal and informal learning; youth participation, key competences, learning mobility.

SISUKORD

Mõisted	7
Sissejuhatus	9
I . Uurimuse taust	12
1.1. Noored ühiskonnas	12
1.2. Noorsootöö	15
1.2.1. Mitteformaalse õppimise määratlus noorsootöös	17
1.2.2. Senised uuringud noorsootöö mõjust	18
1.3. Euroopa Liidu noortepoliitika	19
1.3.1. Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik 2010–2018	21
1.3.2. EL noortevaldkonna koostööraamistikule seatud eesmärkide elluviimise loogika	23
1.3.3. EL noorteprogramm Euroopa Noored (Youth in Action) 2007–2013	23
1.3.4. EL uue põlvkonna hariduse-, spordi- ja noorteprogramm Erasmus+ (2014–2020)	24
1.4. Poliitika mõjude hindamine	27
1.4.1. Mõjude hindamine noortevaldkonnas	28
1.4.2. EL programmi Euroopa Noored mõjude hindamine	29
2. Uurimise eesmärk ja uurimisküsimused	32
3. Andmed	34
3.1. Hindamise piirangud	34
4. Analüüs	37
4.1. Programmis osalemise mõju noorte pädevuste arengule	37
4.2. Programmis osalemise mõju noorte ettevõtlikkuse ja loovuse arengule ning tööhõivevalmidusele	41
4.3. Programmi mõju noorsootööle	46
4.4. Programmi mõju noorte aktiivsele osalemisele ühiskonnas ja demokraatias	56

4.5. Programmi mõju noorte seas EL väärtuste levikule, kultuuridevahelise dialoogi ning kultuurilise mitmekesisuse mõistmisele ja austamisele	57
4.6. Programmi mõju solidaarsuse arendamisele ja noorte sotsiaalse kaasatuse toetamisele ühiskonnas	59
5. Arutelu	62
5.1. Euroopa Liidu noortepoliitika mõju Eestile	62
5.1.1. Võrdsete võimaluste loomine noortele hariduses ja tööturul	62
5.1.2. Noorte kodanikuaktiivsuse, sotsiaalse kaasatuse ja solidaarsuse edendamine	67
5.2. Ettepanekud programmi Erasmus+ rakendamiseks Eestis	71
6. Kokkuvõte	76
Kasutatud kirjandus	79
LISAD	88

MÕISTED

Noor on vastavalt EL määratlusele inimene vanuses 13–30 (EÜ 2013) ja Eesti määratlusele inimene vanuses 7–26 aastat (Noorsootöö seadus 2010).

Noortepoliitika on tingimuste loomine noorte osalemise ja heaolu tagamiseks ühiskonnas (SA Archimedes 2013a).

Noorsootöö on tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgsaks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda (Noorsootöö seadus 2010).

Noortevaldkond on ühendmõiste, mis hõlmab nii **noorsootööd** kui **noortepoliitikat** (HTM 2013).

Noorsootöötaja on töötaja, kelle töö eesmärk on luua noortele tingimused arendavaks tegevuseks vaba tahte alusel perekonna-, tasemekoolituse- ja tööväliselt. Noorsootöötaja töötab riigi, kohaliku omavalitsuse, era- või kolmanda sektori institutsioonis, sh maavalitsuses, valla- või linnavalitsuses, üldhariduskoolis, huvikoolis, noortekeskuses, noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuses, noorteühingus, noortelaagris, kirikus, raamatukogus, kultuuri- ja spordiasutuses jms (SA Archimedes 2013a).

Elukestev õpe on igasugune elu kestel läbitav üldharidus, kutseharidus ja -koolitus, mitteformaalne ja informaalne õppimine, mille tulemusel paranevad teadmised, oskused ja pädevused või ühiskonnas osalemine isiklikul, kodanikuks olemisega seotud, kultuurilisel, ühiskondlikul ja/või tööhõivealasel tasandil, sh nõustamis- ja juhendamisteenuste osutamine (EÜ 2013).

Mitteformaalne haridus on igasugune elu kestel läbitav üldharidus, kutseharidus ja -koolitus, mitteformaalne ja informaalne õppimine, mille tulemusel paranevad teadmised, oskused ja pädevused või ühiskonnas osalemine isiklikul, kodanikuks olemisega seotud, kultuurilisel, ühiskondlikul ja/või tööhõivealasel tasandil, sh nõustamis- ja juhendamisteenuste osutamine (ibid).

Informaalne õppimine on töö-, pere- või puhkeajaga seotud igapäevategevustest õppimine, mis ei ole korraldatud ega struktureeritud (eesmärkide, õppeaja korralduse ja õpitoe näol) ja mis ei pruugi olla õppuri seisukohast ette kavatsatud (ibid).

Vabatahtlik tegevus on oma aja, energia või oskuste pakkumine vabast tahtest ja tasu saamata. Vabatahtlikud aitavad teisi või tegutsevad peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks. Oma pereliikmete abistamist ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks (Siseministeerium 2011).

Võtmepädevused on Euroopa Parlamendi ja nõukogu soovitus 2006/962/EÜ (EÜ 2006) määratletud peamiste teadmiste, oskuste ja suhtumise kogum, mida inimene vajab selleks, et end teostada ja arendada, olla aktiivne kodanik, olla sotsiaalselt kaasatud ja osaleda töösuhtes (EÜ 2013).

Struktuurne dialoog on noorte ja noorteorganisatsioonidega peetav dialoog ning jätkuva ühise mõttetöö foorum, mille raames käsitletakse noortevaldkonnas tehtava üleeuroopalise koostöö prioriteete, rakendamist ja järelmeetmeid (ibid).

Õpiränne on füüsiline elamaasumine elukohariigist erinevasse riiki selleks, et õppida, osaleda koolitusel või mitteformaalses või informaaalses õppimises. See võib seisneda praktikas, õpipoisiõppes, noortevahetuses, vabatahtlikus töös, õpetamises või erialase arendamisega seotud tegevuses osalemises. Õpiränne võib hõlmata ettevalmistavaid tegevusi, nagu koolitus sihtriigi keeles, samuti lähetus- ja vastuvõtutegevusi ja jätku-tegevusi (ibid).

Avatud koordinaatsiooni meetod on valitsustevaheline meetod, millega luuakse koostööraamistik liikmesriikide vahel, kelle riigisisest poliitikat saab seeläbi suunata teatavate ühiseesmärkide suunas. Kohaldub näiteks haridus-, koolitus- ja noorte-valdkonnas (ibid).

Lühendid

PEN – programm Euroopa Noored

EL – Euroopa Liit

KOM (COM) – Euroopa Komisjon

ENEB – Sihtasutuse Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo

RAY – programmi Euroopa Noored uuringupõhine analüüs (*Research based analysis of Youth In Action programme*)

SISSEJUHATUS

Hariduse ja noorte valdkondades ei tee Euroopa Liit liikmesriikidele täpseid ettekirjutusi. Neis valdkondades otsustab poliitikate sisu iga riik ise ja vastutab ka korralduse eest nende elluviimisel. EL üleste eesmärkide seadmist ja liikmesriikide koostööd koordineerib ning toetab Euroopa Komisjon. Koostöö toimib avatud koordineerimise meetodil, mis eeldab, et liikmesriigid töötavad ühiselt kokkulepitud eesmärkide suunas ilma seadusandlust ühtlustamata (HTM koduleht). Noorte mõõde poliitikas on lõimitud nii Lissaboni strateegiasse, sellega seotud EL algatustesse ja programmidesse kui ka Euroopa hariduse ja koolituse strateegilisse koostööraamistikku. EL majanduskasvu strateegia „Euroopa 2020” eesmärgidki aruka ja innovaatilise majanduskasvu saavutamiseks on eriliselt noorte olukorra parandamisele suunatud, mille saavutamiseks tuleb samaaegselt rakendada meetmeid nii riiklikul kui ka EL tasandil (COM 2010).

2009. aastal vastu võetud EL Nõukogu resolutsioon Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistiku kohta aastatel 2010–2018 rõhutab noortega arvestamise vajalikkust nii EL institutsioonide kui liikmesriikide valitsuste poolt erinevates poliitikavaldkondades. Koostöös EL liikmesriikide ja Euroopa Komisjoniga keskendutakse peamiselt sellele, et luua hariduses ja tööturul rohkem võrdseid võimalusi kõikidele noortele ning edendada kõikide noorte kodanikuaktiivsust, sotsiaalset kaasatust ja solidaarsust. Eriliselt tõstetakse esile liikmesriikide sisese ja rahvusvahelise noorsootöö rolli noortepoliitika üldeesmärkide saavutamisel ning lisandväärtust, mille annab noorsootöö majanduslik ja sotsiaalne panus (Council 2009).

Eelnevast järeldub, et ootused noorsootööle kui olulisele noortepoliitika toimealale Euroopas järjest kasvavad. Noorsootöö peaks looma võrdseid võimalusi, toetama kultuuridevahelist dialoogi ja andma selles osalevatele noortele selget lisandväärtust – toetama noorte sotsiaalset integratsiooni, tööalast konkurentsivõimet ja kodanikuaktiivsust ning võtmepädevuste omandamist. Kokkuvõttes muudab see noorsootöö strateegiliseks vahendiks poliitikaeesmärkide saavutamisel.

Eelkirjeldatu demonstreerib ühtlasi, et EL noortepoliitika esindab huvitavat aspekti Euroopa integratsiooniprotsessis. Kuigi noortepoliitika ei kuulu otseselt EL otsustus-pädevusse, on seoses teadvustunud tähelepanuga noortele, kellest vananev Euroopa ühiskond järjest enam sõltub ja kellel nähakse rolli Euroopa igakülgse konkurentsivõime tagamisel, aastatega üha enam tunda Euroopa Komisjoni keskne roll liikmesriikide noortepoliitika suunaja, kujundaja ja rahastajana. Nii ongi tänaseks kitsast noorte mobiilsustegevuse toetamisest alguse saanud EL noortepoliitikast kujunenud valdkondadeülene laiaulatuslik poliitika, mis moodustab olulise osa EL tööhõive ja majanduskasvu Euroopa 2020 strateegiast.

Euroopa noortepoliitika elluviimise oluliseks instrumendiks on EL haridusalased koostööprogrammid, mida EL rahastab alates 1987. aastast. Eesti osaleb haridus- ja noorte koostööprogrammides alates 1998. a. Noortevaldkonnas oli kuni aastani 2014 üheks poliitika elluviimise vahendiks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu otsusega nr 1719/2006/EÜ (15.11.2006) kinnitatud programm Euroopa Noored 2007–2013. Alates 2014. a on programm Euroopa Noored osa laiemast EL haridus-, koolitus-, noorte ja spordiprogrammist Erasmus+, millega soovitakse veelgi tihedamalt siduda EL poliitika eesmärkide elluviimine programmide rakendamisega. Viimase seitsme aasta jooksul on Euroopa Liit investeerinud hariduse-, koolituse -ja noortevaldkonna koostööprogrammide toetamisse Eestis 63 miljonit eurot, millest 15,2 miljonit eurot noorteprogrammile (SA Archimedes 2013b).

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on selgitada välja Euroopa noortepoliitika mõju Eestile. Kuivõrd programm Euroopa Noored on noortevaldkonnas üks olulisemaid Euroopa noortepoliitika elluviimise instrumente, analüüsitakse antud uurimistöös põhjalikumalt sellise poliitikainstrumendi efektiivsust ja mõjusid ühele liikmesriigile – Eestile –, keskendudes programmi rakendamise tulemustele ajavahemikul 2007–2013 ning hinnates, mil määral on programm aidanud viia ellu noortepoliitika uuendatud koostööraamistiku 2010–2018 eesmärgid ja prioriteete ning milline on olnud selle mõju Eestis. See omakorda rõhutab antud uurimistöö rakenduslikku iseloomu.

Uurimistöö muudab aktuaalseks asjaolu, et EL uue ühendprogrammi Erasmus+ (2014–2020) käivitamine ja elluviimine on Euroopas, sh Eestis alles algusjärgus ja nii on võimalik analüüsist tulenevate järeldustega arvestada programmi rakendamisel nii Eesti kui Euroopa tasandil, samuti panustab uurimistöö programmi Euroopa Noored järelhindamisse.

Uurimistöö uudsus seisneb selles, et käesoleva töö autori andmetel pole Euroopa noortepoliitika efektiivsust ja EL noortevaldkonna uuendatud koostööraamistiku rakendamise tulemuslikkust programmi Euroopa Noored näitel varem Eestis ega Euroopas uuritud. Samuti väljendub see uurimisvaldkonda iseloomustava erinevatest allikatest pärit info koondamises ja süstematiseerimises.

Mõjude hindamisel, probleemide formuleerimisel ja teadaolevate vastuolude välja toomisel saab käesoleva töö autor paljuski toetuda oma 17-aastasele professionaalsele kogemusele Euroopa noortevaldkonnas ja programmi Euroopa Noored uuringupõhise monitooringu rahvusvahelise võrgustiku (RAY – Research based analysis of Youth in Action) töös osalemisele alates 2009. a.

Uurimistöö sisuline osa koosneb neljast peatükist. (1) **Esimeses peatükis** käsitletakse EL noortepoliitikat, keskendudes seejuures EL noortevaldkonna uuele koostööraamistikule 2010–2018 ja selle elluviimise olulisele instrumendile – EL programmile Euroopa Noored 2007–2013, ning perioodiks 2014–2020 kavandatud EL programmile Erasmus+. Uurimuse taust koondab endas sügavamat vaadet noorsootööle kui antud uurimistöö keskele kontseptsioonile, millest töös lähtutakse. Samuti antakse ülevaade erinevatest lähenemistest poliitikate, sh noortevaldkonna mõjude hindamisele. (2) **Teises peatükis** piiritletakse töö eesmärgid ja uurimisküsimused, tutvustatakse analüüsil kasutatavaid andmeid ja metoodikat, mõõdikuid ja kaasnevaid küsimusi. (3) **Kolmas peatükis** kirjeldab programmi Euroopa Noored 2007–2013 hindamistulemusi EL noortepoliitika uuendatud koostööraamistiku peamiste eesmärkide lõikes. (4) **Neljandas peatükis** arutletakse analüüsitulemuste peamiste järelduste ja programmi Erasmus+ potentsiaali üle Euroopa noortepoliitika eesmärkide elluviimisel Eestis ning antakse soovitusi programmi Erasmus+ rakendamise ja noortevaldkonda puudutava tegevuse arendamise kohta Eestis.

I UURIMUSE TAUST

1.1. Noored ühiskonnas

Viimastel aastakümnetel on seoses ühiskonna moderniseerumisega nõrgenenud inimeste valikuid juhtivad reeglid ja normid ning elukäigu strukturealne ettemääratus on asendunud individuaalsete otsuste paindlikkusega (Ring 2005, Beck 1996, Giddens 1988). Noorus pole hilismodernses maailmapildis enam üleminekuperiood, täiskasvanuks saamise aeg, vaid hägusate piiridega elujärk, millele iseloomulikku muutumisvalmidust, paindlikkust ning püüdlust omanäolisuse ja vabaduse poole ühiskonnas väärtustatakse (vt nt Nugin 2007, 2010).

Eelmainitu tulemusel on ühiskonnas ja inimeste eluteedes palju muutunud. Näiteks ei pruugi kooli lõpetamisele enam järgneda töö või ülikool, vaid erinevate tegevuste (nt erinevates vormides töötamine, õppimine ja mitteaktiivsus) kombinatsioon, mille staatused sageli kiiresti vahelduvad (õppima asumine – õpingute katkestamine – tööle asumine – töö ja õpingute kombineerimine) (Kasearu ja Trumm 2013). Suure paindlikkuse ja vahelduvuse olukord eeldab inimestelt head orienteerumis- ja kohanemisvõimet. Eriti suured muutused on eri autorite väitel (Trumm 2011, Unt 2011, Nugin 2008, Kovacheva 2001) rangete süsteemide lagunemise järgselt toimunud Kesk- ja Ida-Euroopa riikides ja mõjutanud olulisel määral ka noori. Muutused tänapäeva noorte hoiakutes, väärtustes ja käitumises viitavad sellele, et noorte individuaalne autonoomsus saavutatakse järjest varem ja sotsiaalsete kohustuste ning vastutuse võtmine lükkub järjest hilisemasse ikka (Kasearu ja Trumm 2013).

Kaasaegset ühiskonda iseloomustab ka igakülgne globaliseerumine, mille üheks märksõnaks on mobiilsus. Eriti noorte puhul väljendub see uute elamuste ja kogemuste otsimises ja varasemate põlvkondadega võrreldes suurenenud rändevalmiduses ning kasvavas rändesolekus. Nii infotehnoloogia levik kui ka maailma eri paigus reisimise, õppimise ja töövõimaluste kättesaadavus võimaldavad näha ja kogeda seda, mis pole “pelgalt oma ukse all” (Nugin 2012). Mobiilsus on muutnud ja avardanud inimeste arusaamu identiteedist, territooriumist ja kuuluvustundest. Jäikade piiride kadumine on soodustanud elustiilide mitmekesistumist ja multikultuursuse kasvu ning suurendanud

samaaegselt väljakutseid selle kõigega toimetulekuks. Globaliseerumisega kaasnevaid riske on käsitlenud näiteks saksa sotsioloog Ulrich Beck, kes võrdleb 21. sajandit globaalseks riskiühiskonna sajandiks nimetades tänapäeva inimest surfariga, kellel tuleb ebamäärases olukorras toimetulekuks ja õigete otsuste tegemiseks võtta mentaalse surfamise hoiak (vt Beck 1992; vt ka Giddens 1999).

Laiema üleilmastumise taustal on suurenenud majanduslik mõõduvõtmine. Nii on näiteks EL majandus tihedas konkurentsisis muu maailmaga ja olulisimaks takistuseks edu saavutamisel peetakse madalat põhipädevuste taset suure osa Euroopa elanikkonna hulgas, vähearenenud “pehmeid oskusi” (nt suhtlemisoskusi, juhtimisoskusi, meeskonnatööoskusi jmt) ja madalat rändevalmidust, mis nende arengut soodustaksid (COM 2011). Euroopa majanduse arengu suunda ja kiirust mõjutab oluliselt ka sotsiaalse sidususe, sh sotsiaalse kapitali tase ühiskonnas (COM 2010), mille juures on probleemi teravik suunatud eeskätt noortele (COM 2011). Mitmed autorid on leidnud (vt näiteks Bordieu 1985, Coleman 1988, Putnam 2000, Saraceno 2002 jt), et nii inimkapital kui sotsiaalne kapital on mõlemad majanduskasvu allikad, mis on omavahel tihedalt seotud ning teineteist mõjutavad. Kokkuvõttes võib öelda, et Euroopa majanduse oodatavat kasvu ohustab liberaalse majanduspoliitika tagajärjel süvenev tulujaotuse ebavõrdsus, mis nõrgendab ühiskonnas sotsiaalset sidusust, sh inimressursi efektiivset rakendamist. Eelöeldule tuginedes ja ka majanduses toimuvaid struktuurseid muutusi analüüsides on igati põhjendatud pöörata füüsilise kapitali kõrval senisest enam tähelepanu inimeste ja inimsuhetega seotud kapitalile.

EL võimekus püsida globaalses teadmispõhises vananevas ühiskonnas konkurentsisis sõltub paljuski praeguste noorte toimetulekust. Euroopa Liidus elab Eurostati andmetel 95,2 miljonit 15–29-aastast noort, mis moodustab ligi viiendiku kogu EL elanikkonnast (EU Youth Report 2012).

Vaatamata võimalustele, mida noortele Euroopas tänapäeval pakutakse, on nende kõrvalejäämine haridus- ja tööturüsteemist tõsine ja kasvav ühiskondlik probleem, millel on selgelt kahjulikud tagajärjed Euroopa majandusele ja ühiskonnale tervikuna (Eurofound, 2012). Euroopas pole kunagi varem olnud nii palju töötuid kui praegu. Noorte töötus on Eurostati (2013) andmetel EL27 alla 25-aastaste noorte seas kasvanud

2007. a 15,7%-lt 22,7%-le 2012. a ning ulatus 2013. a I pooles EL28 riikides juba 23,5%-ni. Liikmesriikide seas on noorte töötute osakaalud väga erinevad (püsides 7,1% juures Saksamaal ja ulatudes 56,5%-ni Hispaanias). Probleem on eriti terav pikaajaliste noorte töötute arvu kasvamises Euroopas, sh Eestis.

Noored on tööturul kõige haavatavam riskirühm (Eurostat 2009) ning noortel on vähe seadustatud võimalusi oma häält kuuldavaks teha; paljude noorte sotsiaal-majanduslik positsioon ühiskonnas on madal ning neil jääb puudu õigustest ja võimust. Nende võimalusi piiravad vaesus, suur sõltuvus oma vanematest, takistused kõrghariduse, töökoha, eluaseme või kodakondsuse omandamisel (Barry 2005). Mitmed noorte töötuse uuringud viitavad aga hoopis sellistele probleemidele nagu noorte poolt soovitud töökohtade puudus (Clark ja Summers 1987, lk 2), noorte madalad või ebasobivad tööoskused ja tööhõivelisust pärssivad hoiakud (O'Higgins 2001, viidanud Artner 2013). Viimatinimetatud põhjused võivad olla lähedalt seotud hilismodernses maailmas eksisteerivate käitumismustritega, millest eelnevalt juttu oli.

Viimastel kümnenditel on noorte tööpuudusega haakuvalt aktualiseerunud ka mitteõppivate ja mittetöötavate ehk “NEET” (*not in education or training*) noorte probleemid. Reaalsest sotsiaalsest tegevusest võõrandumise ja tõrjutusega seostatakse ka varajast isiksuslikku iseseisvumist ilma sotsiaalse vastutuse võtmiseta. Tegemist on väga heterogeense grupiga, mis muudab kogu sihtgrupile sobivate poliitikalahenduste leidmise keerukaks (Furlong 2006; MacDonald 2011; Coles jt 2010). Eurofoundi (2012) analüüsi kohaselt on EL28 alla 25-aastaste seas noori, kes ei õpi ega tööta, 13,1%. ILO andmetel jäävad Rootsis 2007–2012 teostatud tugiprojektide näitel 18–24-aastaste mitteõppivate ja -töötavate noorte tööturule edukalt integreerimise kulud vahemikku 7810 – 12 000 eurot ühe noore kohta (ILO 2012). See seab ühest küljest väga suure väljakutse 2012. a Euroopa Komisjoni poolt algatatud Noortegarantii elluviimisele, kuid veelgi tähtsamalt asetab olulisele kohale varajase sekkumise, aktiveerimise ja noorte toetamise nende elu erinevatel etappidel ja üleminekuperioodidel.

Eesti demograafilised ja tööturutrendid sarnanevad Euroopa üldiste trendidega. Noori puudutavalt on suureks probleemiks kestev kõrge tööpuudus, koolist tööturule sisenejate kehv positsioon tööturul ning mitteõppivate ja -töötavate noorte suur osakaal; lõhe

tööandjate vajaduste ja noorte oskuste vahel, kuid samas ka väljakutsed, mis on seotud uute põlvkondade tööturule tulekuga ja nende ootustega tööle ja tööelule (Arengufond 2012).

Teiselt poolt on osutunud suureks väljakutseks “kodanike Euroopa” idee ehk sotsiaalse osaluskapitali (mis hõlmab Bordieu ja Putnami teooria alusel üldist usaldust, organisatsioonides osalemist, valimisosalust, poliitilist osalust ja usaldust institutsioonidesse) arendamine Euroopa ühiskonnas, mis on tähtis eeskätt demokraatia toimimiseks, kuid mis mõjutab ka jätkusuutlikku majandus- ja inimarengut ning sotsiaalse sidususe suurenemist. Seost sotsiaalse kapitali ja majandusliku heaolu vahel on kinnitanud ka majandusteadlased, kes on leidnud, et kuigi sotsiaalne kapital iseenesest ei pruugi majanduslikku heaolu suurendada, on majanduslik heaolu selle puudumisel raskemini saavutatav (Evans 1996). Osaluskapitaliga seoses on märkimisväärseks probleemiks nt suurenev lõhe kodanike ja poliitika ning poliitikute vahel. Neid, kes eri tasandite otsustusprotsessides osalevad, on aina vähem kui neid, kes ei osale. Takistuseks on nii teadmatus, vähene motiveeritus kui ka huvipuudus (vt näiteks Bouza 2014). Ka Eesti “Noortevaldkonna arengukavas 2014–2020” rõhutatakse, et kuivõrd noored on ühiskonnas aset leidvate sotsiaalsete muutuste osapooliks, on noorte soov ja võimalused otsuste tegemises osaleda väga tähtis (HTM 2013).

Kriitilistes oludes pöörataksegi Euroopa konkurentsivõime kasvatamiseks, sealhulgas ühtse Euroopa tööturu idee tegelikuks realiseerimiseks nii EL poliitikates kui enamike riikide sisepoliitikates järjest rohkem tähelepanu noorte ühiskondliku osaluse ja sotsiaalse kaasatuse suurendamisele – haridus- ja tööturupoliitika ühisosa suurendamise teel ning noorte kaasamise kaudu noorsootöösse.

1.2. Noorsootöö

Noore kujunemist mõjutavad paljud tegurid. “Elu tänapäeva maailma ühiskondlikes ja majanduslikes tingimustes nõuab järjest enam ulatuslikke ja eri laadi rõhuasetusega teadmisi, seda nii elukestva kui ka eluhõlmava õppe mõttes.” (Chisholm, Hoskins ja Glahn 2005). Kõikide individuaalsete ja sotsiaalsete vajaduste ja nõudmistega on üksnes traditsioonilise formaalhariduse toel järjest raskem toime tulla ning neile piisavaid

lahendusi leida. Hea haridus ja kutsealane ettevalmistus on vajalikud, kuid mitte piisavad tingimused tööturule sisenemiseks ja seal edukaks toimetulekuks (ibid). Iseseisvudes ja elus edasijõudmiseks on oluline osata ja olla võimeline tegema kaalutletud otsuseid ja valikuid, millele aitavad kaasa kättesaadavad ja motiveerivad koolivälised tegevused ehk noorsootöö. Need annavad noortele iseseisvaid edukogemusi ja võimaldavad erinevate tegevuste kaudu ennast ja oma pädevusi paremini tundma õppida ja arendada (Williamson 2002, Taru 2010).

Uuring "*The Socioeconomic scope of youth work in Europe*" määratleb noorsootöö peamise eesmärgina noorele võimaluste pakkumist kujundada oma tulevikku. Noorsootöö on suunatud integratsioonile, noore kaasamisele ühiskonnas toimuvatesse protsessidesse ning noore isikliku ja sotsiaalse sõltumatuse saavutamisele (Youth Partnership 2008). Ka EL Nõukogu poolt 2010. a vastu võetud noorsootöö resolutsiooni kohaselt on võimalik üldstatult öelda, et noorsootöö leiab aset mitteformaalse ja informaalse õppe keskkonnas ning hõlmab paljusid sotsiaalseid, kultuurilisi, hariduslikku ja poliitilisi laadi tegevusi, mida tehakse noorte poolt, koos noortega või noorte heaks. Noorsootööl on oluline roll noorte iseseisvumisel, vastutustunde arendamisel ning ettevõtlikkuse ja osaluse suurendamisel (Council 2010).

Pikaajaliste sotsiaalsete muutuste raamistikus on noorsootöö roll aidata kaasa ühiskonna arengueesmärkide saavutamisele. Selles kontekstis on näiteks Eestis noorsootööd üldiselt määratletud kui aktiivse, hästi toime tuleva ning enda elu nautiva ühiskonnaliikme arengut (HTM 2006), konkreetsemalt noorte tööhõivevalmidust toetava valdkonnana (HTM 2008).

Mitmed autorid on leidnud, et varajases nooruses kogetu ning õpitu mõjutab oluliselt aktiivseks kodanikuks kujunemist (vt näiteks Toots 2013; Otten 2009 jt). Aktiivne osalemine ümbritseva elu kujundamises loob baasi tugevama kodanikuühiskonna arengule, kuid kasvatab noortes ka ühiskonda kuulumise ja kaasatuse tunnet. Kodanikuharidusel, mis leiab aset ka noorsootöö kontekstis ning hõlmab käsitusi identiteedist, osalusest, õigustest ja vastutusest, sallivusest ja mitmekülsusest, jne, on kandev roll kaasaegse ühiskonna kultuuriliste, poliitiliste ja sotsiaalmajanduslike väljakutsete lahendamisel (Otten 2009).

1.2.1. Mitteformaalse õppimise määratlus noorsootöös

Noorsootöö teine, üha laiemat kõlapinda leidnud nimetus on mitteformaalne õppimine. Ühelt poolt viitab sõna „õppimine“ valdkonna tihedale seotusele formaalharidussüsteemiga. Samas viitab sõna „mitteformaalne“ nii noorsootöö spetsiifilistele meetoditele kui eesmärkidele.

Noorsootööd nähakse üldiselt mitteformaalse õppimise tähenduses täiendusena ja abivahendina formaalharidussüsteemi poolt pakutavate oskuste ja teadmiste õpetamisel ja/või samade oskuste-teadmiste õpetamisel teatud sihtgruppidele (nt koolist väljalangenud noored). Õpetatavate oskused peavad aitama noorel kujuneda aktiivseks ühiskonnaliikmeks nii tööturul kui laiemalt kodanikuna (EL ja EN Partnerlus 2011). Ka haridussüsteemist edukalt tööturule liikunud noorte jaoks on täiendava koolituse saamine oluline. Tööandjad hindavad kõrgelt praktilisi kogemusi (vt näiteks Demos 2013 ja CEDEFOP 2012), mida formaalharidussüsteemis paraku saab suhteliselt vähe (kuigi selles vallas on riigiti olukord erinev), kuid mida on võimalik saada just erinevates praktilistes tegevustes kaasa lüües, mida endast suures osas kujutabki mitteformaalne õppimine.

Noored omandavad noorsootöö toel uusi oskusi ja teadmisi, mis on osa elukestvast õppest. Otsese panuse elukestvas õppes osalemise tõusu annab noorsootöö valdkonnaga seotud inimeste koolitamine, kuid ka noorteprojektide toetamine, noorte koolitamine ja nõustamine projektide koostamisel ja elluviimisel. Vähemtähtis pole noorsootöös omandatud teadmiste ja kogemuste tunnustamine – mitteformaalse õppimise kogemuse analüüs, arvestamine, tõendite kogumine ja noorsootöötajaga koos varasemate õpi- ja töökogemuste analüüs. Reaalsuses tähendab see ka tegevusi, mis tähtsustavad noorsootöö rolli (vabatahtliku) töökogemuse omandamisel ja õppimise osatähtsust selles, mis omakorda aitab tähtsustada noorsootöös osalemist tööandjate silmis (Talur 2010).

Noorte puhul tähendab mitteformaalses keskkonnas õppimine tavaliselt nn pehmete oskuste arengu toetamist: nt arendatakse suhtlemisoskusi, sh teise kultuuri esindajatega suhtlemist, juhtimis- ja enesejuhtimisoskusi, kodanikuaktiivsust jms. Mitteformaalses keskkonnas korraldatud õpitegevusena asub noorsootöö haridussüsteemi ja kodanikuühiskonna piirimail, olles seotud mõlemaga (Williamson 2002, lk 63–68).

Noorsootöö panustab nii noorte tööhõvelisusse ja tööelus edukalt toimetulekusse (inimkapitali areng) kui noorte kujunemisse aktiivseteks kodanikeks ning nende mitteformaalsete suhetevõrgustiku tekkesse (sotsiaalse kapitali areng).

Elukestva õppe valdkonnana on noorsootöös noortele mitteformaalse hariduse ja õppimise võimalusi pakkudes noorte arengut toetavate tegevuste tulemuslikkuse hindamisel asjakohane lähtuda elukestva õppe võtmepädevuste raamistikust. Programmi Euroopa Noored projektide käigus omandatud õpikogemusi ja -tulemusi kirjeldatakse Noortepassi abil, kusjuures õpitulemuste kirjeldamise aluseks on samuti Euroopa elukestva õppe võtmepädevuste raamistik. Noortevaldkonnas aset leidvas mitteformaalses õppes kui vaba tahte alusel toimivas eesmärgistatud õpitegevuses on esiplaanil eelkõige õppimise protsess, mitte edasiantavad teadmised ja omandatud oskused.

Mitteformaalse õppimise võimaluste loomise, kvaliteedi arendamise ja tunnustamise tähtsust on rõhutatud ka Euroopa poliitikadokumentides, sh noortevaldkonda puudutavalt, tuues esile selle olulisuse nii konkurentsivõime ja tööhõive kui ka sotsiaalse kaasatuse, kodanikuaktiivsuse ja isikliku arengu seisukohast (vt näiteks Council 2009).

1.2.2. Senised uuringud noorsootöö mõjust

Uuringud on näidanud, et kõrgem haridustase on üldiselt seotud mitmete positiivsete aspektidega. Haritumad inimesed on üldiselt parema tervisega ja elavad kauem, nad ei kaldu antisotsiaalsele käitumisele ega kuritegevusele, nad on kodanikena aktiivsemad ning nende laste koolieelne ja algkooliaegne areng on kiirem. Samasugused seosed kehtivad ka mitteformaalses õppes osalemise kohta (The National Youth Agency 2008).

Mitmetes uuringutes (Merton 2004, The National Youth Agency 2008) on leitud, et noortele mõeldud programmides osalemine on suurendanud noorte enesekindlust ja iseseisvust ning arendanud neis sotsiaalseid oskuseid, aga ka oma elu juhtimise ja suhtlemisega seotud oskuseid. Nende individuaalsete oskuste omandamine toob kaasa ka parema õpiedukuse ning suurema tõenäosuse leida (parem) töökoht. Teismeliseiga on inimese elus üks olulisi „aknaid“, mil on võimalik mõjutada ja kujundada sotsiaalseid ja eneseregulatiivseid oskusi, minapilti ja identiteeti ning nägemust enese tulevikust (HM

Government 2008, lk 12). Näiteks vabatahtlikus tegevuses osalemise kõige tugevamaks positiivseks mõjuks on leitud olevat isiksuslik areng – sõltumatuse, eneseteadlikkuse, enesekindluse ja loovuse arengu (Powell ja Bratovic 2007). Noorte inimeste puhul võib nende omaduste arengut pidada ka eelsammuks konkurentsivõime suurendamiseks tööturul. On leitud, et vabatahtlikud on innukamad õppima ja haridust omandama ning neil on ulatuslikum sotsiaalne võrgustik, mis võib aidata tööd leida (Wilson, 2000). Samuti on tõendeid vabatahtlike suuremast distsiplineeritusest haridussüsteemis, paranenud põlvkondadevahelisest suhtlemisest ja suhtlemisest teiste kultuuride esindajatega. Oluline on leida, et vabatahtlikus tegevuses osalemine suurendab ka üldist sotsiaalset aktiivsust, osalemist kohalikes kogukondades (Wilson, 2000). Rahvusvahelises vabatahtlikus tegevuses osalemise kohta on eeskätt leitud, et vabatahtlik tegevus arendab pädevusi, mis on olulised töö leidmiseks vajalike oskuste kujunemisele. On leitud, et vabatahtlikuna tegutsemine on parandanud keeleoskust, teiste kultuuride esindajatega suhtlemise oskust, loonud uusi kontakte, arendanud vabatahtlikuna teises riigis tegutsenud isiksust üldiselt küpsuse suunas. Eraldi on välja toodud võimalus saada otseselt kasulikke töökogemusi – juhul kui vabatahtlik satub töötama organisatsioonis, mis tegutseb temale vajalikus valdkonnas. Igal juhul aga saavad vabatahtlikud üldise töökogemuse võrra rikkamaks (Mobility 2010).

1.3. Euroopa Liidu noortepoliitika

“Mõiste „noored” on EL poliitikas suhteliselt uus nähtus. 1992. a Maastrichti lepingus laiendati EL poliitika reguleerimisala, et lisada artikli 149 teise punkti alusel sellesse ka noortevaldkond. Kõnealuses punktis on öeldud, et Euroopa Liidul tuleks „soodustada noorsoovahetust ja noortejuhendajate vahetust sotsiaalhariduse alal ... (Maastrichti leping 1992)” (Kost 2013). “Enne 2001. a keskendusid Euroopa institutsioonid noorte puhul eeskätt konkreetsete programmide, nt 1988. a käivitatud programmi „Euroopa Noored” (Youth for Europe) elluviimisele. Süvenes arvamus, et noori puudutavat tegevust ja sellealast koostööd tuleks edasi arendada ning et noored ise peaksid sellesse rohkem kaasatud olema.” (ibid).

Noortepoliitika valge raamat võeti vastu 2001. a novembris. Valges raamatus tehti EL liikmesriikidele ettepanek suurendada koostööd neljas noori puudutavas prioriteetses valdkonnas: osalemine, teavitamine, vabatahtlik töö ning noorte parem mõistmine ja tundmine. Samuti tehti selles ettepanek võtta noori rohkem arvesse teiste poliitikate väljatöötamisel, näiteks hariduse, tööhõive, sotsiaalse kaasatuse, tervise ja diskrimineerimise vältimisega seoses (KOM 2001).

Valge raamatu põhjal seadis EL Nõukogu 2002. a sisse Euroopa noortevaldkonna koostööraamistiku, mida ajakohastati 2005. a novembris, et võtta arvesse Euroopa Noortepakti, mis sisaldas kolme tegevuskava: (1) tööhõive, integratsioon ja sotsiaalse toimetuleku parandamine; (2) haridus, koolitus ja liikuvus ning (3) töö- ja pereelu ühendamine (Kost 2013, lk 61).

Valmistades ette Lissaboni strateegia vahearuanne, võttis Euroopa Ülemkogu arvesse demograafiliste tegurite tähtsust Euroopa tuleviku kujundamisel. Demograafilisi muutusi käsitlev Euroopa Komisjoni roheline raamat tõi välja asjaolu, et langev sündimus ja pikenev eluiga on kaasa toonud järsud muutused Euroopa rahvaarvus ja rahvastiku vanuselises struktuuris. Noorte osakaal vanuses 15–24 langeb 2005–2050 veerandi võrra – 12,6%-lt 9,7%-le, samal ajal kui 65-aastaste ja vanemate vanusegrupp kasvab 16,4%-lt 29,9%-ni. Roheline raamat juhtis tähelepanu nende muutuste mõjule Euroopale ning eriti noortele (KOM 2005). “EL tasandil noortepoliitikale erilise tähelepanu osutamine tuleneb veel ka noorte tööturule tuleku keerulisest olukorrast, kuivõrd tööpuudus on noorte hulgas kaks korda suurem Euroopa üldistest näitajatest. Ka vaesusrisk on noorte hulgas tunduvalt kõrgem. Tänapäevane ja tulevikkuvaatav EL noortepoliitika rajaneb seni liikmesriikide poolt suhteliselt ebaedukalt täidetud Lissaboni strateegial, mille eesmärgiks oli Euroopa igakülgse konkurentsivõime suurendamine, sh uute töökohtade loomine.” (Kost 2013, lk 61). “Kokkuvõttes võib niisiis öelda, et spetsiifilist noortepoliitikat nähakse Euroopa tasandil lahendusena, tegelemaks eeskätt globaliseerumisest ja demograafilistest muutustest tulenevate probleemidega.” (ibid).

1.3.1. Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik 2010–2018

2009. a võttis EL Nõukogu vastu resolutsiooni, mis tugines Euroopa Komisjoni teatisele „ELi noortestrategia: investeerimine ja mobiliseerimine. Uuendatud avatud koordineerimismeetod noortega seotud väljakutsete ja võimaluste tarvis”. Sellega seati eesmärgiks pakkuda kõigile noortele hariduses ja tööturul rohkem ja võrdsemaid võimalusi ning edendada noorte kodanikuaktiivsust, sotsiaalset kaasatust ja solidaarsust. Noorte potentsiaali maksimaalseks rakendamiseks ühiskonnas on ühelt poolt tarvis konkreetset noortele suunatud poliitikat ja meetmeid näiteks mitteformaalse õppimise, osaluse, vabatahtliku tegevuse, noorsootöö, mobiilsuse ja noorteinfo alal ning teiselt poolt on vaja luua algatusi, mis aitaksid arvestada noortega poliitikate väljatöötamisel, elluviimisel ja hindamisel erinevates noorte elu oluliselt mõjutavates valdkondades. Selles rõhutatakse noorsootöö olulisust, sh noorte sotsiaalseks kaasamiseks, millega seoses võeti 2010. a EL Nõukogu poolt vastu noorsootöö resolutsioon (Council 2009).

Noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik 2010–2018 käsitletakse algatusi kaheksas valdkonnas (ibid):

- Haridus ja koolitus. Eesmärgiks on toetada noorte võrdset juurdepääsu kvaliteetsele haridusele ja koolitusele kõigil tasemetel ning elukestva õppe võimalusi. Lisaks formaalharidusele soovitakse edendada ja tunnustada noorte mitteformaalset õppimist ning paremini seostada formaalharidust ja mitteformaalset õppimist. Lihtsustada ja toetada noorte üleminekut haridusest ja koolitusest tööturule ning vähendada koolist väljalangemist.
- Tööhõive ja ettevõtlus. Eesmärgiks on toetada noorte lõimumist tööturul töötajate või ettevõtjatena. Hõlbustada ja toetada üleminekut haridusest või koolitusest tööturule ning töötute ja tööturult eemalviibinute tööturule naasmist. Parandada töö- ja pereelu ühildamise võimalusi ning jätkata Euroopa Noortepakti üldeesmärkidele vastavat tegevust.
- Tervishoid ja heaolu. Eesmärgiks on toetada noorte tervist ja heaolu, pannes rõhku vaimse ja seksuaalse tervise tugevdamisele, spordile, kehalisele aktiivsusele.

sele ja tervislikele eluviisidele ning vigastuste, söömishäirete, sõltuvuste ja ainete kuritarvitamise vältimisele ja ravile.

- Osalemine. Eesmärgiks on toetada noorte osalust esindusdemokraatias ja kodanikuühiskonna kõigi tasandite tegevuses ning ühiskonnas tervikuna.
- Vabatahtlik töö. Eesmärgiks on toetada ja tunnustada noorte vabatahtlikku tegevust kui olulist mitteformaalse õppimise vormi. Kaotada vabatahtliku tegevuse tõkked ning edendada noorte piiriülest liikuvust.
- Sotsiaalne kaasatus. Eesmärgiks on vältida noorte sotsiaalset tõrjutust ja vaesust ja nende probleemide edasikandumist põlvkonniti ning tugevdada solidaarsust ühiskonnas. Edendada võrdseid võimalusi kõigile ja võidelda diskrimineerimise kõikide vormide vastu.
- Noored ja maailm. Eesmärgiks on toetada noorte osalust ja panust globaalse poliitika kujundamisse, rakendamisse ja järelmeetmetesse (sealhulgas kliimamuutuse, ÜRO millenniumi arengueesmärkide, inimõiguste jms alal) ning noorte koostööd regioonidega väljaspool Euroopat.
- Loovus ja kultuur. Eesmärgiks on toetada alates varasest noorusest noorte loovust ja innovatsioonivõimet kvaliteetsema juurdepääsu võimaldamisega kultuurile ja kultuurilise eneseväljenduse võimalustele, soodustades seeläbi isiksuse arengut, õpivõimekuse paranemist, kultuuridevahelise suhtluse oskusi, kultuurilise mitmekesisuse mõistmist ja austamist ning tuleviku tööturul vajalikke uusi paindlikke oskusi.

1.3.2. EL noortevaldkonna koostööraamistikule seatud eesmärkide elluviimise loogika

Noortepoliitika on Euroopa Liidus n-ö pehme poliitika valdkond ning kuulub eeskätt liikmesriikide vastutusalasse. Euroopa Komisjoni peamiseks rolliks on koordineerida liikmesriikidevahelist koostööd ja EL tasandil noortevaldkonnas kokku lepitud eesmärkide elluviimist, sh läbi EL programmide.

Avatud koordineerimise meetodile põhinevalt on Euroopa tasandil kokku lepitud ühised eesmärgid ja suunised, mida seejärel rakendatakse liikmesriikides ja mille tulemusi hinnatakse taas Euroopa tasandil. Tulemuste mõõtmise ja võrreldavuse hõlbustamiseks kehtestatakse näitajad (EU indicators), mille abil on lihtsam võrrelda liikmesriikide tasemeid (Kost 2013, 63).

Noortevaldkonna uuendatud koostööraamistiku eesmärkide elluviimine on kavandatud kompleksse lähenemisena, mis hõlmab tihedat koostööd liikmesriikidega, struktuurset dialoogi noortega, teadmispõhist noortepoliitika kujundamist ning noorsootöö tugevdamist muuhulgas noortele ja noortevaldkonnale suunatud EL koostööprogrammide rakendamise kaudu (ibid). 9-aastane koostööraamistiku eluperiood on jaotatud omakorda kolmeaastasteks töötsüklikeks. Iga töötsükli kohta võtab nõukogu iga kolme aasta järel koostatava Euroopa nooteraporti (*EU Youth Report*) alusel vastu Euroopa tasandi koostööprioriteedid (ibid).

1.3.3. EL noorteprogramm Euroopa Noored (Youth in Action) 2007–2013

Euroopa noortepoliitika elluviimise põhiliseks instrumendiks on EL haridusalased koostööprogrammid. Noortevaldkonnas oli selliseks kuni 2013. a lõpuni Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusega (1719/2006/EÜ) vastu võetud programm Euroopa Noored 2007–2013, mille eesmärgiks oli soodustada ning toetada noorte ja noorsootöötajate mitteformaalset õpirännet, kultuuridevahelist dialoogi ja osalust ühiskonnas ning demokraatias. Programm toetas rahaliselt noortevahetus, -algatus, -seminari ja demokraatiaprojekte, Euroopa vabatahtlikku teenistust ning noortevaldkonna koolitus-

ja võrgustikuprojekte. Programmi sihtgrupiks olid noored vanuses 15–28 aastat (mõnede tegevuste puhul 13–30), noortega töötavad inimesed ja otsustajad (EÜ 2006a). Programmi seitsmeaastase perioodi Eesti eelarvemahuks oli 15,2 miljonit eurot (SA Archimedes 2013b).

Programm järgis 2009. a vastu võetud Euroopa noortepoliitika uuendatud koostööraamistikku ning oli määratud toetama EL Nõukogu ja Parlamendi 2006. a vastu võetud elukestva õppe võtmepädevuste raamistiku rakendamist, mida kodanikud Euroopas vajavad isiklikuks arenguks, sotsiaalseks kaasatuseks, kodanikuaktiivsuse ja tööalase konkurentsivõime suurendamiseks teadmistepõhises ühiskonnas. Programmis osaledes saadud õpikogemusi ja omandatud pädevusi kirjeldati, analüüsiti ja tõendati Noortepassi tunnistuse abil (EÜ 2006b).

Programm tugines varasema programmi Youth for Europe (1989–1999), Euroopa vabatahtliku teenistuse (1996–1999) European Voluntary Service ning programmi YOUTH (2000–2006) kogemustele.

Täpsem ülevaade programmi eesmärkidest, alaprogrammidest, sihtgruppidest ning struktuuridest on koondatud käesoleva töö lisas nr 1.

1.3.4. EL uue põlvkonna hariduse-, spordi- ja noorteprogramm Erasmus+ (2014–2020)

Alates 2014. aastast on PEN osa laiemast EL haridus-, koolitus-, spordi ja noorteprogrammist Erasmus+. Uus programm koondab kõik EL senised seitse hariduse- ja noortevaldkonna programmi üheks tervikuks. Programmidele lähenemises on toimunud oluline paradigma muutus, haridussektoripõhiselt lähenemiselt on üle mindud tegevuspõhisele lähenemisele. Programm esindab terviklikumat vaadet elukestvate õppele, võimaldab koostöövormide teket ning võimaldab luua seoseid formaalse, mitteformaalse ja informaalsete õppimise vahel. Senise programmide eelarvega võrreldes on rahastust 40% suurendatud ning eelarve 2014–2020 programmiperioodiks on 14,7 miljardit eurot, millest 10% läheb noortevaldkonnale (erasmuspluss.ee).

Programm on tihedalt seotud Euroopa 2020 strateegia täitmisega, mille põhieesmärke saab saavutada olulisel määral inimkapitali investeerides. Uues programmis keskendutakse ELi lisandväärtusele ja süsteemsele mõjule ning sellega toetatakse kolme liiki meetmeid: õpiränne nii ELis kui ka mujal (maht eelarvest u 66%); strateegiline koostöö haridusasutuste, noortevaldkonna organisatsioonide, ettevõtete, kohalike ja piirkondlike asutuste ning valitsusväliste organisatsioonide vahel (26%); toetus liikmesriikides tehtavatele poliitikareformidele süsteemide ajakohastamiseks ning innovatsiooni, ettevõtluse ja töölase konkurentsivõime edendamiseks (5%) (EÜ 2013).

Uue programmi keskmes on rahvusvaheline õpiränne, et suurendada kodanike teadmisi ja oskusi. Programmi raames antavate toetuste abil saab võimaluse õppida või osaleda koolitusel välismaal kuni 4 miljonit inimest, mis on peaaegu kaks korda rohkem kui seni.

Tabel 1. Programmi Erasmus+: Euroopa Noored 2007–2013 ülevaade (autori koostatud, allikad: Programmi juhend 2014; Euroopa Noored koduleht; Erasmus+ määrus).

Meetme nimetus:	EL haridus-, koolitus-, spordi ja noorteprogrammist Erasmus+
Elluviimisperiood:	01.01.2014–31.12.2020
Programmi Erasmus+/ Erasmus+: Euroopa Noored eelarvemaht:	14 774 000 000 eurot/1 477 400 000 eurot
Eesti prognoositav eelarvemaht Erasmus+/ Erasmus+: Euroopa Noored	115 000 000 eurot /12 540 000 eurot

Erasmus+: Euroopa Noored erieesmärgid:	<ul style="list-style-type: none"> • noorte võtmepädevuste arendamine, noorte aktiivne tegutsemine Euroopa demokraatlikus elus, tööturu oskuste ja pädevuste arendamine • kultuuridevahelise dialoogi edendamine, solidaarsuse kasvatamine, kaasatus (sh vähemate võimalustega noorte kaasatus) • noorsootöö kvaliteedi tõstmine, koostöö edendamine noorsootöö ja teiste valdkondade vahel (tööturg, haridus jm) • teadmus- ja tõenduspõhise noortepoliitika arengu toetamine, valdkonna poliitikate kujundamine, mitteformaalse ja informaalse õppimise tunnustamine • rahvusvahelise noorsootöö tugevdamine
Sihtgrupp:	13–30-aastased noored; noortega töötavad inimesed ja noortevaldkonna otsustajad.
Osalevad riigid:	Euroopa Liidu liikmesriigid, kandidaatriigid ning Euroopa majanduspiirkonna riigid. EL naabruspiirkonna riigid Kagu-Euroopast, Ida-Euroopast ja Kaukaasiast ning Vahemere piirkonnast ning teised maailma riigid.
Põhitegevused:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Noorte ja noorsootöötajate õpiränne (noortevahetused, Euroopa vabatahtlik teenistus; noorsootöötajate õpiränne, n töövõõri, koolitus, õppevisiit seminar, jne); 2. Strateegiline koostöö (uuendusele suunatud koostööprojektid haridusasutuste, noortevaldkonna organisatsioonide, ettevõtete, kohalike ja piirkondlike asutuste ning valitsusväliste organisatsioonide vahel; rahvusvahelised noortealgatused); 3. Poliitikate kujundamine (kohalikud ja rahvusvahelised noorte osalusprojektid).
Programmiga seotud institutioonid:	Programmi haldamisel jaguneb vastutus liikmesriikide ja komisjoni vahel. Riiklikud agentuurid vastutavad suurema osa rahaliste vahendite eest.

Programmi Erasmus+: Euroopa Noored hindamisnäitajad

Programmi üle teostatakse hoolikat järelevalvet, tuginedes näitajatele, mille eesmärk on mõõta programmi üld- ja erieesmärkide saavutamise ulatust. Ülevaade programmi indikaatorite (Erasmus+ põhinäitajad, mille kohta andmeid kogutakse) kohta on esitatud käesoleva töö lisas nr 2.

1.4. Poliitika mõjude hindamine

Regulaarne poliitika hindamine on poliitikakujundamise ja elluviimise igapäevane osa. Poliitikate kujundamise käigus on elluviimise ja mõjude hindamine oluline selleks, et saada teada, kas poliitika on esile toonud muutust, mida sooviti poliitika kavandamisel ja selle elluviimisega saavutada, ehk kas valitud tee on viinud probleemi lahendumiseni või kas ja kuivõrd on liigutud õiges suunas (Rossi *et al* 2004, lk 105).

Mõjude hindamine parandab otsustusprotsesside kvaliteeti ja läbipaistvust ning soodustab teadmiste põhiseaduse poliitika kujundamises. Peamiselt eristatakse ettevaatavaid (*ex-ante*), vahepealseid (*interim*) ja tagasivaatavaid (*ex-post*) hinnanguid mõjude analüüsile (SIGMA 2001, lk 10). Üheks mõjuhindamise etapiks, millele ka antud uurimistö suunatud on, on poliitika järelhindamine. Järelhindamise analüüsi alla kuulub nii elluviimise protsessi analüüs ehk kuidas poliitikat ellu viidi, kui ka elluviimise tulemuste analüüs ehk millised tulemused olid poliitika elluviimisel (Hill ja Hupe 2009, lk 132–163). Poliitika vahe- ja järelhindamise üldisemaks eesmärgiks on tuvastada, milline oleks olukord ilma poliitikameetmete rakendamiseta, samuti võimalus mõista erinevate poliitikakujundamise instrumentide toimet ning teha kindlaks põhjustagajärg-seoseid vahendite ja eesmärkide vahel (Justiitsministeerium 2012).

Poliitika tulemuslikkuse hindamiseks kasutatakse indikaatoreid, mis jagunevad vastavalt sellele, millise taseme tulemust (püstitatud eesmärgi suhtes) soovitakse mõõta, vastavalt: **sisendindikaatorid** e tehtud investeeringud (raha), panustatud tarvikud, inimressurss, aeg, *know-how*, jne; **väljundiindikaatorid** e konkreetse tegevuse eeldatavad vahetud tulemid; **tulemusindikaatorid** e taotletava tulemuse saavutamist või saavutamise suunas liikumist näitavad indikaatorid ja **mõjuindikaatorid**, mille puhul

saab hinnata keskmise või pika perioodi jooksul soovitud sotsiaal-majandusliku vm mõju avaldumist või saavutamist (Rossi *et al* 2004, lk 225–227).

Poliitikate oodatud tulemuste ja mõjude kindlaksmääramisel on peamisteks infoallikateks meetmetes (nt programmiotsustes) kirjeldatud eesmärgid ja (nende olemasolul) mõõdikud (Rossi *et al* 2004, lk 209). Tulemuste ja mõju hindamise aluseks on enamjaolt võrdlus (olukord poliitikaga/olukord poliitikata) ja põhjuslike seoste kindlakstegemine (muutujatevaheliste seoste väljatoomine teoreetiliselt, statistiliselt ja ajaliselt). Mõjude hindamisel saab hinnata tõenäosust, kuid enamasti ei saa kindlalt väita, sest absoluutseid seoseid ei eksisteeri. Tulemusi ja mõju saab hinnata vaatluse, sotsioloogiliste küsitluste ja intervjuude kaudu, testide ja füüsiliste mõõtmiste kaudu või statistiliste andmete analüüsi kaudu, samuti eksperthinnangute, reformide ja pilootprojektide kaudu. Eelistatud on kvantitatiivsed (nt võrdlusmeetodid, üht tüüpi mõjude analüüsid, statistika) uurimismeetodid (Danielson 2007, lk 381–392; Campbell 2007, lk 171–205).

1.4.1. Mõjude hindamine noortevaldkonnas

Mõjude hindamise läbiviimine poliitikaotsuste tegemise eesmärgil on noortevaldkonnas seni suhteliselt uudne ja mittesüsteemne tegevus (COM 2011). Noorsootöö ja noortepoliitika mõju hindamise ning tõenduspõhise arendamise olulisus on noortevaldkonna praegusel arenguetapil tähtsustunud ning kajastub läbiva meetmena ka uues noortevaldkonna arengukavas 2014–2020 (Taru ja Peterson 2013, lk 11). “Kui noortepoliitika, noorsootöö ja noorte olukorra monitooring on pigem seotud hetkeolukorra hindamisega ja püüdlustega saavutada eesmäärke, siis mõju hindamine noortevaldkonnas seostab omavahel noortevaldkonna meetmed ja tegelikud muutused noorte olukorras.” (Taru ja Peterson 2013, lk 13).

EL tasandil on poliitikakujundajatele ja valdkonna ekspertidele noorte elutingimustest süsteemse ja kõikehõlmava ülevaate andmiseks loodud 40 näitajast koosnev poliitika-põhine noortevaldkonna indikaatorsüsteem, mis lähtub 2010–2018 noortestrategia eesmärkidest ja hõlmab selle kaheksat tegevusvaldkonda (EU indicators 2011). Indikaatorid on riikide lõikes võrreldavad ja Eurostati andmebaasist avalikkusele

kättesaadavad. Tegemist on arvnäitajaid koondava ülevaate- ja monitooringsüsteemiga, mida saab poliitikahindamises ja saavutuste mõõtmises kasutada.

Indikaatorite kasutamine noortepoliitikas muudab tõenduspõhistel alustel üheselt mõistetavaks noorte olukorra koos võtmeküsimuste- ja probleemidega. Samal ajal tuleb teadvustada, et andmetel on alati teatud puudused (nt ei ole neid alati kõigis vajalikes lõigetes saada; riikide erinevused ja sellest tulenev võrreldavuse problemaatika, jne) (Ecorys 2011).

Ka noorsootöö ja selles osalemise tegelik mõju noorte tööhõivevalmidusele on nii Eestis kui Euroopas laiemalt vähe uurimist ja kajastust leidnud. Noorsootöös rakendatavate meetodite toimivuse hindamisel takerduvad analüütikud sarnastesse probleemidesse nagu noorsootöö valdkonna kui terviku mõju määratlemisel: kuidas eristada konkreetset noorsootöös osalemise mõju muust mõjust sihtgrupile või kuidas eristada tegelikku mõju asjaosaliste subjektiivsetest hinnangutest tegevustes osalemise tulemuslikkuse kohta (Talur 2010).

1.4.2. EL programmi Euroopa Noored mõjude hindamine

EL programmide rakendamise seire ja hindamine on üles ehitatud pideval hindamis-tegevusel (*on-going evaluation*). Lisaks regulaarsele programmi elluviimise seirele, mis toimub tsentraalselt (teostab Euroopa Komisjon) ja detsentraalselt (teostab riiklik büroo ja programmi eest vastutav ministeerium), viiakse ellu programmide vahehindamine ja järelhindamine. Hindamised täiendavad regulaarselt seiret nendes strateegilistes aspektides, kus regulaarne seire ei võimalda piisavalt infot või andmeid koguda ning analüüsida (KOM 2009a).

PEN-i vahehindamine on teostatud nii programmiriikides, sh Eestis, kui ka Euroopa tasandil 2010. a perioodi 2007–2009 kohta ning selle eesmärgiks oli saada teadmisi sellest, kas liigutakse õiges suunas, ning ülevaade meetmete toimimisest ning programmi tulemustest. Vahehindamisel järgiti nii Euroopa tasandil kui programmiriikides klassikalist mõjude hindamise raamistikku. Perioodil 2007–2009 anti programmi

elluviimise põhjal vastavalt Euroopa Komisjoni hindamisjuhendile (KOM 2009b) hinnang järgmistele aspektidele:

- programmi tegevuste **asjakohasus** (Kas programmi tegevused vastavad sihtgrupi vajadustele ja millised muudatused on vajalikud?);
- **tõhusus** (Millises suhtes on programmi väljundid ja tulemused nende elluviimisele investeeritud vahendite ja ressurssidega?);
- **tulemuslikkus** (Kas ja mil määral on programmi eesmärgid ja mõju saavutatud. Millised on olnud probleemid ja edutegurid?);
- **kestlikkus** (Kas programmi tulemused on püsivad ka pärast programmi ja projektide lõppu? Millised tegurid annavad alust jätkusuutlikkust eeldada?).

Vahehindamise üheks eesmärgiks oli ka uue EL eelarveperioodi (2014–2020) ning meetmete planeerimiseks tagasiside ja sisendi kogumine (EÜ 2013).

Vastavalt programmi Erasmus+ määrusele esitab Euroopa Komisjon 2017. a lõpuks programmi Erasmus+ vahehindamisaruande Euroopa Parlamendile, Euroopa Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. Selle eesmärgiks on hinnata programmi eesmärkide saavutamiseks võetud meetmete tõhusust, programmi mõjusust ja selle loodavat Euroopa lisandväärtust. Selles käsitletakse kõikide eesmärkide jätkuvat asjakohasust ja ka meetmete panust strateegia „Euroopa 2020” saavutamiseks. Ühtlasi võetakse arvesse hindamise tulemusi eelnevate programmide, sh programmi Euroopa Noored pikaajalise mõju kohta. Vahehindamine võib anda põhjuse programmi Erasmus+ määruse muutmiseks. Kõik EL liikmesriigid esitavad komisjonile 2017. a I pooles aruande programmi rakendamise ja mõju kohta nende territooriumil. Programmi lõpphindamine toimub 2021. a (EÜ 2013).

PEN-i vahehindamine (Murakas *et al* 2010) Eestis näitas kokkuvõttes, et programmi elluviimine on olnud suurel määral asjakohane, tõhus, tulemuslik ja kestlik. Analüüs andis kinnitust, et programmi tulemused on vastavuses programmile seatud eesmärkidega (Murakas *et al* 2010).

Seda arvestades ei ole autor pidanud vajalikuks antud uurimistöös perioodi 2007–2009 vahehindamises vaatluse all olnud ja positiivseid tulemusi näidanud hindamisküsimusi täiendavalt süvitsi uurida. Antud töö eesmärk on analüüsida põhjalikumalt programmi tulemusi ning mõju EL noortepoliitika üldisi eesmärke silmas pidades, arvestades seejuures ka muid vahehindamises puudutatud aspekte ja tulemusi.

2. UURIMUSE EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED

EL noortepoliitikal on kaks peamist eesmärki: luua hariduses ja tööturul rohkem võrdseid võimalusi kõikidele noortele ning edendada kõikide noorte kodanikuaktiivsust, sotsiaalset kaasatust ja solidaarsust (Council 2009). Hinnates EL noortepoliitika mõju Eestile tuleks analüüsida PEN-i kui EL poliitikainstrumenti rakendamist ja hinnata selle tulemuslikkust nende eesmärkide suhtes.

Seostades ning kombineerides Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistikus (2010–2018) seatud eesmärgid programmi EN (2007–2013) eesmärkidega on lähtuvalt käesoleva magistritöö eesmärgist püstitatud järgmised uurimisküsimused:

EL noortepoliitika 2010–2018 eesmärgid:	Uurimisküsimused:
Pakkuda rohkem ja võrdsemaid õppimis- ja töötamisvõimalusi kõigile noortele.	<ol style="list-style-type: none">1. Mil määral on programmis osalemine mõjutanud noorte pädevuste arengut?2. Mil määral on programmis osalemine tõstnud noorte tööhõivevalmidust ja ettevõtlikkust ning toetanud loovuse arengut?3. Mil määral on programm toetanud noorsootöö ja selle kvaliteedi arengut ning noortevaldkonna rahvusvahelistumist?
Edendada noorte kodanikuaktiivsust, sotsiaalset kaasatust ja solidaarsust.	<ol style="list-style-type: none">1. Mil määral on programm mõjutanud noorte aktiivset osalemist ühiskonnas ja demokraatias?2. Mil määral on programm edendanud noorte seas EL väärtuste levikut ning kultuurilise mitmekesisuse mõistmist ja austamist?3. Mil määral on programm arendanud solidaarsust ja toetanud noorte sotsiaalset kaasatust?

Uurimistöö aluseks olevad küsimused on autori poolt välja töötatud, võttes arvesse nii EL noortepoliitika eesmärke kui ka uurimuse tausta osas toodud käsitusi ja akuutseid probleeme, mis on teadvustatud ka EL poliitika prioriteetidenä ning realiseeritavad poliitikaalgatuste ja -meetmetega (nt COM 2010; Council 2009; poliitikaalgatus “Noorte liikuvus”), sh programmi Erasmus+ kaudu.

Esimene küsimuste kogum (1–3) üldnimetusega **pakkuda rohkem ja võrdsemaid õppimis- ja töötamisvõimalusi kõigile noortele** aitab välja selgitada programmi mõju **inimkapitali arengule** noorsootöös aset leidva mitteformaalse hariduse ja informaalsete õppetegevuste kaudu. Konkreetsemalt on võetud analüüsida programmist mõjutatud noorte pädevuste arengut ning ettevõtlikkuse ja loovuse kasvu ning nende koosmõju programmis osalemise mõju noorte tööhõivelisuse kasvule. Täiendavalt analüüsitakse programmi mõju noorsootööle (milleks on ka programmi Euroopa Noored tegevused), kuivõrd noorsootöötajate professionaalsus ja tegevuste kvaliteet mõjutavad noorte toimetulekut ja edukat sisenemist tööturule.

Teine küsimuste kogum (4–6) üldnimetusega **edendada noorte kodanikuaktiivsust, sotsiaalset kaasatust ja solidaarsust** aitab välja selgitada programmi mõju **sotsiaalse sidususe arengule ühiskonnas**. Analüüsitakse programmist mõjutatud noorte osalemisaktiivsust ja selle kasvu ühiskonnas ja demokraatias (sotsiaalne osaluskapital); mõju kultuuridevaheliste pädevuste arengule ning solidaarsuse suurenemisele ühiskonnas ning euroopalike väärtuste levikule ja omaksvõtmisele. Kuivõrd sotsiaalse sidususe üheks oluliseks osiseks on sotsiaalne kaasatus, on võetud analüüsida programmi tulemusi vähemate võimalustega noorte kaasamisel ja sotsiaalsete erinevuste vähendamisel.

3. ANDMED

Käesolevas töös on kasutatud 2007–2014 koostatud allikate sekundaaranalüüsi ja statistikat. Uurimistöö aluseks on EL haridusprogrammi Euroopa Noored kohta ajavahemikul 2009–2013 teostatud hindamisuuringud ja programmis osalejate ning mitteosalenute sotsioloogiliste küsitluste ja fookusgrupi intervjuude tulemused ning aruanded, mille täpsem kirjeldus on koondatud käesoleva uurimistöö lisas 3. Sellele lisanduv pikema ajaperioodi andmete uurimine ja võrdlemine võimaldab loodetavasti teha tulemuste ja mõjuga seostuvate tegurite kohta kindlamaid järeldusi.

3.1. Hindamise piirangud

Käesoleva uurimistöö keskseks ülesandeks on välja selgitada programmi elluviimisega kaasnenud olulisemad tulemused ja mõju, mille puhul oleks oluline teadvustada järgmisi uurimise aluseks olevate allikate üldisi piiranguid:

RAY (2009–2013) uuringute vastustes on väljendatud **osalejate tunnetuslikud hinnangud** õppimise aspektide kohta: kas ja kui palju muutus pädevuse tase projektis osalemise tagajärjel. Võib põhjendatult oletada, et pädevuste taset ja selle muutusi mõjutavad nii projektis osalemine kui ka paljud teised asjaolud. Sellises olukorras põhjuslikke seoseid kirjeldavate usaldusväärsete tulemuste saamiseks oleks teaduslikult õigustatud mõõta huvipakkuva suuruse väärtuste tasemeid enne ja pärast sihipärast sekkumist ning võrrelda kindlakstehtud muutusi ka kontrollgrupis asetleidnud muutustega. **RAY uuringutulemusi võib aga käsitleda ka jõustava hindamisena**, mille eesmärk on aidata kaasa aktiivse isiksuse arengule, ning mille puhul objektiivselt mõõdetavatest muutustest pädevuste mõttes on raske rääkida. Jõustava hindamise korral muutub hindaja objektiivse nõustaja rolliks – temast saab isik, kes aitab kaasa muutuse toimumisele isiku arengut oskuslikult suunates ning tugevdades. Seda seisukohta väljendab ka Noortepassi kui enesehindamise metoodika rakendamine. Noortepassi kasutades saavad EN projektides osalejad noorsootöötaja abiga reflekteerida projektis toimunud sündmusi, enesearengut ja õppimist ning seeläbi saada teadlikumaks endast ja

endaga toimunud muutustest. See aitab neil edaspidi võtta suuremat vastutust ennastjuhtiva õppijana ning õpitut teistele selgitada. Osaleja isiksuse arengu toetamine on ka noorsootöö üks põhiväärtusi, mille tulemusel hakkab noor inimene end enam nägema võimelisena võtma kontrolli oma elu üle ja aktiivselt tegutsema oma eesmärkide ja väärtuste saavutamise nimel.

Eeskätt RAY sotsioloogiliste küsitluste (2009–2013) puhul, millele vastamismäär oli suhteliselt madal (projektijuhid 25% ja osalejad 35% kõigist programmis osalejatest Eestis), on tegemist n-ö **mugavusvalimiga** ehk vastanud on need, kes said teate küsitluse toimumisest ja pidasid võimalikuks täita küsimustik. On võimalik, et vastanud tõepoolest esindavad kõiki olulisi üldkogumi omadusi. On aga ka võimalik, et valim esitab teatud moonutustega pildi, sest vastasid ainult positiivsemalt/ negatiivsemalt meelestatud inimesed, kellel oli rohkem aega, kellel oli lihtsam juurdepääs, kes olid kohusetundlikumad, või muud põhjused.

Ühe olulise piiranguna tuleks teadvustada ka **EL poliitika eesmärkide mõõdetavust**. PEN lähtub EL noortepoliitikast ja selles esitatud arengusuundadest. Programmi asjakohasuse hindamine algab probleemi tuvastamisest, mida sekkumistegevuste abil lahendada asutakse, ja hindamist raskendab asjaolu, et PEN-i kohta vastu võetud otsuses ei ole peamist probleemi, mida meetme abil lahendada asutakse, selgesõnaliselt välja toodud. Otsuses on toodud terve rida väga erinevaid teemasid ja vajadusi käsitlevaid poliitikasuuniseid, millest programm lähtub, kuid vajadus on üksnes aimatav ja väga hajus, sest puudub selge põhjendus.

Eeltooduga on tihedalt seotud **programmile Euroopa Noored 2007–2013 seatud eesmärkide hajusus ja mõõdetavus, mis seab antud uurimistööle samuti teatud piirangud**. Programmi elluviimist on aastaid läbivalt saatnud programmile seatud eesmärkide paljus, mis on põhjustanud fookuse puudumise ja pärssinud eesmärkide saavutamist. Üheaegselt oli programm seatud edendama võrdõiguslikkust, solidaarsust, noorte tööhõivelisust, kultuuridevahelist dialoogi, noortevaldkonna struktuuride omavahelist koostööd, Euroopa kodanikuaktiivsust, noorsootöö kvaliteeti, noorte pädevuste arengut, sotsiaalset kaasatust, säästvat arengut, jne.

Programmil oli peaeesmärk, viis üldeesmärki, millel omakorda kokku 26 alaeesmärki, iga-aastased prioriteedid (seoses noortepoliitika rõhuasetustega, Euroopa aasta teemaga, EL põhiväärtustega; eesistujariikide prioriteetidega). Samal ajal puudusid programmil selged mõõdikud, mille saavutamist jooksvalt ühtedel alustel kõigis programmis osalevates riikides ja Euroopa Komisjoni poolt keskselt jälgitud oleks.

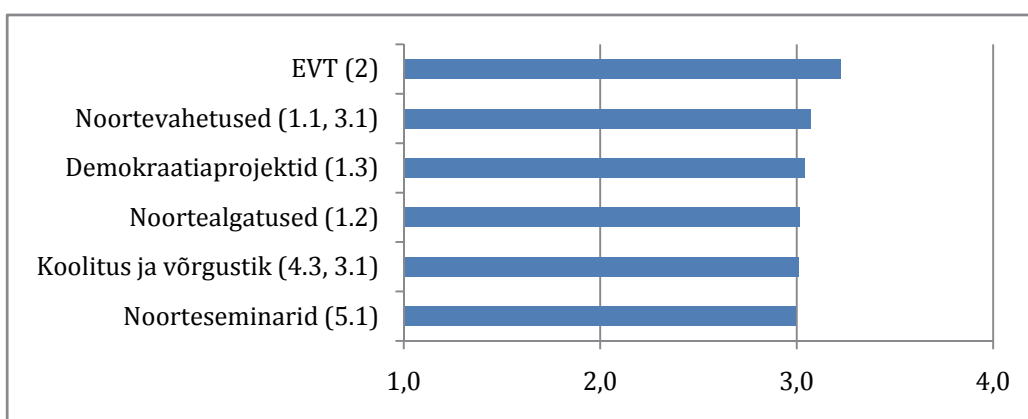
4. ANALÜÜS

Järgnevalt on valikuliselt koondatud erinevate uuringute põhitulemusi, vastamaks püstitatud uurimisküsimustele.

4.1. Programmis osalemise mõju noorte pädevuste arengule

PEN-i uuringute ja vahehindamise tulemused näitavad mitmeid muutusi osalejate pädevuste ja plaanide arengus. Noorte arengut toetava PEN-i mõjude analüüsis on pööratud tähelepanu põhiliselt samade omaduste arengule, mis on kesksel kohal ka EL võtmepädevuste raamistikus. Käesoleva uurimistöö kontekstis on kaheksa võtmepädevuse hulgas olulisem pöörata tähelepanu noorte isiklike ja sotsiaalsete pädevuste arengule, õppima õppimisele, suhtlusele võõrkeeles ja teatud aspektidele kultuuridevahelisest pädevusest, jne.

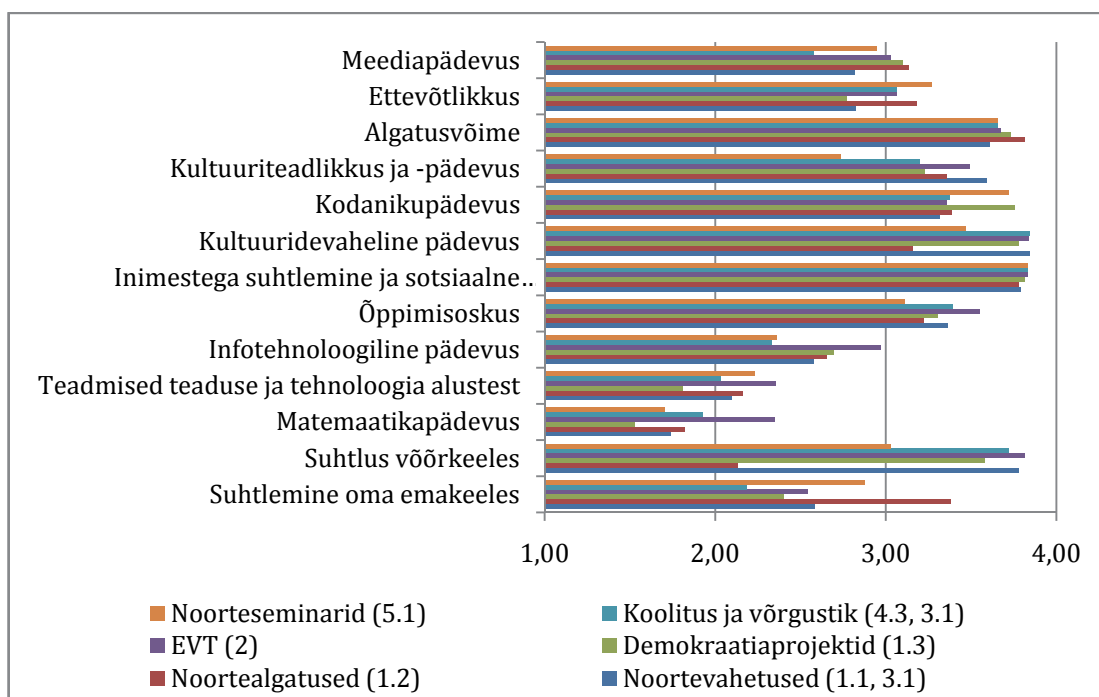
Summeerides kõikide võtmepädevuste arengule antud hinnangud joonisel 4.1, näeme eri alaprogrammides osalenud projektijuhtide vastustes ainult väikeseid erinevusi. Kõige positiivsemad hinnangud osalejate pädevuste arengule on antud vabatahtliku teenistusega seotud projektides. Vastuste keskmisi analüüsid on ilmne, et teistest eristubki just vabatahtlik teenistus, kuigi ka noortevahetuste alaprogrammis osalenute hulgas on veidi rohkem pädevuste arengut märganuid. Ülejäänud alaprogrammide puhul on vastuste keskmised praktiliselt võrdsed (Taru, RAY 2012).

Joonis 4.1. Alaprogrammide vahelised erinevused projektijuhtide hinnangutes osalejate pädevuste arengule (keskmised toodud skaalal, kus väärtus 1 väljendab mittenõustumist (ei ole üldse õige) ja väärtus 4 aga nõustumist (väga õige). (Allikas: Taru, RAY 2012)

Alaprogrammide erinevusi arvestades võiks oodata, et ka pädevuste arengu hinnangud on erinevad, mistõttu on taoline tulemus mõnevõrra ootamatu. On võimalik, et vähemalt teatud määral peegeldavad erinevused just alaprogrammi sisutegevusi ja eesmärki (ibid).

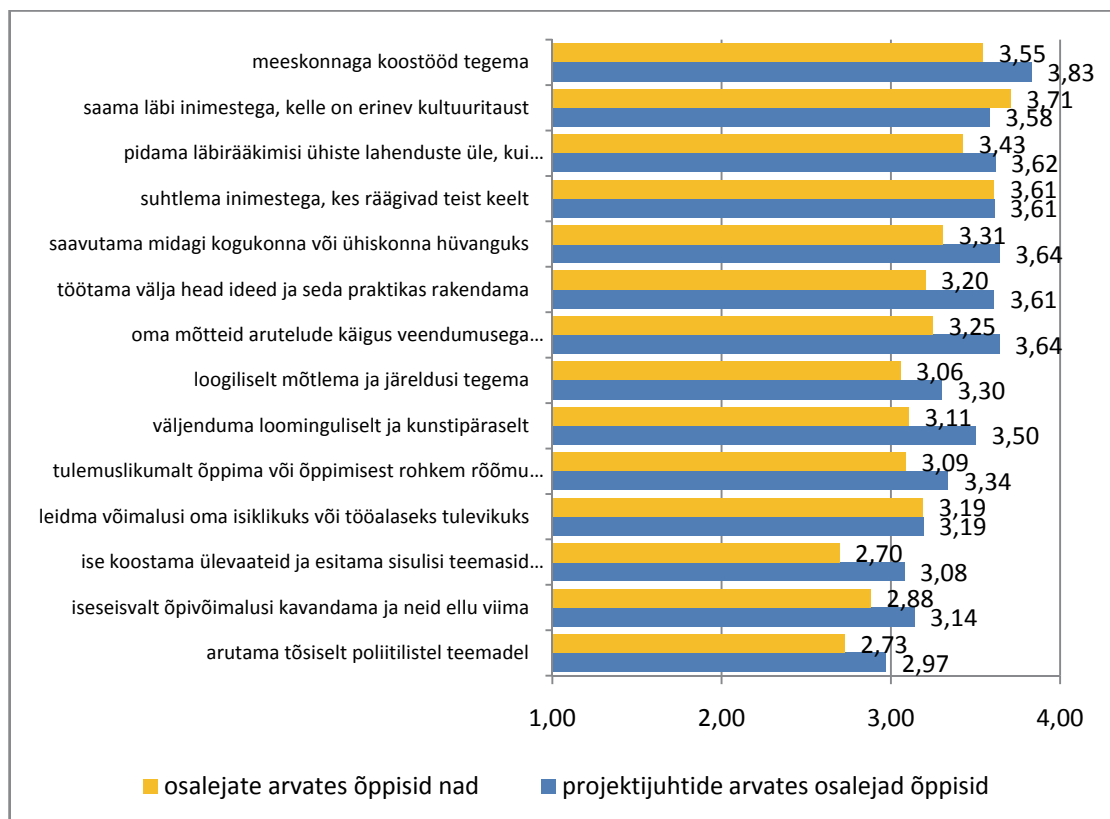
Joonisel 4.2 üksikasjalikumalt toodud erinevusi vaadates võib esmalt välja tuua selle, et alaprogrammide vahelised erinevused on võrdlemisi väikesed kolme pädevuse arengu hinnangu puhul: inimestega suhtlemine ja sotsiaalne pädevus, algatusvõime ning õppimisoskus. Samas ei ole tegemist läbiva mustriga – teiste pädevuste arengu hinnangute puhul on erinevused märksa suuremad. On võimalik, et vähemalt teatud määral peegeldavad erinevused just alaprogrammi sisutegevusi ja eesmärki. Näiteks on noortealgatuste alaprogrammis, kus mobiilsus puudub, osalenud andnud emakeele- oskuse arengule kõrge hinnangu, võõrkeeleskuse arengule aga madala. Noortevahetuse alaprogrammis, kus mobiilsus on oluline aspekt, on aga osalejad hinnanud emakeele- oskuse arengut madalalt ja võõrkeeleskuse arengut kõrgelt.

Joonis 4.2. Hinnangud pädevuste arengule alamprogrammide lõikes (keskmised toodud skaalal, kus väärtus 1 väljendab mittenõustumist (ei ole üldse õige) ja väärtus 4 aga nõustumist (väga õige). (Allikas: Taru, RAY 2012)

Ka kultuuridevahelise pädevuse puhul näeme, et selle arengut on suhteliselt madalalt hinnanud ilma mobiilsuseta noortealgatuste programmis osalenud, suhteliselt kõrgelt aga mobiilsust sisaldavates alamprogrammides osalenud (Taru, RAY 2012).

Järgnevalt on analüüsitud projektides osalemise mõju nende oskustele, mis kujutavad endast eelnevalt vaadeldud pädevuste aspekte. Osalemise mõju oskuste arengule on hinnanud nii projektides osalenud noored kui projektide eestvedajad, hinnates pädevuste arengut noorte puhul. Ülevaade vastustest on toodud järgneval joonisel 4.3.

Joonis 4.3. Arvamused selle kohta, mida projektis osalenud noored ise ja projektijuhtide arvates noored kogemusest õppisid. Vastuste keskmised neljapallisel skaalal: 1 =üldse mitte, 2=mitte eriti, 3=teatud määral, 4=kindlasti. (Allikas: Taru, RAY uuring 2012)

Enamik osalejatest leidis kõikide pädevuste puhul, et need on arenenud, ning projektijuhid olid samuti seisukohal, et osalejate oskused on nendes aspektides täienenud. Nagu joonisel näha, vaid kolme pädevuse puhul jääb vastuste keskmine

allapoole skaalapunkti „teatud määral“. Enamiku küsimuste puhul on vastuste keskmine skaalajaotiste tipmise 25% hulgas ehk suurimale võimalikule üsna lähedal. Kõige suurem osa vastajaid tundis, et õpiti *tegema meeskonnaga koostööd, suhtlema inimestega, kellel on erinev kultuuritaust ja pidama läbirääkimisi ühiste lahenduste üle, kui arvamused on erinevad*. Võib üldistada, et tegemist on eelkõige sotsiaalsete pädevustega – hoiakute ja oskustega, mis on kasulikud eeskätt suhtlemist vajavates olukordades. Kõige vähem oli neid vastajaid, kes märkisid, et oskavad projektis osalemise tulemusena tulemuslikumalt õppida või õppimisest rohkem rõõmu tunda, arutada tõsiselt poliitilistel teemadel ning koostada ise ülevaateid ja esitada sisulisi teemasid meediakanalites.

Kultuuridevahelise suhtlemise pädevus erines teistest selles mõttes, et nende kahe aspekti puhul – *läbisaamine inimestega, kellel on erinev kultuuritaust, ja suhtlemine inimestega, kes räägivad teist keelt* – olid osalejate hinnangud projektijuhtide omadest kokkuvõttes positiivsemad.

Vaadates nende tulemustele jõustava hindamise perspektiivist võib järeldada, et osalejad on pärast projekti julgemad suhtlemist nõudvates olukordades. Eeskätt puudutab see suhteliselt pingelisi olukordi, nagu näiteks läbirääkimised ja meeskonnatöö. Võib üsna kindlalt oletada, et areng selles plaanis loob osalejatele paremaid võimalusi tööalaseks tegevuseks. Jõustava hinnangu perspektiivist võib projektijuhtide positiivsemaid vastuseid tõlgendada nende soovi ja tegevusena toetada osalejate oskuste ja hoiakute arengut (Taru 2012).

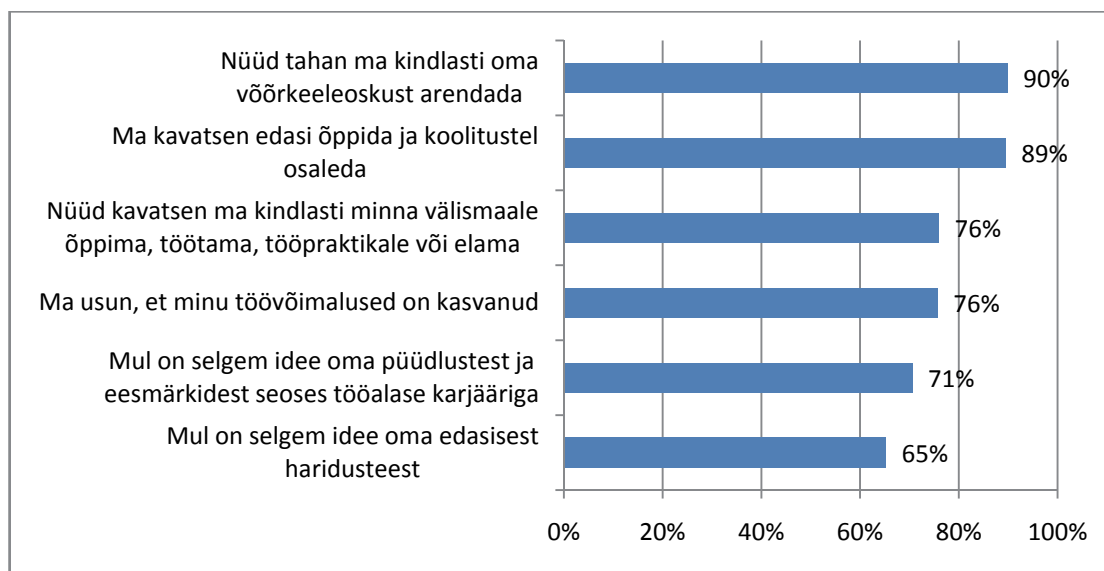
RAY kvalitatiivses uuringus eristus kaks oskuste gruppi, mille arengut noored ise rõhutasid: keelteoskus ja projektikirjutamise oskus (Vihma 2011).

Nende kahe oskuse kasv on aga kindlasti seotud praktikaga – keeleoskuse kasvu võis täheldada ainult nendes projektides, milles osales ka teisest rahvusest noori; projektide korraldamise või kirjutamise oskus kasvas ainult nende noorte puhul, kes olid vastava tegevusega projekti ettevalmistusel tegelenud. Võrreldes omavahel EVT ja n-ö „noorteprojekte“, selgub, et osalus organiseerimises või ettevalmistuses on defineeriva tähtsusega. Ei piisa sellest, kui noor näitab üles huvi motivatsioonikirja kirjutades või

kirjeldab oma huvi kultuuri vastu. Õnnestunud projektiks on vajalik (kasvõi vähesel määral) proaktiivsuse üles näitamine (ibid).

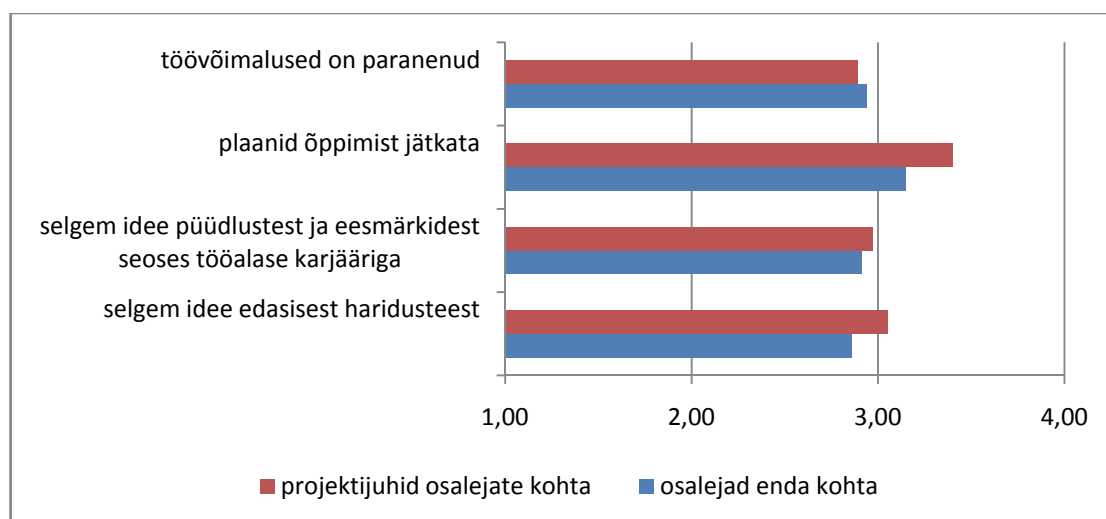
4.2. Programmis osalemise mõju noorte ettevõtlikkuse ja loovuse arengule ning tööhõivevalmidusele

Noore inimese tööhõivevalmidust analüüsides on põhjendatud keskenduda pädevustele ja tulevikuplaanidele. Tulevikuplaanide osas on käesolevas uurimistöös vaadeldud eeskätt noorte kavatsusi hariduse omandamisel ja täiendõppe kaudu enda täiendamisel ning tööalaste eesmärkide ja edasiliikumise plaane. Olulisteks märksõnadeks on eesmärkide olemasolu ning tegevusplaanide olemasolu (või puudumine) oma eesmärkide teostegemiseks, samuti kavatsuste ja plaanide sisukus ning detailsus. Tulevikuplaanide alla kuulub ka oma seisundi mõtestamine ning kogemustest õppimine ning selle alusel oma tuleviku planeerimine ja plaanide ajakohastamine. Joonisel 4.4 on näha, et muutusi plaanides ning oma elu tulevikuvisioni arendamises on märkinud suhteliselt suur osakaal programmi uuringus osalenutest. Õppimise ja tööelu alaste eesmärkide selginemist nimetab umbes 2/3, konkreetset õppimiskavatsuste teket aga isegi üheksa vastajat kümnest (Taru ja Vihma, RAY 2011).

Joonis 4.4. Kas projekti käigus omandatud kogemused on teile hiljem mõju avaldanud? Vastusvariantide 'teatud määral' ja 'kindlasti' osakaal. (Allikas: Taru ja Vihma, RAY 2011)

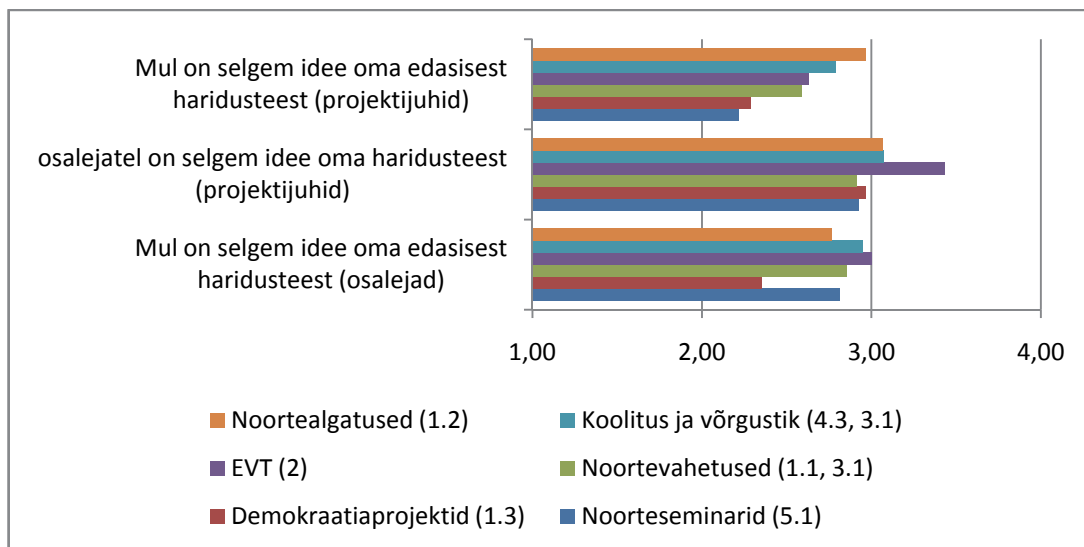
Jooniselt 4.5 näha, et enamik projektijuhte ja projektis osalenuid on olnud arvamusel, et projektis osalemine aitas kaasa õppimis- ja tööplaanide kujunemisele ning ka töövõimaluste suurenemisele. Kõige kõrgemad on hinnangud konkreetsete plaanide kohta õppimist jätkata. Õppimis- ja tööplaanide arengut puudutavate väidete ning ka töövõimaluste suurenemise kohta käiva väite keskmised on võrdsed (Taru, 2012).

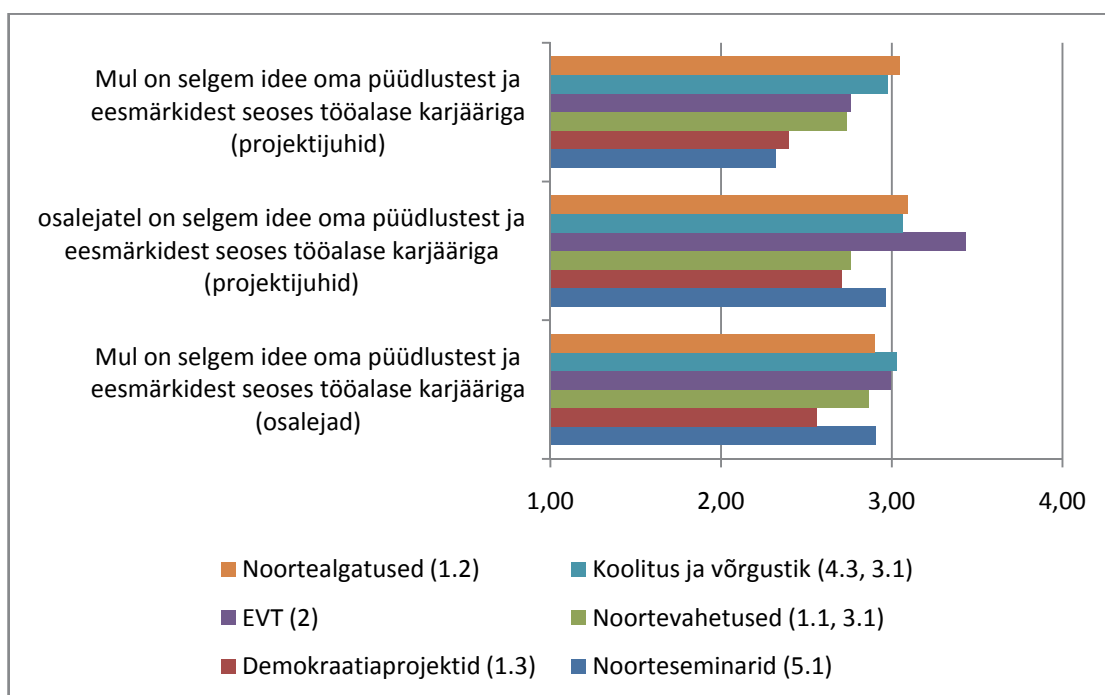
Joonis 4.5. Arvamused haridus- ja tööplaanide arengu kohta. Vastuste keskmised. Kõik vastajad. (Allikas: Taru, RAY 2012)

Kõige positiivsemad on projektijuhtide arvamused osalejate plaanide arengu kohta. Teisel kohal, mitte samavõrra positiivsed, on osalejate endi arvamused enda plaanide ja töövõimaluste arengu kohta. Kuna mõlemas kategoorias on hinnatud tegelikult ühte ja sama nähtust – osalejate plaanide arengut osalemise tulemusena, siis on neid erinevusi olnud võimalik selgitada ainult hindajate omadustega (Taru 2012).

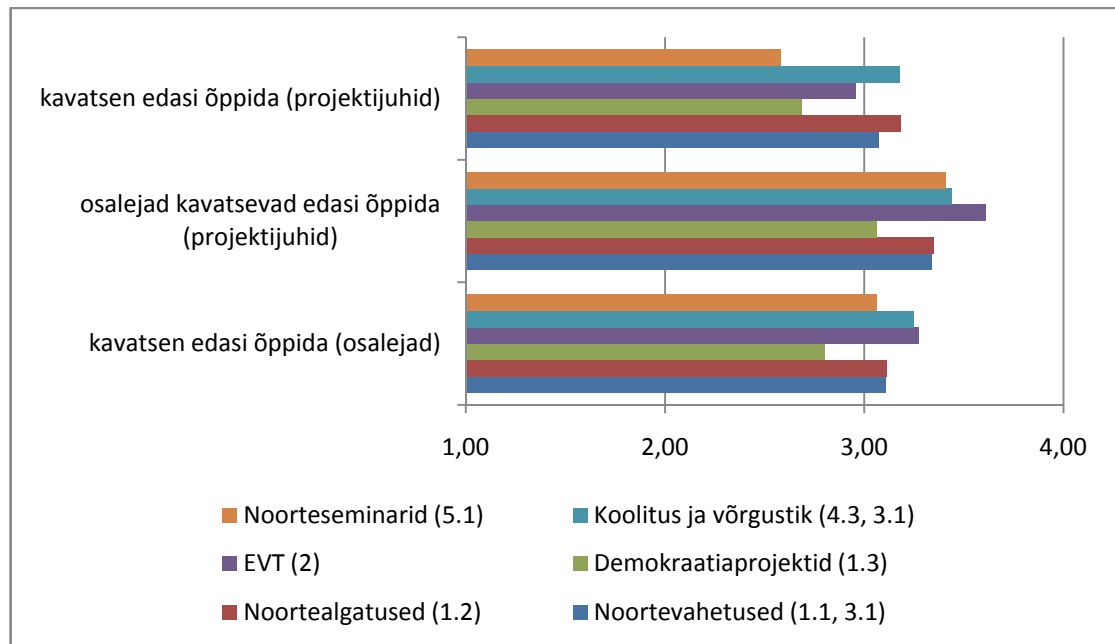
Alaprogrammide lõikes on kõige positiivsemaid vastuseid andnud vabatahtliku teenistusega kokku puutunud vastajad. Teisel kohal on koolitus- ja võrgustiku-projektides osalenute vastused – ehk siis noortejuhtide ja noorsootöötajate vastused. Kõige madalamad hinnangud on tulnud demokraatiaprojektides, noortealgatustes ja noortevahetustes osalenutelt (vt jooniseid 4.6–4.9).

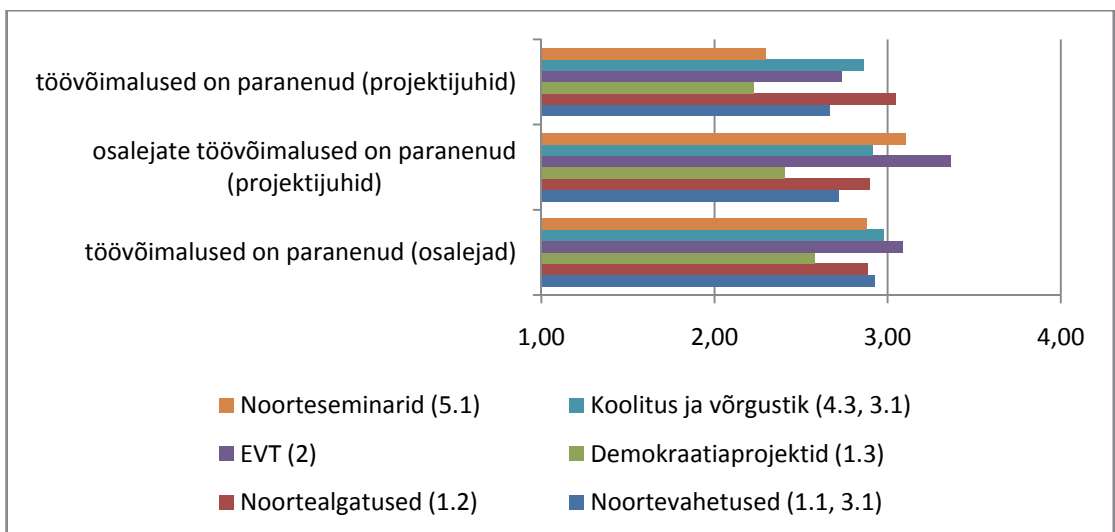
Joonis 4.6. Arvamused haridusplaanide kujunemisele osalemise tulemusena. (Allikas: Taru, 2012)

Joonis 4.7. Arvamused tööplaanide kujunemisele osalemise tulemusena. (Allikas: Taru, 2012)

Joonis 4.8. Arvamused edasiõppimise plaanide kohta. (Allikas: Taru, 2012)

Joonis 4.9. Arvamused töövõimaluste paranemise kohta. (Allikas: Taru, 2012)

Nähes ettevõtlikkust kui aktiivsust oma eesmärkide täitmisel ja ideede realiseerimisel, aitab iga PEN-i toel elluviidav projekt kaasa ettevõtlikkuse arendamisele. Igal tegevusel, mille noored ise algatavad ja lõpuni viivad, on suur mõju nende ettevõtlikkusele. Nõnda võib tuua näiteks sadu PEN-i ettevõtlikkust toetavaid projekte. Sellegipoolest toetab noorte

algatusvõimet kõigist alaprogrammidest selgeimalt noortealgatuste alaprogramm. Kui näiteks 2011. a sidus 73% noortealgatuse tegijatest oma projekti ettevõtlikkuse prioriteediga, siis 2012. a oli see juba 94% (põhineb noorte hinnangul enda projekti vastavusele aastaprioriteetidega). Enamik neist projektidest viidi ellu kohalikul tasandil (YouthLink).

Ettevõtlikkuse teemat on ENEB seostanud ka sotsiaalse ettevõtlikkusega ning püüdnud anda noortele võimalust proovida sotsiaalsete ettevõtete ideid. Sellest lähtuvalt alustati 2011. a koostööd Heateo Sihtasutusega ja üheskoos viidi ellu esimene sotsiaalsele ettevõtlikkusele suunav koolitus. Koolituse mõte oli julgustada noori märkama ühiskondlikke murekohti ja leidma neile loovaid lahendusi. Koolitusformaad osutus edukaks ja ENEB on jätkanud selle korraldamist “Märka ja tegutse” nime all (igal aastal kahel korral). 2012. a liitus ENEB ettevõtete koostöövõrgustikuga “Unistused ellu!”, mille liikmete ühiseks eesmärgiks on toetada noorte ettevõtlikkust. Selle kaudu on paranenud PEN-i kui noorte algatusvõime toetaja nähtavus väljaspool noortevaldkonda (ENEB-i tegevusaruanne 2012).

Samuti väärib esiletõstmist aastatepikkune MAlgatus traditsioon (alates 2008), mille läbiviimisel on ENEB koostööpartneriteks Sihtasutus Õpilasmalev, 2010. aastast Eesti Noorsootöö Keskus ning 2011. aastast ka Heateo Sihtasutus. MAlgatus toimub suviti õpilasmaleva raames ja selle käigus teevad malevlased omal algatusel midagi head ja ühiskonnale kasulikku. Seeläbi saavad noored panustada maleva käigus leidlikul viisil kohaliku kogukonna arengusse ja arendada oma ettevõtlikkust (ENEB-i tegevusaruanne 2011).

PEN-i üheks prioriteetseks sihtrühmaks ja teemaks on ka noored töötajad. Sellega seoses on rahastatud nii vastavaid noorteprojekte kui viidud ENEB-i eestvedamisel ellu piloottegevusi. Näiteks 2009. a algatas ENEB 16-le noorele töötajatele pilootprogrammi “Tulen turule”, kellest mitmed kavatsesid taas alustada poolelijäänud õpingutega, jätkasid vabatahtlikena tegutsemist, leidsid töökoha või kavatsesid proovida elu ettevõtjana (Kannelmäe-Geerts, 2010).

PEN-i projektid pakuvad noortele soodsa keskkonna oma huvide avastamiseks ning loovuse ja ande arendamiseks. Vabas õppetegevuses ei ole ülesannete ja probleemide

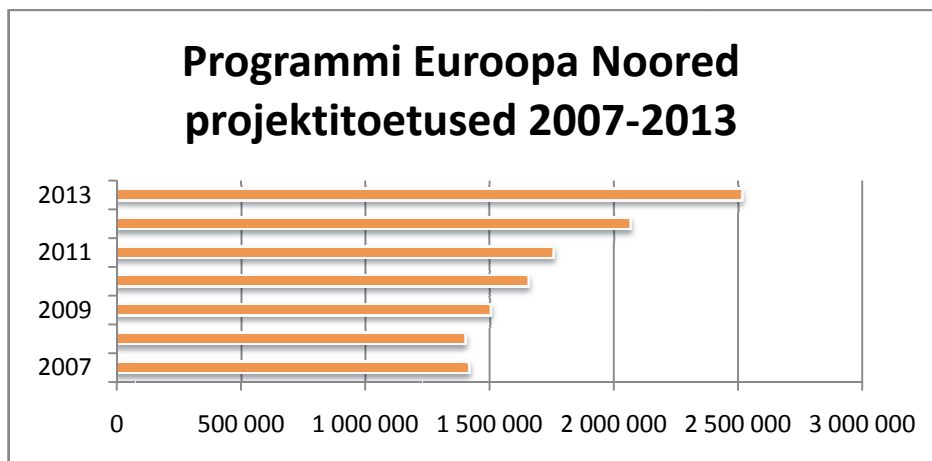
lahendamiseks täpseid ja standardiseeritud juhiseid, mis on valdavalt kasutuses igapäevases õppetöös koolis. Mitteformaalne haridus lähtub põhimõttest, et inimesed võtavad paremini vastu neid teadmisi, mille loomisel nad ise on osalenud. Praktikas tähendab see loova mõtlemise soodustamist, individuaalselt või koostöös teistega probleemide lahendusvõime arendamist ja ettevõtlikkusele innustamist. Ka RAY uuringute tulemused näitavad, et projektis osalemine soodustab suurel määral heade ideede väljatöötamise ja ellurakendamise oskuste arengut ning toetab loomingulist ja kunstipärast eneseväljendusoskust ning loogilise mõtlemise ja analüüsivõime arengut.

Loovuse arengut soodustab ka loominguline tegevus, mida PEN-i projektid noortele pakuvad. 22% toetusesaajatest viis oma projekti ellu, seades selle põhi- või kõrvalteemaks kunsti ja kultuuri (YouthLink). Kunsti- ja kultuuriteemalised on sagedamini noortevahetuste projektid, vähemal määral ka kohalikud noortealgatused ja Euroopa vabatahtliku teenistuse projektid. Nagu noorsootöös laiemalt, on ka PEN-i noorte projektide puhul kunst noortele sageli eneseväljendusvahendiks, seda kasutatakse meetodina enda arendamisel. RAY uuringud on näidanud, et projektide käigus arenevad teadmised ja oskused nii konkreetsest kultuurivaldkonnast kui ka erioskused, mis neid omandades kaasa tulevad, nt mõtlemisoskus, loovus, väljendusoskus, koostöö, tähelepanu-, kujutlus- ja analüüsivõime.

4.3. Programmi mõju noorsootööle

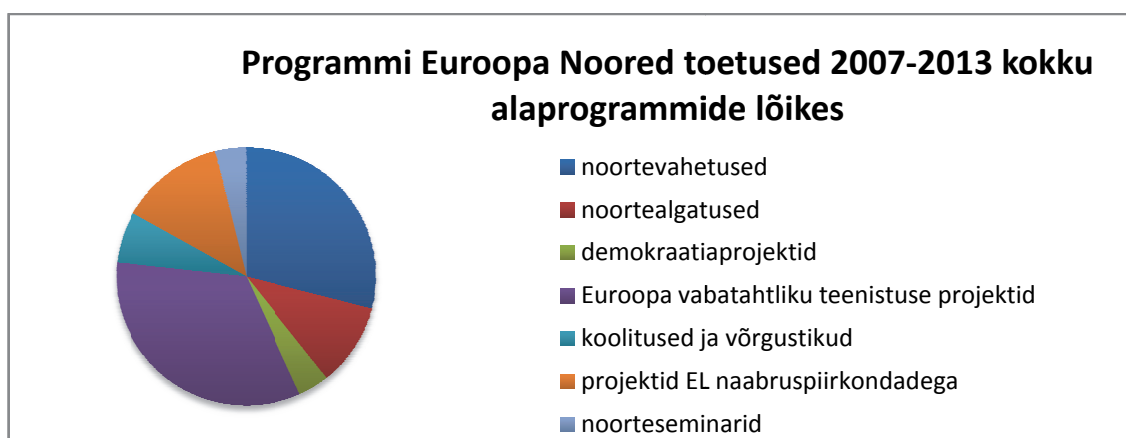
Programmi kaudu on 2007–2013 Eesti noortevaldkonda investeeritud 15 205 641 eurot (PEN-i aruanded 2007–2013). See summa pole sihtgrupi suurst arvestades küll kuigi märkimisväärne (Eestis on 254 855 15–29-aastast noort), kuid Eesti noorsootöö üldist rahastust hinnates tõsiselt arvestatav, moodustades 23% noortevaldkonna arengukava (Noorsootöö strateegia aruanded 2006–2013) järgsetest riiklikest investeeringutest noorsootöösse ja noortepoliitikasse ajavahemikul 2007–2013.

Perioodil 2007–2013 toetati Eestis programmi raames 1037 projekti 12,3 miljoni euroga (vt joonis 4.10).

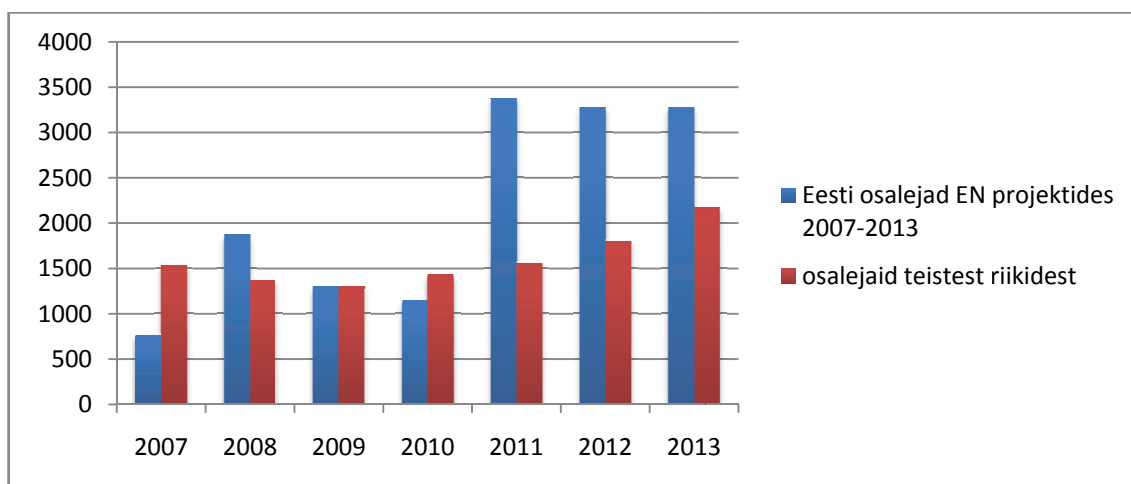
Joonis 4.10. Programmi toetused Eestis 2007–2013, eurodes. (Autori koostatud, allikas: PEN-i aruanded 2007–2013)

Kõige suurem investeering on sel ajavahemikul tehtud Euroopa vabatahtliku teenistuse valdkonnas (34% 2007–2013 PEN-i Eesti eelarvest). Kuigi selles osalejate hulk on arvuliselt kõige väiksem, on tegu pikaajaliste projektidega (valdavalt üks aasta). Teisel kohal on lühiajalised rahvusvahelised noortevahetusprojektid (29%) (vt joonis 4.11).

Joonis 4.11. Programmi toetused 2007–2013 alaprogrammide lõikes, %. (Autori koostatud, allikas: Youthlink andmebaas)

Eestis toetatud projektides oli kokku 26 187 osalejat, neist 15 010 inimest olid pärit Eestist (vt joonis 4.12). Kõige aktiivsemalt kasutavad programmi võimalusi Eestis 15–17-aastased noored, moodustades 32% kõikidest osalejatest (YouthLink).

Joonis 4.12. Ajavahemikus 2007–2013 programmi Euroopa Noored Eestis toetatud projektides Eesti ja teistest riikidest pärit osalejate arv. (Autori koostatud, allikas YouthLink andmebaas)

Kuivõrd paljud PEN-i rahastatud projektid on suunatud laiemale sihtgrupile kui ainult projekti ametlikud osalejad, on tegevustesse kaasatud kohalike noorte arv tegelikkuses siiski oluliselt suurem. Eestis tehtud teavitustöö ja rahvusvahelistes võrgustikes algatatud koostöö tulemusena on Eesti taotlejad (noortegrupid ja ühingud) aktiivsed üle Euroopa ning seda kinnitab projektide arv, mis on Eesti partnerlusega esitatud teistes Euroopa Noored agentuuridesse. Näiteks 2012. a esitati selliseid projekte kokku 469 (YouthLink).

Analüüsides programmi kaudu avanevate mitteformaalse õppe võimaluste kättesaadavust noortele, võib öelda, et kuigi geograafiliste prioriteetide seadmine taotlemisel on olnud tulemuslik, võib siiski käsitleda probleemina kogu Eesti ja eeskätt väikelinnade ja maanoorte kaasamist. Piirkondadele, kust on tulnud vähem taotlusi, on pööratud suuremat tähelepanu, ning see on otseselt toetanud regionaalpoliitilist arengut ja võimaldanud osalejaskonna laiendamist kaugemale kui Põhja-Eesti, Lõuna-Eesti ja

Ida-Virumaa piirkonnad, kust taotlusi ja selle tulemusena ka toetatud projekte kõige rohkem esineb (YouthLink).

Märkimist väärib ka asjaolu, et PEN-i toetused jõuavad Eestis sihtgruppideni ja tegevustesse, mis muude riiklike poliitikate kaudu toetust ei leia (näiteks mitteorganiseerunud noorte projektid, noortevaldkonna rahvusvahelised projektid ja koolitustegevused). Projektide valikul on prioriteetseks peetud esmataotlejaid, et programmist saaks osa ja omandaks väärtuslikke kogemusi võimalikult suur hulk noori (Noorsootöö strateegia 2006–2012 aruanded).

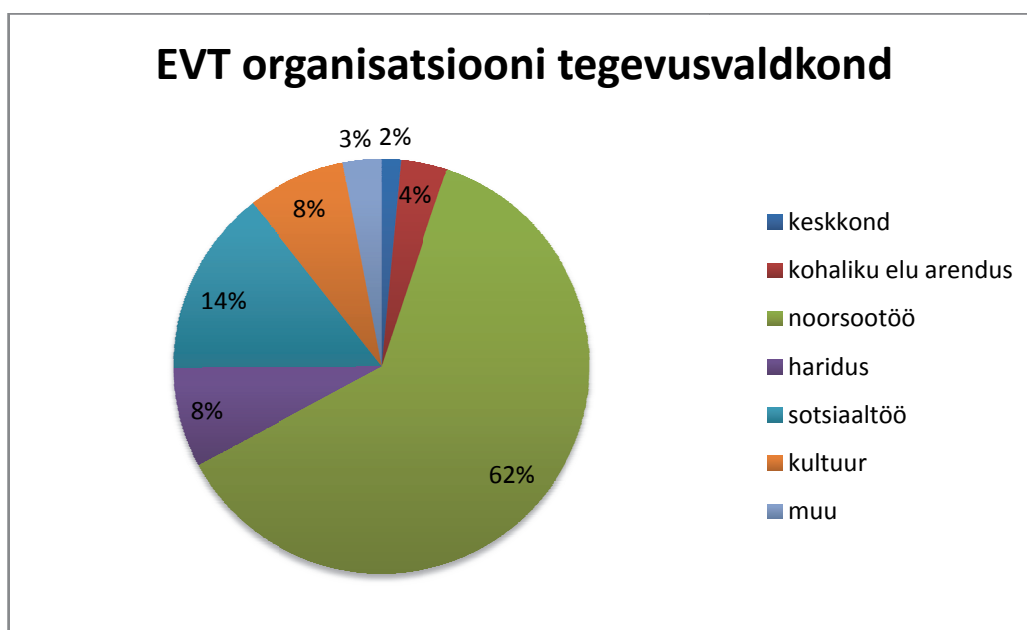
Noorte vabatahtliku tegevuse ja vabasektori areng

2007–2013 PEN-i raames toetatud Euroopa vabatahtlikust teenistusest olid seotud 1333 Eestiga. Eestis viibinud välisriikide vabatahtlikke oli 645 noort ja ülejäänud 688 olid Eesti noored, kes viibisid kuni aasta vabatahtlikuna välismaal. PEN-i Eesti eelarvest on teenistusi toetatud kokku 715, neist 571 puhul on tegu välisvabatahtlike vastuvõtmisega mõnda Eesti organisatsiooni ja 144 Eesti noort on läinud välisriiki. Seitsme aasta jooksul toetati vabatahtlikke ning nende saatvaid ja vastuvõtvaid organisatsioone Eestis 4,1 miljoni euroga (YouthLink andmebaas ja programmi aruanded 2007–2013).

Eestis tegutsevaid vabatahtliku tööga seotud organisatsioone on raske ühise nimetaja alla viia. Vabatahtlikega tegelevaid organisatsioone on selgelt vähem kui noored sooviksid. EVT saatvate ja vastuvõtvate organisatsioonide akrediteerimine sai Eestis alguse 2005. a. Kui ajavahemikul 2005–2006 läbis akrediteeringu kokku 43 organisatsiooni, siis ajavahemikul 2007–2013 on Eestis akrediteeritud EVT organisatsioone kokku 299, igal aastal lisandub keskmiselt 20 uut organisatsiooni. 2013. a laekus näiteks 42 asutuse sooviavaldus saada EVT saatvaks või vastuvõtvaks organisatsiooniks (allikas: ENEB-i tegevusaruanded 2007–2013), mis näitab, et huvi noorte pikaajalise rahvusvahelise vabatahtliku tegevuse toetamise vastu kasvab.

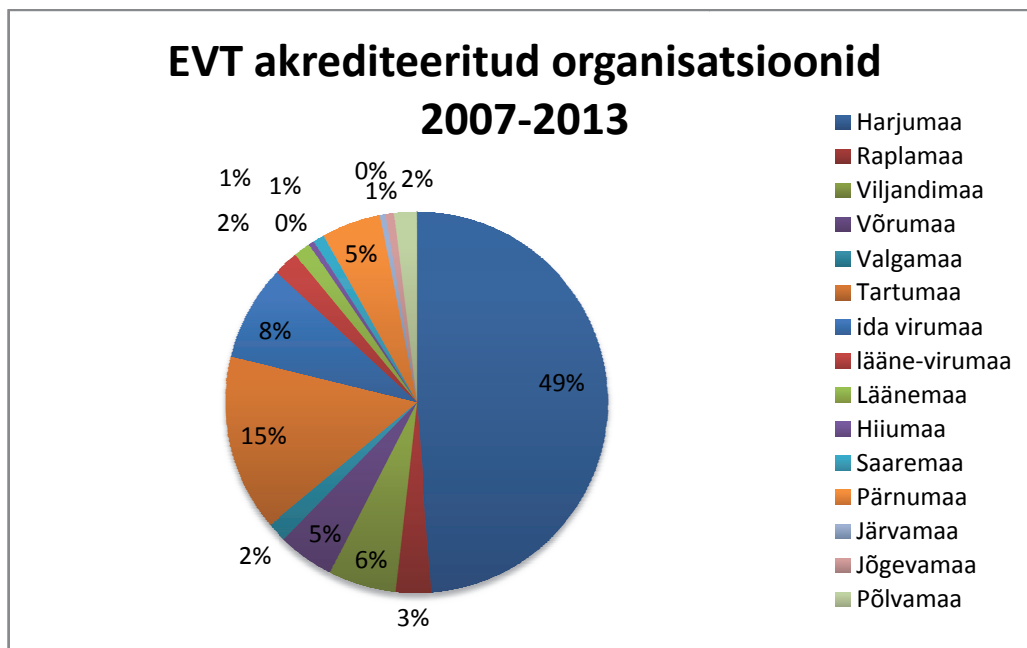
Akrediteeritud organisatsioonide hulgas on mitmeid koole, noortekeskusi ja puuetega noorte/täiskasvanute keskuseid ning muid kodanikuühiskonnas aktiivseid organisatsioone. Jooniselt 4.13 võib näha, et enim tegutseb EVT organisatsioone noortevald-

konnas (62%), sellele järgnevad sotsiaalvaldkond (15%), haridus (8%) ja kultuur (8%). Kuigi paljud EVT projektid leiavad aset otseselt noorsootöö asutustes ja organisatsioonides, on vabatahtlike vastuvõtmisel ja saatmisel siiski märkimisväärne osakaal ka teiste sektorite organisatsioonidel. Näiteks on viimastel aastatel märgatavalt kasvanud lasteaedade osalemine EVT välisvabatahtlike vastuvõtmisel, ja uuringu andmetel on see mõjutanud positiivselt lasteasutuse töötajate ja laste hoiakuid välismaal lastesse, soodustanud lasteaias kasutatavate õpimeetodite mitmekesistumist, jne (Urb ja Laan 2013).

Joonis 4.13. EVT organisatsioonid 2007–2013 tegevusvaldkonniti, %. (Autori koostatud, allikas: Youthlink ja EVT andmebaas)

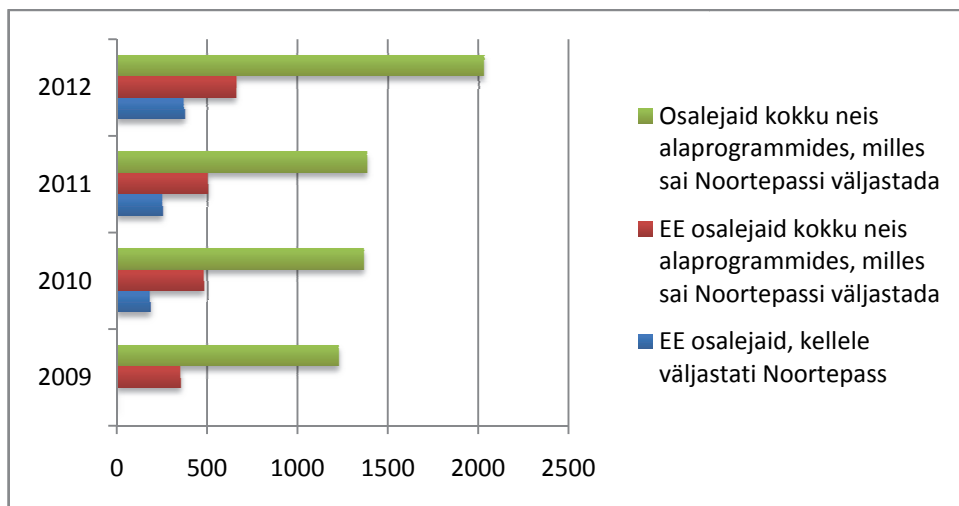
Geograafiline jaotus EVT organisatsioonide akrediteerimise järgi on kaldu Tallinna ja Harjumaa poole, kuid märkimisväärne arv EVT organisatsioone tegutseb ulatuslikult siiski kõikides Eesti maakondades. Harjumaa (49%) järel on selliseid organisatsioone kõige rohkem Tartumaal (15%), Ida-Virumaal (8%), Viljandimaal (6%), Pärnumaal (5%), Võrumaal (5%), jne (vt joonis 4.14).

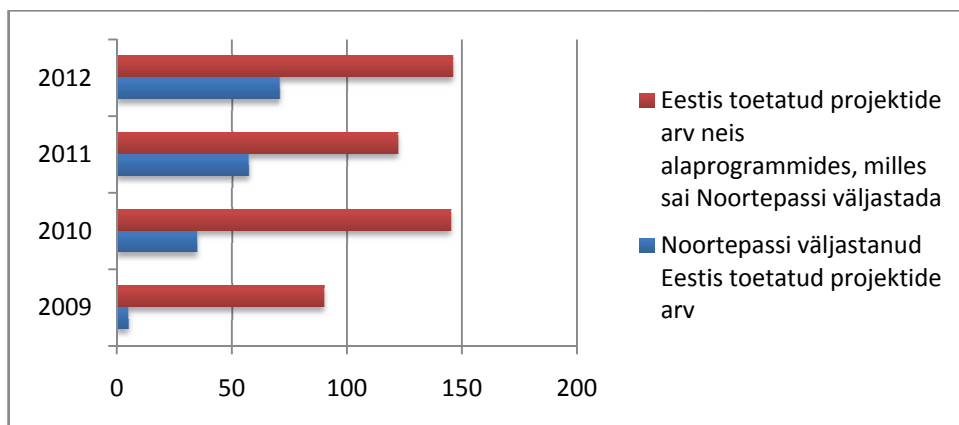
Joonis 4.14. EVT organisatsioonide geograafiline jaotus, %. (Autori koostatud, allikas: Youthlink andmebaas)

Mitteformaalse õppimise tunnustamine

Noortepassi kui tunnustust, mis kirjeldab ja tõendab projekti käigus omandatud mitteformaalset ja informaalset õpikogemust ja -tulemusi, peetakse PEN-i osalejate ja projektijuhtide poolt väga kasulikuks vahendiks. Eeskätt on toodud esile selle tugevusi õpikogemuse analüüsimetodina, millega saab toetada noore eneseanalüüsiprotsessi ja tagada, et projekti käigus omandatud pädevused leiaksid teadvustamist nii noorte endi kui nende juhendajate ja lähedaste poolt (Noortepassi Eesti fookusgrupi intervjuu, 2012). Noortepassi protsess on juurutanud programmi raames elluviidavates projektides, kuid ka Eesti noorsootöös laiemalt, õpieesmärkide seadmise, analüüsi ja mõju hindamise, mis toetab õppijakesksema, teadlikuma, kvaliteetsema, tulemuslikuma ja mõjusama noorsootöö kujunemist (Kloosterman ja Taru 2013). Antud mõju arvestades on oluline teada, et Noortepassi kasutatavate projektide ja noortepassi protsessis osalejate arv Eestis üha kasvab, moodustades 2012. aastaks umbes poole toetatud projektidest (vt joonised 4.15 ja 4.16).

Joonis 4.15. Ajavahemikus 2009–2012 Eestis toetatud projektides Eestist pärit osalejatele väljastatud Noortepassi tunnistuste arv. (Autori koostatud, allikas Noortepassi ja YouthLink andmebaas)

Joonis 4.16. Ajavahemikus 2009–2013 Eestis toetatud projektides Noortepassi väljastanud projektide arv. (Autori koostatud, allikas Noortepassi ja YouthLink andmebaas)

Samal ajal näitavad analüüsi- ja uuringutulemused, et Noortepassi kui tunnistust, millega tõendada projekti käigus omandatud õpikogemusi ja -tulemusi, ei peeta samavõrra väärtuslikuks näiteks tööandjate seas või formaalhariduses (Taru ja Klooster-

man 2013). Selle rakendatavus sõltub nii laiemalt mitteformaalse õppimise kui kitsamalt Noortepassi tuntusest ja väärtustamisest ühiskonnas ning konkreetsemalt eelnimetatud sihtgruppide hulgas, mida peetakse käesoleval ajal Eestis ja ka mujal Euroopas üldiselt madalaks.

Programmi Euroopa Noored mõju noorsootöötajatele ning organisatsioonidele

Noortepoliitika tulemusliku elluviimise olulisem eeltingimus on noortepoliitika põhimõtete ja prioriteetide tundmine, teadvustamine ja rakendamine eri tasanditel ning nende seostamine puudutatud valdkondade praktikaga. Kõige vahetumalt puutub noortepoliitika rakendamisega kokku noorsootöö valdkond. Oskus seostada oma igapäevatööd noorte olukorraga, tegelike huvidega ning trendidega ja vastavalt sellele noorsootööd kohandada, muuta või uuendada teiste eluvaldkondadega kokkupuutes, eeldab pädevat noorsootöötajaskonda.

Lisaks noortele arendavate võimaluste pakkumisele aitab PEN kaasa ka noorsootöö korraldamisele, noortejuhtide koolitamisele ning kontaktide loomisele ja arendamisele eri riikide noorsootöötajate vahel. Seitsme aasta jooksul toetatud noorsootöö arendusprojektide finantseerimise osakaal on 18% PEN-i detsentraliseeritud üldeelarvest (PEN-i aruanded 2007–2013).

Ajavahemikul 2007–2013 on Eesti noortevaldkonnas Eesti-siseseid ja rahvusvahelisi noorsootöötajate täienduskoolitusi ja noorsootöö arendusprojekte viidud ellu nii SA Archimedes ENEB-i poolt büroo koolitus- ja koostöötegevuste kava kaudu (*Youth in Action National Agency's Training and Cooperation Plan*) kui ka PEN-i vahenditest alaprogrammide 4.3 ja 3.1 (koolitused ja võrgustikud, sh EL naabruspiirkonna riikidega) projektide toetamise kaudu. Koolitus- ja arendustegevuste eesmärgiks oli kindlustada PEN-i projektide kvaliteeti, aidata partnerite leidmisel ja soodustada osalejate pädevuste arengut. Prioriteediks oli kaasata noortevaldkonna rahvusvahelisse koostöösse ja sellest õppimisse laiemat/uut sihtgruppi, julgustada väikevaldade ning -linnade noortevaldkonnaga seotud ametnikke ja noorsootöötajaid võtma ette rahvusvahelisi noorteprojekte ning toetada, nõustada ja inspireerida noorsootöötajaid ja noortegruppe oma projekte

erinevate ideedega edasi arendama ja programmi raames ellu viima (ENEB-i tööplaanid Euroopa Komisjonile 2007–2013).

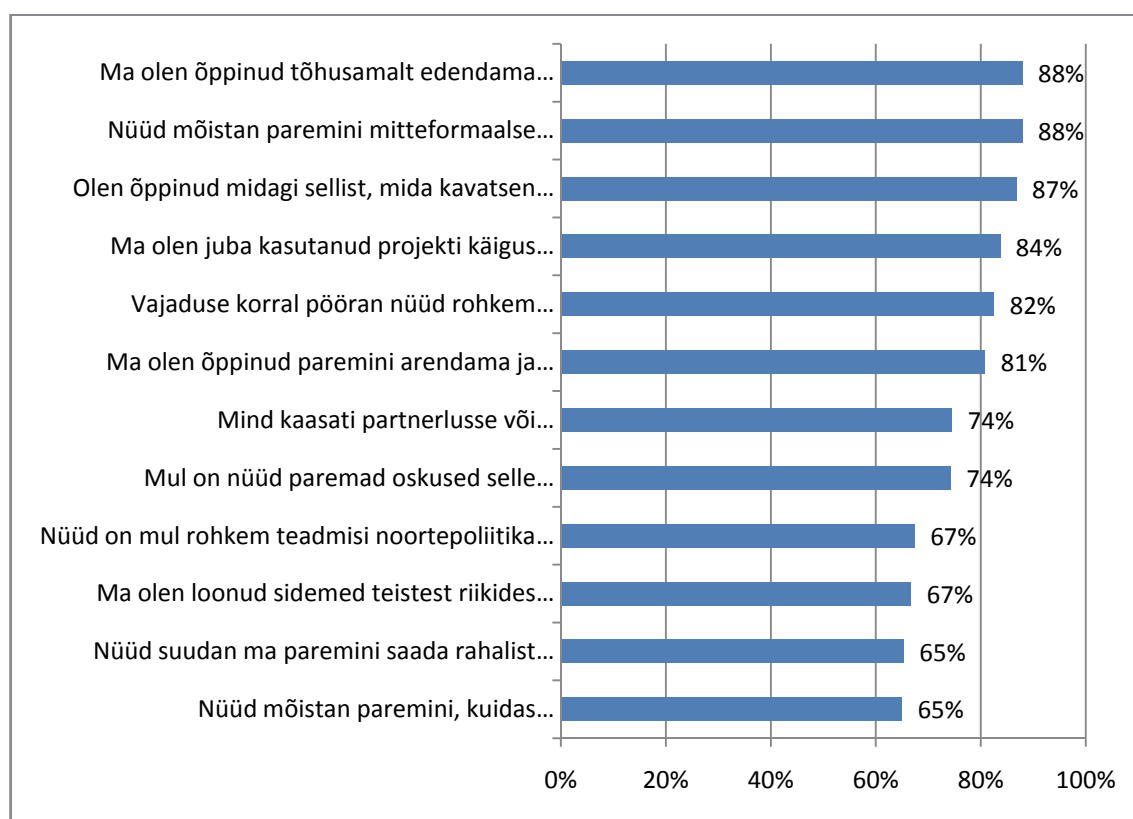
2007–2013 osales Eestis PEN-i alaprogrammides 3.1 ja 4.3 toetatud 104 rahvusvahelises koolitus- ja võrgustikuprojektis 2250 osalejat ja 282 koolitajat/eksperti. Kokku on seitsme aasta jooksul toetatud koolitus- ja võrgustikuprojekte üle 1,4 miljoni euroga. Lisaks sellele on Eesti noortejuhid ja noorsootöötajad osalenud partnerina mitmetel teiste riikide EN büroode poolt rahastatud koolitus- ja võrgustikuprojektides. Näiteks ajavahemikul 2007–2012 aset leidnud 1001 rahvusvahelises koolitusprojektis osales 2237 Eesti osalejat (YouthLink).

Samal perioodil osales ENEB-i poolt korraldatud ja vahendatud koolitus- ja arendustegevustes kokku 13 111 osalejat. Neist Eestis toimunud koolitustegevustes osales 12 435 noort ja noorsootöötajat ning välismaal 676 noorsootöötajat ja noortejuhti (YouthLink). Toetudes Eesti noortevaldkonna koolituspoliitika analüüsile (Cumulus Consulting 2013, lk 32–36) saab välja tuua, et koolituspoliitika üldeesmärgi – noorsootöötajate professionaalsuse tõstmine – saavutamisele on palju kaasa aidanud ka PEN. Lisaks koolitustegevuste elluviimisele on programmi raames ja vahenditest investeeritud ka noorsootöölalaste õpimaterjalide arendamisse (sh erialase väliskirjanduse tõlkimisse) ja väljaandmisse, mis on küsitluste andmetel noorsootöötajatele hästi kättesaadavad ja nende poolt kasutust leidnud. ENEB on peamine uusi noorsootöö erialaseid õpimaterjale väljatöötav ja levitav asutus Eestis ning see on olnud võimalik peamiselt tänu PEN-i võimalustele. Sellel arendustegevusel on oluline panus noorsootöös kasutatavate meetodite mitmekesistamisse ja kvaliteedi tõusu (ibid).

Uuringutele tuginedes võib väita, et PEN on oluliselt kaasa aidanud noorsootöötajate professionaalsuse tõstmisele. RAY analüüsi tulemused näitavad, et projektides osalenud noorsootöötajad hindavad oma pädevuste arengut kõrgelt. Vaid 1% küsitletud noorsootöötajatest ja noortejuhtidest on vastanud, et „Projektil ei olnud mõju minu tööle/seotusele noortevaldkonnaga“. Joonisel 4.17 toodu kohaselt arwab 88% vastanutest, et osalemine PEN-i erinevates tegevustes on aidanud neil tõhusamalt edendada mitteformaalset õpet noorsootöös ja paremini mõista mitteformaalse hariduse ja õppe kontseptsiooni. 87% küsitletuist plaanib saadud teadmisi ka reaalselt töös

rakendada ning 84% vastanuist on õpitut juba tööalaselt kasutanud (Taru ja Vihma 2011).

RAY uuringu tulemused viitavad sellele, et programmil on olnud märkimisväärne mõju ka uute haridus- ja koolitusmeetodite arendamisele (Fennes *et al* 2013). Samuti on osalejad viidanud, et programmi poolt pakutavates projektides kasutatud meetodid on olnud asjakohased. Märgitud on ka asjaolu, et programmi tegevused on aidanud muuta üldhariduskoolide töötajate suhtumist noorsootöösse ja mitteformaalsesse õppimisse positiivsemaks (Murakas *et al* 2010), mis omakorda lihtsustab noorsootöötajate tegevust ja soodustab koostööd õpetajate ja noorsootöötajate vahel.

Joonis 4.17. Projektis osalemisega avaldunud mõjud selles osalejate tööle ja seotusele noorsoo valdkonnaga. Tulemuste kokkuvõtlikuks esitamiseks agregeeriti vhinnaangute 'teatud määral' ja 'kindlasti' osakaalud, %. (Allikas: Taru ja Vihma, 2011)

4.4. Programmi mõju noorte aktiivsele osalemisele ühiskonnas ja demokraatias

Olulise osa RAY uuringus osalenud projektijuhtide hinnangul on PEN-i projektis osalemine mõjutanud positiivselt noorte algatusvõimet kodanikuna. Ka noored ise on leidnud, et nende kodanikupädevused on projektis osalemise kaudu teatud määral arenenud. Noored, kes leidsid, et nende kodanikupädevused on kindlasti arenenud, olid osalenud eeskätt noorte demokraatiaprojektides ja noorteseminaride projektides (Taru 2012). Nähes noorte osalust kui noortele otsustusprotsessides osalemiseks mitmekesiste võimaluste loomist ja osalusmotivatsiooni arendamist, soodustavad noorte osalust kõigist EN alaprogrammidest kõige otsesemalt just noorte demokraatiaprojektide ja noorteseminaride alaprogrammid. Kuigi projektid erinevad üksteisest tegevuste rohkuse, osalejate arvu ja valitud teemade poolest, on mõlema alaprogrammi raames toetatud projektide ühendavaks tunnusjooneks demokraatiaõpe, noorte aktiivne osalus demokraatlikus elus ning dialoog noorte ja otsustajate vahel.

Eestis toetati 2007–2013 PEN-i raames kokku 73 noorte demokraatiaprojekti ja noorteseminari elluviimist 950 753 euroga. Kokku on nendesse projektidesse olnud kaasatud 11 691 noort, kellest 8958 olid pärit Eestist. Vanuselise jaotuse poolest jäi osalejate vanus valdavalt vahemikku 15–25 (YouthLink). Enim (48%) osalejatest on 15–17-aastased, alla 15-aastaseid ja 18–25-aastaseid oli enam vähem võrdselt (vastavalt 26% ja 23%) ning üle 25-aastaseid vaid 3% (YouthLink).

Toetatud projektid on olnud nii kohalikud kui rahvusvahelised. Tegevustüübilt on aastate jooksul toetatud väga erinevaid projekte – seminare, debatte, struktuurse dialoogi läbiviimist, varivalimisi, demokraatlike institutsioonide simulatsioone, konsultatsioone ja küsitlusi, noortekonverentse, jne (ENEB-i tegevusaruanded 2007–2013).

Alates 2011. a toetatakse PEN-i vahenditest noorte osalemise edendamise seisukohalt prioriteetset struktuurse dialoogi protsessi, mille eestvedajaks Eestis on Eesti Noorteühenduste Liit. Struktuurse dialoogi 18-kuuliste tsüklite teemad on tulenenud EL noortepoliitika prioriteetidest ning varasema kahe konsultatsioonitsükli keskmes on olnud noorte tööhõive, noorte osalus ja innovatsioon ning noorte mobiilsuse Ida

dimensioon. 2013. a alanud käimasoleva konsultatsioonitsükli peateemaks on noorte sotsiaalne kaasatus. Selle raames pöörati erilist tähelepanu noortele, kes ei õpi ega tööta, ning noorsootöö kvaliteedile. Eestis on PEN toetatud struktuurse dialoogi projektide raames kokku 3586 13–30-aastase noorega läbi viidud noorteküsitlusi- ja konsultatsioone, mille tulemusel on saadud sisukaid ettepanekuid. Konsultatsioonis on enim osalenud 13–21 aastaseid noori. Eestis elavate noorte arvamust koondavatest konsultatsioonidest on valminud kirjalikud temaatilised raportid eesti ja inglise keeles, mida on Eesti Noorteühenduste Liidu poolt edastatatud aruteluks Euroopa Liidu tasandil EL noortekonverentsidele ja EL tasandi otsustajatele ning Eestis levitatud noorte, noorteühingute ja noortevaldkonna otsustajatele. Raportite sisendina on kasutatud ka olemasolevaid Eesti noori uurivaid ülevaateid, uuringuid, seisukohti ja ideid, mille tulemusi on analüüsides seostatud ning raporti vajadustest lähtuvalt kasutatud nii olemasolevaid järeldusi kui loodud uusi (ENL SD-raportid 2011–2013).

4.5. Programmi mõju noorte seas EL väärtuste levikule, kultuuridevahelise dialoogi ning kultuurilise mitmekesisuse mõistmisele ja austamisele

Rahvusvahelise noorteprojektiga kaasnevatel olukordadel (kohtumine uute inimestega, viibimine teises keele-/kultuurikeskkonnas jm) on potentsiaali mõjutada pädevuste arengut. Erinevates tegevustes ja olukordades avaldub mõju erineval määral. RAY uuringutest selgub, et PEN-i projektide kasutegur on võrreldes võimalike igapäevaelus ettetulevate õppimisolukordadega suurem just selles osas, mis puudutab kogemusi teise kultuuritaustaga ja teist keelt valdavate inimestega suhtlemist. See tulemus on mõistetav, kuivõrd programmi üks fookuseid on just kultuuridevahelisel õppimisel ja sellele pühendatakse palju tähelepanu (Taru, 2012). Uuringutes osalejad on leidnud, et programmis osaledes kasvab noorte teadlikkus ja arusaamine teistest kultuuridest. 88% RAY uuringu vastanutest leidis, et programmi raames kogetu aitab kaasa läbisaamisele teistsuguse kultuuritaustaga inimestega (Murakas *et al* 2010).

2013. aastal läbi viidud Euroopa vabatahtlikku teenistust käsitletud uuringust selgub, et programmi mõju võib näha ka lastele ja lasteaia töötajaskonnale nendes lasteaedades, kus PEN-i programmi toel võetakse vastu Eestisse tulevaid EVT välisvabatahtlikke.

Antud uurimuse (Urb ja Laan 2013) kohaselt võib öelda, et tänu kokkupuutele vabatahtlikuga on suurenenud lasteaias õpetajate kultuuriteadlikkus. Samuti on olnud positiivne välisvabatahtliku mõju õpetajate sallivusele. 53% vastanutest leidis, et lugupidamine teiste kultuuride vastu on muutunud olulisemaks. Tendents, mille kohaselt on välisvabatahtliku tegevus enim mõjutanud neid, kes temaga tihedamalt kokku puutusid, kehtib ka väärtuste (nt sallivus, kultuur, vastastikune mõistmine jt) puhul (Urb ja Laan 2013).

Samuti saab välja tuua mõju lastele. 90% vastanud õpetajatest leidis, et välisvabatahtlikul oli lastele ja noortele mõju, mis ilmnis peamiselt laste silmaringi avardamises, keeleõppes ning uute kultuuridega tutvumises. Peamise saadava lisandväärtusena on õpetajad välja toonud tolerantse kasvu ning keele- ja suhtlusoskuste arengu. Samuti leidsid vastanud, et välisvabatahtliku tegevus suurendas lastes ja noortes soovi oma pädevuste (peamiselt arendada võõrkeele- ja suhtlemisoskusi) arendamiseks (ibid).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et EVT projektidel on olnud töötajatele ning lastele ja noortele positiivne, sh üldist sallivust suurendav mõju. Mitmesugused uuringud ja arvamused on välja toonud, et eestlased diskrimineerivad mujalt pärit ja teist keelt rääkivaid inimesi ning on vähesallivad. Uuringute tulemuste põhjal saab väita, et EVT projektid aitavad kaasa sallivuse suurendamisele, muutes sel viisil Eesti ühiskonda avatumaks ja suurendades valmisolekut elada mitmekesisel ühiskonnas. See on oluline, kuivõrd Eestit iseloomustab ühelt poolt suur vähemusrahvastiku osakaal, mis 2011. a rahva ja eluruumide loenduse andmetel oli 30%, ja teiselt poolt selle vähenemine mitmekesisuses (25% venelased ja 5% muud rahvused) (Rahva ja eluruumide loendus 2011), ning see mõjutab oluliselt siinsete inimeste hoiakuid, nt võõrastesse negatiivselt või tõrjuvalt suhtuma.

Sallivuse teema on eriti aktuaalne seoses laste varajase mõjutuse olulisusega (vt näiteks Maschinot 2008). Nimelt on mõju seda suurem, mida varasemalt lapsed ja noored sellega kokku puutuvad. Lasteaiad on sageli need kohad, kus laps puutub esimest korda kokku laiema kultuuritaustaga. Seega võib järeldada, et välisvabatahtliku positiivseks hinnatud mõju jääb kestma kauaks. Oluline on siinkohal, et laps puutuks temaga kokku piisavalt sageli, et mõju jõuaks kinnistuda. Lisaks pöörab see aspekt tähelepanu sellele,

et organisatsioonidel tasub võtta vabatahtlikke vastu järjepidevalt, mitmete aastate jooksul. Antud valimi puhul see ka toimis – 82% organisatsioonidest oli ka varem vähemalt üks välisvabatahtlik olnud (Urb ja Laan 2013).

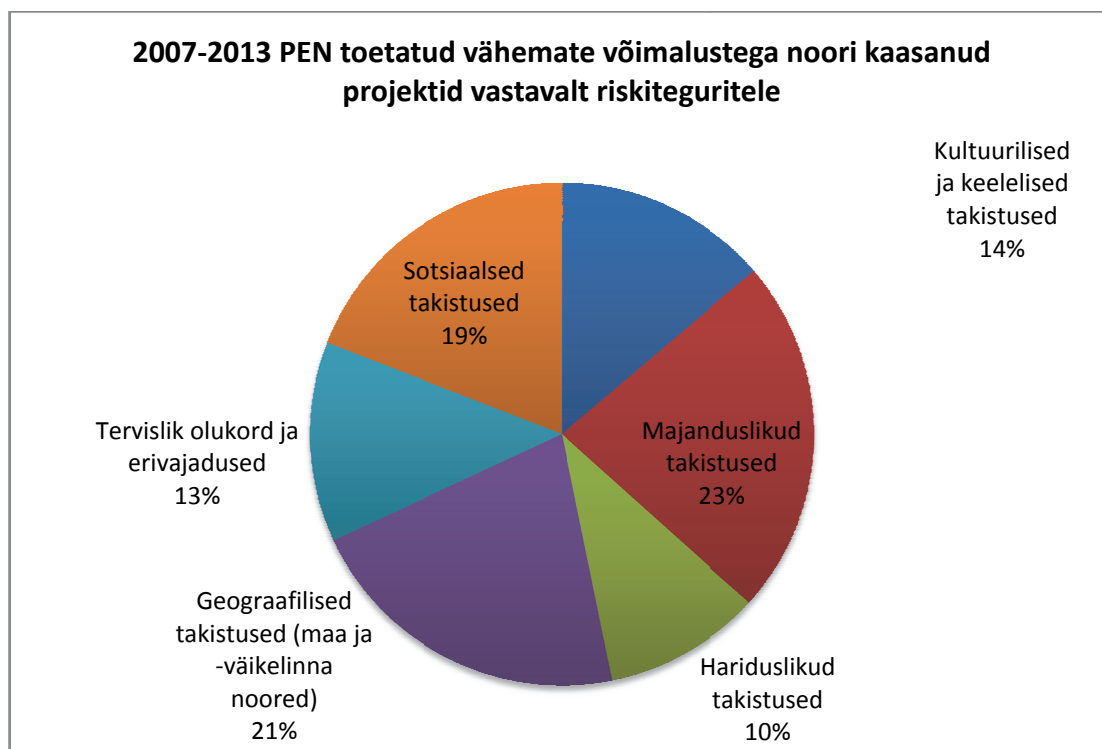
Programmi kvalitatiivuuringsse hõlmatud kõikides noorteprojektides, kus osales kas või üks välismaalane, toodi esile kultuurilise tolerantsi suurenemine. Rohkem tõsteti kultuuritolerantsi esile projektides, kus eestlased olid käinud välismaal või kus projektis osalejatest enamus olid välismaalased (Vihma 2011). Mida suuremad on erinevused projektis osalejate vahel ning mida tihedamalt nendega lävitakse, seda suuremaks hindavad projektis osalejad erinevustega arvestamise võimet. Vabatahtlike puhul on projekti mõju laiem – see suurendab arvestamist mitte ainult Euroopa kultuuridega, vaid ka teiste kontinentide kultuuridega (Vihma 2011). Vabatahtliku tähelepanekust tuleb esile tõsta seda, et rahvusvaheliste kontaktide ja tolerantsuse arengule aitab rohkem kaasa koos töötamine, mitte aga vaba aja ühine veetmine (ibid). See tulemus langeb kokku ka varasemast teadaoleva erinevatest kultuuridest pärit noorte omavaheliste kontaktide iseloomuga (Taru ja Vihma 2011). Teistest riikidest ja kultuuridest pärit noortega suheldes hakkab inimene paremini teadvustama ka enda kultuuri, saab teadlikumaks enda eripäradest ja unikaalsusest. Koos teiste kaudu kaugete kultuuride tundmaõppimisega saab ta aru, et ka tema ise on 'sõnumiviija' teistesse kultuuridesse.

4.6. Programmi mõju solidaarsuse arendamisele ja noorte sotsiaalse kaasatuse toetamisele ühiskonnas

Vähemate võimalustega noorte kaasamine oli aastaid PEN-i projektide üheks läbivaks põhimõtteks. Ajavahemikul 2007–2013 oli Eestis toetatud projektidesse kaasatud noortest keskmiselt 34%, s.o 8510 ühel või enamal põhjusel vähemate võimalustega (ENEB-i tegevusaruanded 2007–2013).

1037-st toetatud projektist 45% väidab seotust sotsiaalse kaasatuse eesmärkidega, olles seejuures kas erivajaduste ja vähemate võimalustega noori otseselt osalejatena projekti kaasanud või projekti neile suunanud; seadnud projektile kaasatusalase temaatilise fookuse või viinud ellu noorte tööhõive teemalisi projekte (YouthLink).

Andmete analüüsist nähtub (vt joonis 4.18), et programmi rahastatud projektide hulgas pööratakse tähelepanu kõikidele Euroopa Komisjoni sotsiaalse kaasatuse strateegias määratletud piirangutega noortele (KOM 2007). Kõige enam on takistusena märgitud majanduslikke (23%) ja geograafilisi takistusi (21%) (YouthLink ja ENEB-i tegevusaruanded 2007–2013).

Joonis 4.18. Eestis PEN-i toetatud projektides osalevad noored vastavalt riskiteguritele, %.
(Autori koostatud, allikas: Youthlink andmebaas)

Oluline on märkida saavutust näiteks kultuuriliste ja keeleliste takistustega noorteni jõudmisel ning erivajadustega noorte kaasatust programmi. Viimase puhul on seitsme aasta jooksul keskmiselt 13% PEN-i toetatud projektidest kaasanud otseselt väga erineva erivajadusega noortegruppe ning soodustanud nende ühistegevusi teiste noortega (YouthLink). See on oluline, kuivõrd just erivajadustega noortele võib projekti jõudmine näida keerulise teekonnana, kuivõrd neil puudub varasem osalemiskogemus kohalikes või rahvusvahelistes noorteprojektides. PEN-i kogemus näitab, et esimese kogemusega ei piirduta, vaid otsitakse ja algatatakse üha uusi

ettevõtmisi nii Eestis kui rahvusvaheliselt ja osaletakse nii lühi- kui pikaajalistes projektides.

Programmi uuringutes ja aruannetes ongi seni pööratud rohkem tähelepanu vähemate võimalustega noorte osalusega projektide ja neisse kaasatud noorte arvudele ja ulatusele. Vähem on uuritud projektides osalemise tegelikke tulemusi ja mõju noortele. Programmi kvalitatiivuuringust (Vihma 2011) selgub, et vähemate võimalustega noorte kaasamine võib jääda tendentslikuks ja juhuslikuks, kui sellele ei ole eelnevalt ja projekti kestel eraldi tähelepanu pööratud. Vastasel juhul ei toimu soovitud integratsiooni noorte vahel ning projekti mõju jääb väikeseks.

Samast uuringust selgub, et eriti vähemate võimalustega noorte puhul on osalejatega seotud jätkutegevused väga olulised. Tööturupositsioonile mõju avaldavate tegevuste läbiviimine eeldab erivajadustega noorte puhul pikemaajalisemat toetust ja selgeid kriteeriumeid, mis ei pruugi mahtuda ühe koolituse või projekti raamidesse. Ehkki projekti hindamisel on positiivseks kriteeriumiks jätkutegevuste planeerimine, puuduvad selged kriteeriumid, kuidas hinnata projekti õnnestumist tervikuna ning millist tulemust vähemate võimalustega noortele sellest oodatakse (Vihma 2011).

5. ARUTELU

Käesolev arutelu võtab kokku uurimuse peamised tulemused ja analüüsib neid püstitatud uurimisküsimuste vastuste abil. Töö eesmärkide paremaks kajastamiseks on käesolev arutelu jagatud kahte ossa. Esimene käsitleb EL noortepoliitika mõju Eestile läbi programmi Euroopa Noored ning teises osas on toodud konkreetsed ettepanekud programmi Erasmus+ rakendamiseks Eestis.

5.1. Euroopa Liidu noortepoliitika mõju Eestile

Käesoleva analüüsi tulemused näitavad, et programm Euroopa Noored on Eestis oluline meede Euroopa noortepoliitika eesmärkide elluviimisel. Mitmete käesolevas töös käsitletud uuringute tulemused toovad esile programmi olulisust noorte arenguvõimaluste loomisel ja noorsootöö mõjustamisel ning stabiilsel finantseerimisel Eestis.

5.1.1. Võrdsete võimaluste loomine noortele hariduses ja tööturul

Mõju võtmepädevuste ja ettevõtlikkuse arengule

Programmi sihtgrupi uuringu tulemused näitavad, et osalenud noored märkavad oma haridus- ja tööalaste eesmärkide täpsustumist, enamik mitmete võtmepädevuste arengut. Paljud osalejad usuvad, et nende töövõimalused on paranenud. Suurim osa vastajatest märkis sotsiaalsete ja enesejuhtimise oskuste paranemist, nagu koostööoskused, läbirääkimisoskused, suhtlemine eri kultuuritaustaga inimestega, oma mõtete väljendamine, võõrkeeles suhtlemine ja enda arusaadavaks tegemine. Sarnast ja kohati isegi suuremat mõju osalevatele noortele näevad ka projektijuhid-noorsootöötajad. Positiivne hinnang noorte arengule ei ole iseloomulik üksnes Eesti osalejatele, vaid tuleb küsitlustulemuste rahvusvahelises võrdluses välja ka paljudes teistes programmis osalevates riikides. Sama kinnitavad omakorda PEN-i üleeuroopalise vahehindamise tulemused.

Arvestades tänapäeva tööturu nõudmistega, kus lisaks põhipädevustele, mida peaks andma kool, hinnatakse juba väga selgelt selliseid pädevusi, mida harilikult omandatakse pigem mitteformaalses kontekstis ning mida nimetatakse sotsiaalseteks ja personaalseteks pädevusteks, on tegu vägagi asjakohaseid õppevõimalusi pakkuva ja mõjusa programmiga. PEN-i vahehindamisuuringu (Murakas *et al* 2010) andmetel on programmi oluliseks väärtuseks asjaolu, et üldharidusest väga erinev mitteformaalne lähenemine motiveerib noori õppima. Uuringu andmetel leidis 77% küsitatud noortest, et nad on omandanud oskusi, kuidas paremini ja huvitavamalt õppida, ja 69% arvates õnnestus neil juurde saada oskusi iseseisvate õpingute planeerimiseks ja läbi viimiseks.

Uuringutega on seega kinnitust leidnud programmi vastavus EL noortepoliitika eesmärgile, kuivõrd programmis osalemisega täieneb noorte formaalhariduses saadu suurel määral sotsiaalsete oskuste ja ettevõtliku eluhoiakuga, mis on teadvustatud olulise eesmärgina ka EL konkurentsivõime tagamisel Euroopa 2020 Strateegias (COM 2010).

Muudest Eesti noortele avatud mitteformaalse õppe võimalustest **eristub programm selgelt, pakkudes rahvusvahelisi õppevõimalusi**. Maailmas muutub üha olulisemaks võimekus luua seoseid eri teemade, erialade ja kultuuride vahel, loov mõtlemine ja kohanemisvõime. **Globaalses tööturukonkurentsis, sh ettevõtjana tegutsedes annavad kultuuridevahelised pädevused**, mh koostöökogemused teiste rahvustega (sh väljaspool Euroopat), rahvusvahelised kontaktid, võrgustikesse kuulumine ja rahvusvaheliste projektide juhtimine **programmis osalenud noortele selge eelise. Sellega leiab ühtlasi kinnitust programmi asjakohasus EL ees seisvate akuutsete probleemide lahendamisele kaasaaitamisel vastavalt Putnami (2000) ja Saraceno (2002) käsitustele**.

Pidades silmas noortepoliitika eesmärgiks olevat noorte tööhõive suurendamise püüet, tõusetub siiski ka osaline eesmärkide ja vahendite mittevastavus. See puudutab eeskätt osalejate tööturupositsiooni parendamist mitteformaalse õppe ja programmis rakendatavate konkreetsete meetodite (nt lühiajalised ühekordsed projektid) abil. **Probleemiks võib osutuda lühiajalistele projektidele liiga laiaulatuslike eesmärkide seadmine**. Ehkki mitteformaalse hariduse andmine on kahtlemata projektide üheks

eesmärgiks, ei selgunud näiteks kvalitatiivsetest uuringutest, et selle tulemusena oleks projektis osalejate oskused tööturu jaoks vajalikul määral arenenud. Pigem mõisteti mitteformaalse hariduse käigus omandatud oskusi kui a) esimest astet soovitud teel, b) hobitegevust või c) lihtsalt silmaringi laiendamist. Seda arutelu toetab ka uuringute tulemus, mis omistab alaprogrammidest kõige tugevama positiivsema mõju noorte tööhõivelisuse toetamisele Euroopa vabatahtlikule teenistusele, mille puhul võib oletada, et mõju põhjuseks on nii projekti pikaajalisus (tegevused kestavad kuni üks aasta), ulatuslik keskkonnamuutus (vabatahtlikud elavad enda jaoks uues, teistsuguses kultuuris) kui osalejate vanus (alates 18 eluaastast). Noorte sarnast hinnangut noorsootöö mõjule kinnitab ka 2012. a läbi viidud uuring noorte osalemise kohta noorsootöös. Nimelt on eeskätt nooremates vanuserühmades leitud, et noorsootöö tegevustes osalemine arendab ennekõike sotsiaalset võrgustikku (uued sõbrad ja tuttavad), samuti väärtustatakse lihtsalt toredat ajaveetmist. Otsest mõju tööalasele karjäärile tuntakse noorte seas suhteliselt vähe (Pihor *et al* 2012). Arvestades programmis osalevate noorte peamise vanusega (15–17-aastased noored), võib ka järeldada, et tööhõivelisus ei ole vastavas eas noortele esmatähtis ja nende poolt teadvustatud. Samas on end ümbritseva sotsiaalse võrgustiku loomine ühiskonnas sotsiaalse kapitali suurendamiseks väga oluline ning inimkapitali ja sotsiaalse kapitali põimitust on kinnitanud ka mitmed uuringud (nt Bordieu 1985 ja Coleman 1988) ning mida on omakorda noorsootööle iseloomulikuks pidanud mitmed autorid (vt näiteks Williamson 2002 ja 20013, Otten 2009, Taru 2010).

Eriti puudutavad osaliselt ebaadekvaatsed eesmärgid „vähemate võimalustega” noori hõlmavaid projekte, kuna näiteks **puute või riskioludes elavate noorte sotsiaal-majandusliku- või tööturupositsiooni muutmine vajab pikaajalist sihikindlat tegevust, millele noorsootööga saab küll kaasa aidata, kuid tõenäoliselt ei õnnestu üksnes noorsootöö kaudu kompleksseid probleeme lõplikult lahendada**. Ka Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik näeb noorsootöö esmase ülesandena aidata kaasa noore kujunemisele ja arengule eeldusel, et “küpsem, enda eelistustest ja võimetest teadlikum isiksus teeb ka paremini läbimõeldud ja põhjendatumaid otsuseid, millel on potentsiaali viia tema enda suurema rahuloluni ning

selle kaudu tasakaalustatud arenguni ühiskonna tasandil tervikuna” (Pihor *et al* 2012, lk 15).

Teine väljakutse seisneb selles, et **kuigi tööturule sisenemise hetkel võib noor tänu programmis osalemisele ja mitteformaalse õppetegevuse kaudu omandatud pädevustele saavutada nii mõnegi juba tööturul oleva konkurendi ees olulise eelise, ei pruugi see eelis realiseeruda tööandjate suhtumise tõttu**. Seda ohtu kinnitasid nt Noortepassi uuringu tulemused, kus mõnda positiivset tunnustamiserandit välja arvates, ei hinnatud osalejate arvates programmis osalemise kogemust tööandjate poolt kuigi kõrgelt. Leidus ka juhtumeid, kus tööandja pidas pikka viibimist vabatahtlikus teenistuses mõttetuks ajaraiskamiseks ja hõivamatuseks. Noortepassi uuring (Kloosterman ja Taru 2013) andis tunnistust ka osalejate madalast usust Noortepassi tunnistusse, tõendamaks tööandjatele mitteformaalse õppekogemuse väärtust. Nii võib öelda, et programmis osalejad on küll mitmel moel kasu saanud, kuid neile siiski tundub, et seda ei arvestata kui tegelike tulemustega õppimist.

Mõju noorsootöö arengule ja noortevaldkonna rahvusvahelistumisele

Hariduses ja tööturul noortele võrdsete võimaluste loomine on seostatav muuhulgas noorsootöö kvaliteediga. Viimase seitsme aasta **investeering noorsootöötajate rahvusvahelisse täiendkoolitusse näitab väga head sisendi ja väljundi suhet ning keskpika mõjana võime tänu noorsootöötajate suurenenud pädevusele täheldada projektide kvaliteedi tõusu**. Seda kinnitab näiteks 74% RAY uuringus osalenud noorsootöötajatest (vt joonis 4.17) ning programmi vahehindamine (Murakas *et al* 2010), kus toodi välja, et tingimused, mis olid seatud PEN-i projektidele, on avaldanud olulist mõju sellele, kuidas toimetatakse Eesti noorsootöö praktikas, ning et PEN on mänginud Eestis olulist rolli, et noorsootööd üldse eraldi valdkonnana tunnustataks, ning olnud sellega eeskujuks noorsootöö tegijatele. Vahehindamise kvalitatiivuuringus osalejad leidsid, et projektid on positiivselt mõjutanud koolide suhtumist noorsootöösse ning mitteformaalsesse õppimisse. Kooli mõistev suhtumine on aga väga oluline, et noored üldse saaksid erinevates projektides osaleda. Siit järeldub PEN-i üldisem mõju Eestis noorsootöö ja selles aset leidva mitteformaalse õppimise laiemale teadvustumisele ja

suuremale väärtustamisele, mis on seatud oluliseks eesmärgiks nii EL noortepoliitikale 2010–2018 (Council 2009) kui Eesti noortepoliitikale 2014–2020 (HTM 2013).

Ühendprogrammi Erasmus+ uus periood nõuab noortevaldkonnas tehtu süvendamist ja süstemaatilist diferentseeritud lähenemist. Siinkohal võib näha olulist potentsiaali uuel tegevusvõimalusel – strateegiliste partnerluste alaprogrammil, millega toetatakse uuendustele suunatud rahvusvahelisi koostööprojekte nii valdkonna sees kui eri valdkondade vahel. Erasmus+ pakub eesmärgi saavutamiseks vajalike võimaluste kogumit. Noortevaldkond Eestis on käesolevaks ajaks jõudnud arengufaasi, kus on olemas ja rakendatud õiguslik alus ja formaal-juriidiline raamistik noorsootöö toimimiseks, sh seadus, strateegia ja noorsootööga seotud kutsestandardid. Noorsootöötajate professionaalsuse suurendamine ei vaja seega Eestis uusi õigusakte, noorsootöö valdkonnas on vaja pigem (noortepoliitika alast) valmisolekut kasutada ära Euroopa koostöö mänguruum ja tegeleda edukate praktiliste uuenduste edasiarendamisega.

Olukord, kus riigi võimalused on noorsootöö teenuse pakkumisel piiratud ja omavalitsuste olukord järjest halveneb, seab noored lähtuvalt elukohast ebavõrdsesse olukorda. Arvestades Euroopa inimkapitali arendamisele seatud ootustega, tähtsustub noorsootöö tugi aina enam. Ka otse noorsootöösse suunatud vahendeid saab pidada investeeinguks, millega saavutatakse pikaajaline ja jätkusuutlik kasu. Mõõdetavate positiivsete tulemuste saavutamine motiveerib nii riiki kui omavalitsusi noorsootöösse järjest rohkem panustama. **Euroopa Noored programmi kaudu on oluliselt suurenenud noorsootöö kättesaadavus. Näeme seda nii käesolevas uurimistöös toodud investeeeringute suurust kui programmist kasusaajate arve vaadates ning kui võrdleme neid ükskõik milliste teiste noortele mõeldud noorsootöö võimalustega Eestis vastavalt Eesti noorsootöö strateegia 2006–2013 aruannetes toodud andmetega.**

Arvestades 2011 rahvaloenduses selgunud 15–29-aastaste Eestis elavate noorte üldarvu (254 855 noort), on programmil olnud positiivne mõju siiski vaid väikesele hulgale Eesti noortest (umbes 7%-le Eestis elavatest noortest, vt joonis 4.12), ning nagu RAY uuringutest nähtub, suurel määral noorsootöös muidu ka aktiivselt osalevatele noortele. ENEB-i statistika analüüs näitab, et **probleemiks võib eeskätt pidada Eesti noorte piiratud võimalusi minna välismaale EVT vabatahtlikuks.** Selle eelduseks olevate

saatvate organisatsioonide hulk ja geograafiline levi on Eestis küll aasta-aastalt kasvanud (vt joonis 4.14), kuid jääb siiski huvilistega võrreldes olulises ulatuses ebapiisavaks. Programmi kättesaadavust laiemalt hinnates seisneb takistus nii programmi eelarve piirangutes, millega seoses kõiki kvaliteetseid taotlusi ei ole võimalik rahastada (taotluste/toetuste suhe) kui ka noorsootöötajate võimekuses rahvusvahelisi projekte koos noortega ette võtta, mida võib järeltada Tartu Ülikooli poolt 2010. aastal läbi viidud noorsootöötajate pädevusuuringus toodud andmetele põhinevalt (Beilmann *et al* 2010). Igal pool ei ole hea projektiideega noorel kohalikku noortekeskust, entusiastlikku huvijuhti või juba tegutsevat noortegruppi, kelle poole toe ja nõu saamiseks pöörduda või kellega liituda. Aktiivsemates piirkondades on kompetents noorteprojektide läbiviimise kohta olemas ja seal on uutel noortel seetõttu ka lihtsam alustada.

PEN-i positiivset mõju noortevaldkonna rahvusvahelistumisele kinnitavad nii erinevatel aastatel tehtud RAY uuringud, aasta-aastalt kasvav rahvusvaheliste projektide hulk kui ka Eesti noorsootöötajate kasvav osalus rahvusvahelistes koolitustegevustes ja professionaalsetes võrgustikes (ENEB-i aruandlus). 82% RAY uuringus (2011) osalenud noorsootöötajatest on väitnud, et nad on õppinud paremini arendama ja rakendama rahvusvahelist projekti, 74% väitis, et neid on kaasatud partnerlusse või võrgustikesse, mis tagab tulevastes rahvusvahelistes projektides osalemise.

5.1.2. Noorte kodanikuaktiivsuse, sotsiaalse kaasatuse ja solidaarsuse edendamine

Mõju noorte aktiivse osalemise suurenemisele ühiskonnas ja demokraatias

Noortele haridusvõimaluste loomise ja nende tööhõivelisuse suurendamise kõrval **oli programmil märkimisväärne roll aktiivsete kodanike kasvatamises ning demokraatlike väärtuste ja hoiakute kujundamises**. Programm suurendas noortes kodanikutunnetust, arendas kodanikuharidust ja on toonud noori kodanikuühiskonda ning pannud noored inimesed ühiskondlike küsimuste üle mõtlema. Noored saavad osalemise kaudu teada, kuidas ühiskonnas otsuseid tehakse, ja avaldavad julgelt oma arvamust, õppides nii tegelema ka ühiskondlike probleemidega. Kokkuvõttes leidis erinevate uuringute tulemustele toetudes kinnitust programmi mõju ühiskonnas

sotsiaalse sidususe suurendamisele vastavalt Bordieu (1985) ja Putnam (2000) teooriatele. Osalemise tähenduse teadvustumine ja osalusoskuste omandamine on ühiskonnas ja demokraatias aktiivse osalemise eeltingimuseks, nagu on täheldatud ka käesoleva töö teoreetilises osas toodud käsitustes (Toots 2013 ja Otten 2009, Wilson 2000). Osaluse ja sotsiaalse kaasatuse soodustamises seisneb ka tänapäevase noorsootöö eesmärk (Youth Partnership 2008) ning see on perioodil 2014–2020 Eesti noortevaldkonna arengukavas (HTM 2013) kui Euroopa 2020 strateegias (COM 2010) oluliseks prioriteediks seatud.

PEN-i vahehindamine (Murakas *et al* 2010) tõi esile, et PEN-i lisandväärtuseks on, et noorte kodanikualgatuslikud projektid, mis vähegi poliitikakujundamisse sekkuvad (näiteks demokraatiaprojektid), leiaksid Eestis muidu väga raskesti kohalikke finantseerimisvõimalusi ja jääksid programmi toetuseta realiseerimata.

Olemasolevate andmete pinnalt on raske hinnata programmikogemuse mõju noorte osalusele esindus- ja osalusdemokraatias oma riigis või Euroopas laiemalt. Küll saab aga öelda, et teatud määral on see aidanud kaasa nii noorte kui noorsootöötajate poliitiliste probleemide üle diskuteerimise oskuse tõusule kui ka nende huvile edaspidi aktiivselt panustada. 37% RAY uuringule vastanud noortest ja 72% vastanud noorsootöötajatest kavatseb edaspidi rohkem osaleda ühiskondlikus või poliitilises tegevuses (vt jooniseid 4.3 ja 4.17).

Programmi üheks eesmärgiks on kujundada ja tugevdada noortes Euroopa identiteeti, suurendamaks kodanike toetust Euroopa Liidu kui poliitilise süsteemi funktsioneerimisele. Uuringutulemused näitavad, et 78% vastanud noortest ja 89% noorsootöötajatest väidab, et projektikogemus on mõjutanud neid suhtuma Euroopa mitmekultuurilisusesse positiivsemalt, ligi 70% väidab, et nad tunnevad end nüüd rohkem eurooplasena. Uuringutega kinnitust leidnud pädevuste areng on oluline üleilmastumisega kaasnevate mõjudega kohanemisel, kuid ka sellega kaasnevate võimaluste senisest suuremal ärakasutamisel, sh võib see pikas perspektiivis mõjutada näiteks inimeste rändevalmidust ja suurendada õpi- ja töörandes osalemist, mis on Euroopa majanduse konkurentsivõime tagamisel ühe olulise eeldusena teadvustatud (COM 2011).

Need näitajad tähtsustuvad ka, mõeldes eriti madalale osalusele Euroopa esindusdemokraatias, sh EL Parlamendi valimistel (nt 2009. a EP valimistel osales alla 50% EL valimisõiguslikest kodanikest). Alla 25-aastaste noorte osalemine EP valimistel oli teiste valijate vanusegruppidega võrreldes 30% madalam. Valimisaktiivsus on langenud alates 1979. a (Bouza 2014). Noorte kaugenemine poliitkast ja esindusdemokraatiast ning ebatraditsiooniliste osalusvormide kasv on olnud palju kõneaineks, kuid olulistele lahendustele pole lõhe suurenemise takistamiseks Euroopas ega enamuses liikmesriikides jõutud.

Huvi poliitikas ja esindusdemokraatias osalemise vastu on leige ka Eestis. Viimastel valimistel osales vaid 64% valimisõiguslikest kodanikest, mis on võrreldav EL keskmise tulemusega (Bouza 2014). 2013. a eurobaromeetri küsitluse andmetel tunnevad Eesti noored väga vähest huvi nii valimistel osalemise kui neil kandideerimise vastu. Maapiirkondades omandavad noorte osalusprojektid erilise tähenduse ja olulisuse, sest noorte maale jäämine on maakogukondade seisukohalt kriitilise tähtsusega (vt Nugin 2012).

Üheks võimaluseks noori otsustusprotsessi kaasata ja nende demokraatias osalemise pädevusi arendada on PEN-i raames toetatud noorte demokraatia- ja seminariprojektid, kus viimase seitsme aasta jooksul on osalenud 19 691 noort, kellest 8958 olid pärit Eestist.

Noorte ja otsustajate vahelist dialoogi toetab omal moel ka struktuurne dialoog, mis on dialoog noorte ja poliitikategijate vahel, et arutada ja anda sisendit Euroopa noortepoliitika kujundamisse. Eesti Noorteühenduste Liidu konsultatsiooniperioodide raportite kohaselt on PEN-i toel Eestis kaasatud olnud 3586 noort. Samas viitavad RAY uuringu andmed aga paraku sellele, et teadlikkus struktuurse dialoogi kontseptsioonist ja osalemine konsultatsioonitegevustes on üldiselt noorte hulgas väga madal. RAY uuringule 2011. aastal vastanute seas oli struktuursest dialoogist midagi üldse kuulnud 16% ja sellega seotud tegevustes osalenud vaid 5% Eesti noortest.

Mõju ühiskonnas kultuurilise mitmekesisuse mõistmisele ja väärtustamisele ning Euroopalike väärtuste levikule

Uuringud kinnitavad kasvu nii osalenud noorte euroopaalastes teadmistes kui huvis rääkida kaasa Euroopa küsimustes, nende kodanikupädevustes ja kultuuridevahelistes oskustes. Osalemine on mõjutanud positiivsete hoiakute kujunemist endast erinevatesse inimestesse ja kasvatanud noorte motivatsiooni saavutada kogukonna või ühiskonna huvides olevaid eesmärke. Need näitajad on lähedalt seotud EL sotsiaalse ühtekuuluvuse tugevdamisega, kuivõrd programmis osalemine on suurendanud sallivust, solidaarsust ja erinevatest riikidest pärit inimeste üksteisemõistmist. Seoses erinevate osalejarühmade kaasamisega aitavad programmi raames toimuvad projektid silmaringi avardada ja sallivust suurendada ka ühiskonna siseselt.

Mõju sotsiaalse kaasatuse ja solidaarsuse suurenemisele

Pidades oluliseks rõhutada Eesti ühiskonna tasakaalustatud arengut ja Eestis elavate noorte võrdset ligipääsu erinevatele enesetäiendusvõimalustele, on vaatlusalusel perioodil olnud programmi rakendamise riiklikeks prioriteetideks nii noored töötajad, maa- ja väikelinnanoored, puuetega ja terviseprobleemidega noored, riskioludes elavad noored kui riigikeelt mittevaldavad noored. Need prioriteedid on statistika järgi tulemuslikult ellu viidud. Programmi raames Eestis toetust saanud **projektidesse kaasatud noortest on 34% ühel või enamal põhjusel vähemate võimalustega**. Uus Erasmus+ programm pakub vähemate võimalustega või erivajadustega noortega tegelevatele organisatsioonidele võimalust teha strateegilist koostööd ka teiste valdkondadega, mis noorte elusid lähemalt puudutavad, nt sotsiaal- ja haridusvaldkond või tööturg. Strateegilistes partnerlusprojektides rahvusvaheliste kogemuste ammutamine võiks oluliselt suurendada Eesti noorte võimalusi ning mõjutada rohkemategi noorte elukvaliteeti.

Vaatamata heale saavutusele ja arvestades, et programm on mõeldud kõikidele noortele, tuleb siiski tõdeda, et kuigi rahastatud projektide hulgas pööratakse tähelepanu kõikidele sotsiaalse kaasatuse strateegias määratletud piirangutega noortele, **on nii PEN-i vahehindamisuuringus (Murakas et al 2010) kui RAY konsortsiumi kuuluvad uurijad tõdenud, et mitmed olulised sihtgrupid on vähe või ebapiisavalt**

kaasatud ja sellest tulenevalt on programmi potentsiaal jäänud nende jaoks realiseerimata. Siin peetakse silmas eelkõige just neid noori, kelleni jõudmine ja kelle süsteemne kaasamine eeldab täiendavat tähelepanu ja kelle kaasamiseks võiksid programmis kasutatavad lähenemised ja meetodid olla väga tulemuslikud. Eeskätt kuuluvad siia sihtgruppi hariduslikke raskusi kogevad noored (nt õpiraskustega noored, haridusliku erivajadusega noored, koolist varakult väljalangemisohus ja koolikatkestajad noored), noored töötotsijad ja pikaajalised töötud noored. Nimetatud noortele võiks mitteformaalne õpe pakkuda alternatiivset teed saavutuste ja tunnustuse poole ning sellest saadav kasu avaldaks positiivset mõju nende edasisele hariduslikule ja sotsiaalsele kaasatusele. Noorsootöö tegevustes osalemise positiivsele mõjule on viidatud ka käesoleva töö teoreetilistes käsitlustes (vt näiteks Williamson 2002 ja 2013; HM Government 2008 ja Otten 2009). Just NEET noorte toetamist noorsootöö võimalustesse ja noorteprojektidesse kaasamise kaudu ja selle positiivseid tulemusi on rõhutanud mitmed Eestis tehtud ja rahvusvahelised uuringud (vt näiteks Williamson 2007, Talur 2012, Kasearu ja Trumm 2013).

5.2. Ettepanekud programmi Erasmus+ rakendamiseks Eestis

Kuigi uue EL haridus-, koolitus-, noorte- ja spordiprogrammi Erasmus+ arhitektuur on varasemaga võrreldes oluliselt muutunud ja erinevad valdkonnad on koondatud ühe katuse alla, pole noortevaldkonna võimalused sellega sisuliselt muutunud. Vaatamata Euroopa Komisjoni püüdlustele kaotada uue lähenemisega valdkondadevahelised piirid ja suunata suurem fookus kõrghariduse rahvusvahelistumisele, on kehtivas programmis noorteprogramm säilinud eraldiseisva peatüki ja eelarvega. See on põhjendatud nii varasemate eraldiseisnud EL noorteprogrammide poolt demonstreeritud positiivsete tulemustega kui ka väljatöötatud tegevusformaatide jätkuva asjakohasusega soovitud eesmärkide saavutamisel. Programmi Erasmus+ üldised eesmärgid ja noorte peatüki erieesmärgid on EL noortevaldkonna uuendatud koostööraamistikule aastateks 2010–2018 seatud eesmärkidega heas kooskõlas ning võimaldavad jätkata programmi Euroopa Noored poolt alustatud rajal noorte tööhõivelisuse ja noorte aktiivse osaluse toetamist ühiskonnas.

Mõju noortele on varasemate programmidega tõendatud ja 2007–2013 elluviidud programmiga Euroopa Noored taas kinnitatud, mistõttu on igati õigustatud Erasmus+ raames samadel meetoditel põhineva rahvusvahelise noorsootööprogrammiga edasi minna. Et suurendada mõju otseselt noortele ja ühiskonnale laiemalt, tuleks 2014–2020 suunata põhitähelepanu järgmiste probleemide lahendamisele:

1. Seni on programmil olnud positiivne mõju vaid väikesele hulgale Eesti noortest, valdavalt noorsootöös aktiivselt osalevatele noortele. Mõju suurendamiseks tuleks muuta programm kättesaadavaks ka neile noortele, kelle elus rahvusvaheline õpikogemus seni puudub. Erilist tähelepanu tuleks seejuures pöörata vähemate võimalustega noorte ja eeskätt ühiskonnas kõrvale jääma kippuvate noorte kaasamisele programmi rahvusvahelistesse mitteformaalse õppe tegevustesse. **See eeldaks:**

- **riigipoolset täiendavat tuge programmi kaudu taoliste noorteprojektidele eraldatavate vahendite suurendamisel.** EL-is on riike (Saksamaa, Sloveenia, Itaalia, UK, Prantsusmaa, Poola, Kreeka, jne), kes panustavad EL noorte-programmi tegevustesse omalt poolt vahendeid juurde või finantseerivad sarnaseid toetusskeeme riigieelarve vahenditest või riiklikest tõukevahenditest. Näiteks programmi Euroopa Noored 2013. aasta taotluste arv oli kolm korda suurem kui programmi eelarve toetada võimaldas ja Eestis ei ole siiani leitud võimalusi panustada programmi täiendavaid vahendeid, vaatamata programmi tõhususele nii Euroopa kui Eesti riiklike noortepoliitika eesmärkide täitmisel. Vahendid võiks leida riiklike tõukevahendite, eeskätt Noortegarantii planeerimisel, kuid ka riigieelarvest ja koostööst vastutustundliku ettevõtlusega. Küsimus on peamiselt prioriteetide seadmises ja otsustamises, mitte vahendite puudumises.
- **erivajadustega ja vähemate võimalustega noortega tegelevate asutuste ja organisatsioonide rahvusvahelise koostöövõimekuse kasvatamist, sh uute organisatsioonide juurdekasvu,** et nad suudaksid kaasata rahvusvahelisse noorsootöösse rohkem uusi sihtgrupe ning oleksid valmis viima ellu kvaliteetseid õpirändeprojekte, noori maksimaalselt nende ettevalmistamisse, elluviimisse ja analüüsi kaasates. Sellele tuleks tähelepanu pöörata Erasmus+

programmi rahvusvahelisi strateegilisi partnerlusprojekte ja koolitustegevusi kavandades, kuid ainuüksi rahvusvahelisel tasandil koostööd toetades probleemi ei lahenda. Algatuseks oleks vaja siseriiklikku tegevust ja tuge uute organisatsioonide kaasamisel ja ettevalmistamisel. Investeerida tuleks nii noorsootöötajate arengusse kui ka neile tingimuste loomisse püsida antud töö juures stabiilselt (jätkusuutlikult), kuivõrd vähemate võimalustega noorte tulemuslikult ühiskonda kaasamise probleem ei lahendu tõenäoliselt ühe projektiga, vaid pikaajalise ja erinevaid tugitegevusi hõlmava süsteemse tegevusega.

2. Eeskätt vähemate võimalustega noorte toetamist silmas pidades, aga ka laiemalt noorte toetamisel oleks oluline **valdkondadevahelise strateegilise koostöö soodustamine hariduse, noorsootöö ja tööturu paremaks sidumiseks**, mis võimaldaks senisest tulemuslikumalt tegeleda takistuste eemaldamisega noorte edukaks sisenemiseks tööturule ja seal püsimiseks. See eeldaks valmisolekut kasutada ära Euroopa koostöö mänguruum ja rakendada programmi Erasmus+ strateegilise partnerluse võimalusi; olemasolevate edukate praktiliste uuenduste otsimist Eestist ja väljastpoolt, nende rakendamist ja edasiarendamist eri valdkondade vahelises koostöös ning kohalikul tasandil noore vajadustest ja tegevuspiirkonnast lähtuvate võimaluste ja teenuste kujundamisele kaasaaitamist rahvusvahelise koostöö ja kogemustevahetuse kaudu.

3. Seoses antud uurimistöös esiletoodud takistustega programmi osalemiskogemuste ja sellest saadud pädevuste teadvustamisel ning tunnustamisel tuleks edaspidi pöörata rohkem tähelepanu noorte **mitteformaalse õppimise sotsiaalsele ja formaalsele tunnustamisele noorte endi ja tööandjate poolt ning formaalhariduses**. Soomes läbi viidud mastaapne uuring (DEMOS 2013) “Piilotettu osaaminen”, mis keskendus tööturul vajaminevate pädevuste väljaselgitamisele, kinnitas pehmete oskuste, loovuse, enesejuhtimise ja meeskonnas tegutsemisega seotud pädevuste esmatähtsust tööandjate silmis, kuid tõi olulise probleemina välja nende pädevuste nähtavuse ja kontrollitavuse töötajate värbamisel. Antud uurimistöös on leitud, et PEN-i programmis kasutusel olnud õpikogemuste analüüsi ja pädevuste tunnustamisvahend Noortepass on olnud osalejatele õpitu analüüsimiseks ja teadvustamiseks väga kasulik vahend. Seejuures oleks oluline **Noortepassi kui instrumendi rakendamise täiustamine ja tutvustamine** noorsootöös

laiemalt kui vaid programmi projektides saadud pädevuste kirjeldamise, analüüsimise ja tunnustamisena. Samuti tuleks tegeleda rahvusvahelistest õpikogemustest saadud pädevuste teadvustamisega tööandjate suunal ning panustada mitteformaalses õppetegevustes omandatud pädevuste tunnustamise ja arvestamise süsteemide arendamisse formaalharidussüsteemis.

4. Pöörates suuremat tähelepanu Erasmus+ programmi mõjude regulaarsele uurimisele ja hindamisele oleks võimalik teadmisi nii kaasatud kui veel kaasamata sihtgruppidest ning programmi mõjust ja selle vastavusest EL ja Eesti poliitikaeesmärkidele oluliselt täiendada. Käesolevgi uurimistöö näitas, et andmed programmist mõjutatud protsesside põhjalikuks iseloomustamiseks on piiratud või ebapiisavad. Sellest tulenevalt oleks oluline rakendada EL ja EV noortepoliitika eesmärkide saavutamist jälgida võimaldav kvaliteetne **Erasmus+ seire- ja uuringute süsteem** ning suurendada süsteemsust seirest ja uuringutest saadud **teadmiste suunamisel ning kasutamisel poliitikate ja poliitikameetmete kujundamisse**. Pöörates tähelepanu Erasmus+ programmi mõjude regulaarse ja põhjaliku uurimise ja hindamise elluviimisele Eestis (mõjud indiviidi, osalevatele organisatsioonide ja ühiskonna tasandil), täiendame teadmisi nt programmis mitteosalemise põhjustest, osalejate profiilist ja motivatsioonist, programmi pikajalisest mõjust sihtgruppidele, vähemate võimalustega noorte kaasamise takistustest ning tulemuslikest meetoditest kaasamisel, jne.

5. Analüüsides 2014–2020 EL programmide ja eeskätt Erasmus+ programmi kujunemist, võib öelda, et praegused programmi eesmärgid ja ülesehitus esindavad suurel määral Euroopa Komisjoni vaateid, millega liikmesriigid ja Euroopa Parlament programmi pika ja komplitseeritud otsustusprotsessi lõpuks nõustusid. Eriti noortevaldkonna seisukohalt on tegemist siiski kompromissiga, millega liikmesriigid ja Euroopa Parlament pidid Euroopa Komisjonile järele andma ja aktsepteerima integreeritud programmi, loobudes 25 aastat väga hästi toiminud eraldiseisvast noorteprogrammist EL tasandil, saades seejuures vastu pea kahekordse eelarve noorte ja noorsootöötajate mitteformaalsele õpirändele Erasmus+ programmis, võrreldes programmi Euroopa Noored 2007–2013 eelarvega. Sellel kompromissil võib lühemas ja pikemas perspektiivis kokkuvõttes olla nii positiivseid kui negatiivseid ja oodatud ning

ootamatuid tagajärgi, mida tuleks kindlasti nii komisjoni kui liikmesriikide, sh programmi riiklike agentuuride poolt lähedalt jälgida.

Arvestades, et Erasmus+ näol on tegemist paljuski Euroopa Komisjoni visiooni elluviimisega, tuleks programmi edasises elluviimises pöörata kõrgendatud tähelepanu liikmesriikide vajadustele ja programmi vastavusele liikmesriikide hariduse- ning noortevaldkonna ülesehitusele. Seeläbi oleks võimalik saavutada mõistlik tasakaal ühelt poolt poliitika ja ühiskonna tegelike vajaduste ning teiselt poolt EL ülese ja programmi riikide spetsiifiliste vajadustega arvestamisel. Noortevaldkonna seisukohalt oleks seda silmas pidades esmalt vajalik seostada EL noortepoliitika eesmärgid ja prioriteetid selgemini Eesti Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 eesmärkidega ning keskendudes teatud eesmärkidele (nt noorte loome- ja arengupotentsiaali arendamise toetamine, noorte kaasamise suurendamine, kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu toetamine), operatsionaliseerida need programmi Erasmus+ elluviimisel.

6. KOKKUVÕTE

Kaasaegset ühiskonda iseloomustab igakülgne globaliseerumine, milles jäikade piiride kadumine on soodustanud elustiilide mitmekesistumist ja multikultuursuse kasvu, ning suurendanud samaaegselt väljakutseid selle kõigega toimetulekuks. Laiema üleilmastumise taustal on suurenenud ka majanduslik mõõduvõtmine ja Euroopa Liidu majanduse konkurentsivõime takistuseks peetakse madalat põhipädevuste taset suure osa Euroopa elanikkonna hulgas, vähearenenud “pehmeid oskusi” (nt suhtlemisoskusi, juhtimisoskusi, meeskonnatööoskusi jmt) ja madalat rändevalmidust, mis nende arengut soodustaksid (COM 2011).

Euroopa majanduse arengu suunda ja kiirust mõjutab oluliselt sotsiaalse sidususe tase ühiskonnas, mille juures on probleemi teravik suunatud eeskätt noortele (COM 2011). Nende kõrvalejäämine haridus- ja tööturusteemist on kasvav ühiskondlik probleem, millel on selgelt kahjulikud tagajärjed Euroopa majandusele ja ühiskonnale tervikuna (Eurofound 2012). Teiselt poolt on osutunud suureks väljakutseks sotsiaalse kapitali arendamine Euroopa ühiskonnas, mis on tähtis eeskätt demokraatia toimimiseks, kuid mis mõjutab ka jätkusuutlikku majandus- ja inimarengut ning sotsiaalse sidususe suurenemist.

Kriitilistes oludes pööratakse Euroopa konkurentsivõime kasvatamiseks noortele järjest rohkem tähelepanu, millega on ka põhjendatud EL noortepoliitika 2010–2018 eesmärgipüstitus – pakkuda kõigile noortele hariduses ja tööturul rohkem ja võrdsemaid võimalusi ning edendada noorte kodanikuaktiivsust, sotsiaalset kaasatust ja solidaarsust.

Uurimistöö eesmärgiks oli käsitleda Euroopa noortepoliitika mõju Eestile aastatel 2007–2013 ühe EL noortepoliitika olulise instrumendi – programmi Euroopa Noored – tulemuslikkuse ja mõju hindamise kaudu. Töös analüüsiti programmi tulemusi seoses Euroopa noortepoliitika eesmärkidega. Selleks käsitleti esiteks programmi mõju **inimkapitali arengule ühiskonnas** Teiseks käsitleti programmi mõju **sotsiaalse sidususe arengule ühiskonnas**

Uuringu eesmärki silmas pidades koondati ning süstematiseeriti programmi Euroopa Noored kohta ajavahemikul 2009–2013 teostatud hindamisuuringud, sotsioloogiliste

küsitluste ja fookusgrupi intervjuude andmed, tegevusaruanded ning programmi statistilised andmed, ning teostati andmete sekundaaranalüüs uurimisküsimuste lõikes.

Kokkuvõttes võib öelda, et EL programm Euroopa Noored demonstreerib positiivseid **tulemusi nii inimkapitali kui sotsiaalse kapitali arengusse panustamisel ühiskonnas**. Programmis osalenud noored on märkinud oma haridus- ja tööalaste eesmärkide täpsustumist, enamiku võtmepädevuste arengut ja töövõimaluste paranemist, kuivõrd selline kogemus annab programmis osalenutele elus ja tööturul olulise eelise.

Nii investeeringute suurus kui programmist kasusaajate arve vaadates on PEN-i kaudu suurenenud noorsootöö kättesaadavus Eestis. Programmis osalemise mõjuna võib tänu noorsootöötajate suurenenud pädevusele täheldada ka projektide kvaliteedi tõusu, mis omakorda levib noorsootöötajaskonna ja praktika kaudu noorsootöösse laiemalt.

Erinevate uuringute andmetel on programmil märkimisväärne roll ka noorte kodanikutunnetuse suurendamisel, kodanikuhariduse arendamisel ja noorte kodanikuühiskonda kaasamisel. Osalemine on mõjutanud ka positiivsete hoiakute kujunemist endast erinevatesse inimestesse ja arendanud kultuuridevahelisi pädevusi. Kõik need näitajad on lähedalt seotud **sotsiaalse kapitali suurenemisega ühiskonnas**.

EL uue ühendprogrammi Erasmus+ (2014–2020) käivitamine ja elluviimine on Euroopas, sh Eestis alles algusjärgus, ja nii on võimalik analüüsist tulenevate järeldustega arvestada programmi rakendamisel nii Eesti kui Euroopa tasandil.

Uue programmi elluviimisel tuleks tähelepanu pöörata eeskätt järgmistele aspektidele: Praegu on Eestis taotluste arv kordi suurem kui programmi eelarve toetada võimaldab. **Mõju suurendamiseks Eestis tuleks programm muuta kättesaadavaks ka neile noortele, kelle elus rahvusvaheline õpikogemus seni puudub.** Lisavahendite leidmisel on küsimus peamiselt prioriteetide seadmises, mitte vahendite puudumises. Vahendeid leiduks nii riiklike tõukevahendite planeerimisel kui ka riigieelarvest ja koostööst vastutustundliku ettevõtlusega.

Tegelemaks senisest tulemuslikumalt takistuste eemaldamisega noorte edukaks siseneamiseks tööturule ja seal püsimiseks, tuleks kasutada Erasmus+ programmi potentsiaali soodustades **noorte vajadustest lähtuvat valdkondadevahelist strateegilist koostööd**.

Enam tuleks **tähelepanu pöörata ka noorte mitteformaalse õppimise sotsiaalsele ja formaalsele tunnustamisele** noorte endi ja tööandjate poolt ning formaalhariduses, sh Noortepassi veelgi tõhusama rakenduse kaudu.

Pöörates suuremat tähelepanu Erasmus+ programmi mõjude regulaarsele uurimisele ja hindamisele oleks võimalik teadmisi nii kaasatud kui veel kaasamata sihtgruppidest kui ka programmi mõjust ja selle vastavusest EL ja Eesti poliitikaeesmärkidele oluliselt täiendada. Seejuures tähtsustub **Erasmus+ seire- ja uuringute süsteemi juurutamine** ning vajadus suurendada seirest ja uuringutest saadud **teadmiste suunamist ja kasutamist poliitikate ja poliitikameetmete kujundamisse** ning programmi elluviimise strateegiate ja praktikate parendamisse.

Programmi Erasmus+ elluviimisel tuleks püüda saavutada mõistlik tasakaal ühelt poolt poliitika ja ühiskonna tegelike vajaduste ning teiselt poolt EL ülese ja programmiiriikide spetsiifiliste vajadustega arvestamisel. Noortevaldkonna seisukohalt oleks seda silmas pidades esmalt vajalik seostada EL noortepoliitika eesmärgid ja prioriteedid selgemini Eesti Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 eesmärkidega ning, keskendudes teatud eesmärkidele, operatsionaliseerida need programmi Erasmus+ elluviimisel.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Arengufond (2012). Väliskeskkond 2020, olulised trendid ja nende tähendus Eestile. Eesti Fookuses 10/2012. Eesti Arengufond. 2012, lk 99. Viidatud 03.04.2013.
<http://www.arengufond.ee/upload/Editor/Publikatsioonid/valistrendid2020-eesti-fookuses-arengufond.pdf>
- Artner, A. (2013). Is Youth Unemployment Really a Major Worry? *Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, Volume 21, Issue 2–3, 2013 pages 183–205.
- Barry, M. (2005). Introduction. In Barry, M. (ed.) *Youth Policy and Social Inclusion: Critical debates with Young People*. Routledge: 1–8.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Beck, U. (1996). Risk and the provident State. In: Lash, s.m Szeszynski, B., and Wynne, B. (eds) *Risk, Environment and Modernity: Towards new Ecology*, London, Sage Publications.
- Beilmann, M., Linno, M., Murakas, R., Rämmer, A., Soo, K., Veltmann, V., Veski, L., Visnapuu, U. (2010). Eesti noorsootöötaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. Kokkuvõtte uuringutulemustest. Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. Tartu.
- Bordieu, P. (1985). The Forms of Capital. – Richardson, J. G. (ed). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood, New York, 1985, pp 241–258.
- Bouza, L. (2014). Addressing youth absenteeism in European elections. International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Viidatud 12.04.2014
http://www.youthforum.org/assets/2014/02/YFJ-LYV_StudyOnYouthAbsenteeism_WEB.pdf
- Campbell, D T. (2007). Reforms as Experiments. Stern, Elliot (ed.) 2007. *Evaluation research methods*. London: Sage, vol. 3.
- Chisholm, L., Hoskins, B., Glahn, C. (2005). *Trading Up: Potential and Performance in Non-formal Learning*, Volume 763. Council of Europe Publications, 2005.
- Clark, K B. ja Summers, L H. (1982). The Dynamics of Youth Unemployment. NBER Working Paper No. 274. Viidatud 24.04.2014. <http://www.nber.org/papers/w0274>

- Coleman, J. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 1988, Vol 94, pp 95–120.
- Coles, B., Godfrey, C., Keung, A., Parrot, S., and Bradshaw, J. (2010). Estimating the Life-time Cost of NEET. Report. University of York.
<http://www.york.ac.uk/depts/spsw/research/neet>.
- Cumulus Consulting (2013). Eesti noortevaldkonna koolituspoliitika analüüs. Cumulus Consulting OÜ. Tallinn, 2013.
- Danielson, C. (2007). Social Experiments and Public Policy. *Handbook of Public Policy Analysis: Theory Politics and Methods*. New York: CRC Press.
- DEMOS (2013). Piilotettu osaaminen. Demos Helsinki 2013.
- Eurofound (2012). NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Evans, P. (1996). Government Action, Social Capital and Development: Reviewing the Evidence on Synergy. *World Development*, 1996, Vol 24, No 6, pp 1119–1132.
- Furlong, A. (2006). Not a very NEET solution. *Work, Employment and Society*, 20 (3), pp. 553–569.
- Giddens, A. (1988). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge, Polity Press.
- Giddens, A. (1999). *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*. London: Profile Books.
- Hill, M., Hupe, P. (2009). *Implementing Public Policy*. (2nd ed). London: Sage.
- HM Government (2008). Aiming high for young people – three years on. Evidence annex. HM Government Department for Children, Schools and Families, 2008.
- ILO (2012). Eurozone job crisis: Trends and Policy Responses. *Studies on growth*. ILO. Geneva.
- Justiitsministeerium (2012). Mõjude hindamise metoodika. Justiitsministeeriumi ja Riigikantselei väljaanne. 2012. Välja trükitud 11.12.2013.
http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/riigikantselei/strateegia/strateegiate-mojude-hindamine/MHM_03-12-12.pdf

- Kannelmäe-Geerts, M. (2010) Noorte tööhõivevalmiduse toetamine – noorsootöö võimalus panustada Eesti inimarengusse ja jätkusuutlikkusse. Aken 2/2010, mai (nr 32).
- Kasearu, K., Trumm, A. (2013). NEET – „Noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi?“. Noorteseire Eestis. Poliitikaülevaade 5/2013. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2013.
- Kloosterman, P., Taru, M. (2013). Youthpass Impact Study. Young people's personal development and employability and the recognition of youth work. European Commission. Viidatud 13.04.2014. <https://www.youthpass.eu/downloads/13-62-115/Youthpass%20Impact%20Study%20-%20Report.pdf>
- Kost, R. (2013). Noortepoliitika. Noorsootöö õpik. SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo, 2013.
- Kovacheva, S. (2001). Flexibilization of youth transitions in Central and Eastern Europe. *Young*, 9, pp. 41–60.
- MacDonald, R. (2011). Youth transitions, unemployment and underemployment: Plus ça change, plus c'est la même chose? *Journal of Sociology*, 47, pp. 427–444.
- Maschinot, B. (2008). The Changing Face of the United States. The Influence of Culture on Early Child Development
- Merton, B. (2004). An Evaluation of the Impact of Youth Work in England. Research Brief No. RB606.
- Mobility (2010). A study on Mobility of Young volunteers across Europe, 2010. Public Policy and Management Institute. European Union, Brussels. 2010.
- Murakas, R., Beilmann, M., Ilves, K., Veltmann, V., Soo, K., Rämmer, A., Nestor, A., Siirak, K., Kuk, K. (2010). Interim Evaluation of the “Youth in Action” Programme in Estonia 2007–2009. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja Sotsiaalpoliitika Instituut, 2010.
- Nugin, R. (2010). Noored täiskasvanuks saamisest. Noortemonitor 2009. Eesti Noorsoo Instituut, 2010. Tallinn.
- Nugin, R. (2007). Noorus kui hilismodernse individualismi kandja. Noortest ja noorusest täna – Noorsootööalaste artiklite kogumik. Tallinn: Eesti Noorsootöötajate Ühendus, 2007.

- Nugin, R. (2008). Constructing adulthood in a world of uncertainties. Some cases of post-Communist Estonia. *Young – Nordic Journal of Youth Research*. SAGE Publications Vol 16(2): 185–207.
- Nugin, R. (2012). Maanoorte lahkumine paras pähkel noorsootöötajatele. MIHUS nr 12: Noored ja noorsootöö tulevikus. Sihtasutus Archimedes. Tallinn 2012.
- O'Higgins, N. (2001). Youth Unemployment and Employment policy: a global perspective. MPRA Munich Personal RePEc Archive. ILO, Geneva. Viidatud 20.04.2014. http://mpa.ub.uni-muenchen.de/23698/1/MPRA_paper_23698.pdf
- Otten, H. (2009). Ten theses on the correlation between European youth work, intercultural learning and the qualification and professionalization demands on full and part-time staff working in such contexts. Viidatud 18.04.2014. www.european-citizenship.org/.../5_Ten_Theses_ICL_Revisited.doc
- Pihor, K., Taru, M., Batueva, V. (2012). Eesti noorte osalemine noorsootöös: ülevaade peamistest suundumustest. Poliitikaülevaade 3/2012. Noorteseire Eestis. Praxis.
- Powell, S. ja Bratovic, E. (2007). The impact of long-term youth voluntary service in Europe: a review of published and unpublished research studies. Brussels: AVSO. Viidatud 05.01.2014. http://www.promente.org/userfiles/proMENTE_AVSO_effects_of_youth_volunteering.pdf
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster, 2000.
- RAY (2012). Fennes, H., Gadinger, S., Hagleitner, W. (2012). Research based analysis of Youth in Action. Results from the surveys with project participants and project Leads in November 2010 and May 2011. Transnational analysis. Avaldamata käsikiri.
- RAY interim (2013). *The Research-based Analysis and Monitoring of the Youth in Action Programme, Interim Transnational Analysis*, Innsbruck 2013
- Ring, P.J. (2005). The four pillar and the UK: Flexibility, risk and the deinstitutionalization of the life course. *The Geneva Papers on Risk and Insurance* 20. 2005, pp.638–655.

- Rossi, P.H., Lipsey, W., Freeman, H.E. (2004). *Measuring and Monitoring Program Outcomes* (ch.7, pp. 203–232). *Evaluation: A Systemic Approach* 7th ed. London: Sage.
- Saraceno, E. (2002). *Social Capital: Evidence, Findings, Challenges*. Conference on Human and Social Capital and Economic Growth. Brussels.
- Shildrick, T. ja MacDonald, R. (2007). Biographies of exclusion: poor work and poor transitions, *International Journal of Lifelong Education*, 26:5, 589 – 604
- SIGMA (2001). *Poliitika vahendite tõhustamine mõjude hindamise abil*. SIGMA kogumik nr 31. Pariis, OECD.
- Talur, P. (2010). Noorsootöö roll noorte tööhõivevalmiduse kujundamisel. *Noorteseire aastaraamat 2010: Noored ja tööturg*. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2011.
- Taru, M., Peterson, L. (2013). Noortevaldkonna hindamise võimalustest Eestis kolme EL-i riigi kogemuse taustal. *Poliitikaülevaade 6/2013*. Noorteseire Eestis. Praxis.
- Taru, M. (2010). Noored statistikapeeglis, lk 17–19. *Noorteseire aastaraamat 2010: Noored ja tööturg*. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2011.
- Taru, M. (2013). A study on the effects of participation in a Youth in Action supported project on the level of competences. Youth Research Ltd., Tallinn University. Tallinn, 2013.
- Taru, M. (2012). Ülevaade programmi Euroopa Noored poolt toetatud projektides osalenute arvamustest projektide tulemuslikkuse kohta. 2010. ja 2011. aasta küsitluste tulemused. Noorteuurin OÜ. Tallinn, 2012.
- Taru, M., Vihma, P. (2011). Euroopa Noored programmi tulemused ja mõju Eestis.
- The National Youth Agency (2008). *The Contribution of Non-formal Learning to Young People's Life Chances*. The National Youth Agency. Leicester. 2008.
- Toots, A. (2013). Noorte kodanikuosalus. Noorsootöö õpik. SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo, 2013.
- Trumm, A. (2011). *Poverty in the Context of Social Transitions in Estonia*. *Dissertationes Sociologicae Universitatis Tartuensis* 4. Tartu: Tartu University Press.
- Unt, M (2011). Youth entry into the labour market and early career outcomes. In: Saar, E, (ed.) *Towards a Normal Stratification and Order: Actual and Perceived Social Stratification in Post-Socialist Estonia*. Hamburg, Peter Lang, pp. 11–142.

- Urb, J., Laan, M. (2013). Uuring: Mitteformaalse hariduse mõju formaalharidusasutuste tegevustele läbi PEN Euroopa vabatahtliku teenistuse projektide. Cumulus Consulting OÜ. Tallinn, 2013.
- Vihma, P. (2011). Uuringuaruanne. Euroopa Noored Eesti büroo poolt rahastatud projektide kvalitatiivse uuringu raport.
- Youth Partnership (2008). The Socio-economic Scope of Youth Work in Europe. Institute for Social Work and Social Education (ISS-Frankfurt/M. E.V.). Youth Partnership. Council of Europe Directorate of Youth and Sport.
- Williamson, H. (2002). Supporting young people in Europe: principles, policy and practice. The Council of Europe international reviews of national youth policy 1997–2001 – a synthesis report. Council of Europe Publishing.
- Williamson, H. (2007). Social Exclusion and Young People. Social Inclusion for Young People: Breaking Down the Barriers. Council of Europe Publishing.
- Wilson, J. (2000). Volunteering. Annual Review of Sociology, 26, pp 215–240.

Õigusaktid

- Council (2002). 27.06.2002 Nõukogu resolutsioon Euroopa noortevaldkonna koostööraamistiku loomise kohta (ELT C 168, 13.7.2002, lk 2–5)
- Council (2009). Nõukogu resolutsioon Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistiku kohta 2010–2018. (OJ C 311, 19.12.2009).
- Council (2010). Resolution of the Council and of the representatives of the governments of the member states, meeting within the Council, on youth work. Council of the European Union. 19.11.2010.
- COM (2001). White Paper: A New Impetus for European Youth. European Commission. COM(2001) 681. November, 2001.
- EÜ (2006a). Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsus nr 1719/2006/EÜ (15.11.2006) programmi “Euroopa Noored” 2007–2013 kohta.
- EÜ (2006b). Euroopa Parlamendi ja nõukogu soovitus, 18. detsember 2006, võtme-pädevuste kohta elukestvas õppes. Viidatud 19.12.2013. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:et:PDF>

EÜ (2013). Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1288/2013, 11.12.2013, millega luuakse “Erasmus+”: liidu haridus-, koolitus-, noorte- ja spordiprogramm. Viidatud 01.02.2014. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.347.01.0050.01.EST

HTM (2008). Programm Noorsootöö kvaliteedi arendamine 2008–2013. Haridus- ja Teadusministeerium, 30.06.2008.

Maastrichti leping (1993). Maastrichti leping. 05.04.2013. http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_et.htm

Noorsootöö seadus (2010). Noorsootöö seadus. RT I 2010, 44, 262. Viidatud 13.04.2014. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13335738>

PEN juhend (2013). Euroopa Noored Programmijuhend. (Kehtiv 1. jaanuarist, 2013). Euroopa Komisjon. Viidatud 03.11.2013. http://euroopa.noored.ee/files/programmijuhend2013_EST.pdf

Aruanded, strateegiad, arengukavad ja muud andmekogud

CEDEFOP (2012). From Education to Working Life. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Viidatud 01.05.2014. http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3063_en.pdf

COM (2010). Communication from the Commission. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Viidatud 30.03.2014. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

COM (2011). A Budget for Europe 2020: the current system of funding, the challenges ahead, the results of stakeholders consultation and different options on the main horizontal and sectoral issues. Commission staff working paper. SEC(2011) 868 final. Brussels. 2011.

Ecorys (2011). Assessing practices for using indicators in fields related to youth. Ecorys, 2011.

ENEB-i tegevusaruanded (2007–2013). Viidatud 04.05.2014. <http://euroopa.noored.ee/meist/tegevused-2/>

ENL SD-raportid (2011–2013). Eesti Noorteühenduste Liidu Struktuurse Dialoogi konsultatsiooniperioodi kokkuvõtvad raportid 2011–2013 kohta. Viidatud 05.05.2014. <http://www.enl.ee/et/Noortepoliitika/konsultatsioonid/eelmised>

EL ja EN partnerlus (2011). Pathways 2.0 towards recognition of non-formal learning/education and of youth work in Europe. Working Paper of the partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of youth, elaborated jointly with the Salto Training and Cooperation Resource Centre, the European Youth Forum and the Directorates responsible for Youth in the European Commission and the Council of Europe. Strasbourg and Brussels, January 2011.

KOM (2009a). European Commission impact assessment guidelines. European Commission, 2009. Viidatud 03.05.2014. http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/commission_guidelines/docs/iag_2009_en.pdf

KOM (2009b). Process for the Interim Evaluation of the “Youth In Action” programme (2007–2013). CJ/05/2009-EN-2. European Commission, 2009.

EU indicators (2011). Commission staff working document on EU indicators in the field of youth. Brussels, 25.03.2011 SEC(2011) 401 final. Viidatud 12.11.2013. http://ec.europa.eu/youth/news/doc/sec401_en.pdf

EU Youth Report (2012). EU Youth Report 2012, veebiväljaanne. Viidatud 24.03.2014. http://ec.europa.eu/youth/policy/eu_youth_report_en.htm

erasmuspluss.ee. EL programmi Erasmus+ koduleht Eestis. SA Archimedes www.erasmuspluss.ee

Eurostat (2009). Youth in Europe. A Statistical Portrait. Eurostat Statistical Books. Viidatud 03.04.2014. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-920/EN/KS-78-09-920-EN.PDF

HTM (2006). Noorsootöö Strateegia 2006–2013. Haridus- ja Teadusministeerium. Tartu

HTM (2013). Noortevaldkonna arengukava 2014–2020. Haridus- ja Teadusministeerium, 2013. Viidatud 11.05.2014. http://www.entk.ee/sites/default/files/arengukava%202014_2020.pdf

HTM koduleht viidatud 12.05.2014. www.hm.ee

- KOM (2005). Komisjoni Teatis nõukogule Euroopa noorsoopoliitika küsimuses Euroopa noorte probleemide lahendamine – Euroopa noortepakti rakendamine ja aktiivse kodanikutunde kujundamine. Brüssel, 30.5.2005, KOM(2005) 206 lõplik, lk 3.
- KOM (2007). Inclusion Strategy of the “Youth In Action” programme (2007–2013). EAC/D2/JM/PG/ D 5109 2004/JEUNE KEY DOC/001 (2007).
- Noorsootöö strateegia aruanded (2007–2013). Aruanded noorsootöö strateegia eesmärkide ja rakendusplaani täitmisest 2007–2012 on kättesaadavad HTM kodulehel: <http://www.hm.ee/index.php?03240>
- SA Archimedes (2013a). Noorsootöö õpik (2013). Mõisted lk 248–256. Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. Tallinn 2013. Viidatud 11.09.2014. http://mitteformaalne.ee/failid/Noorsootoo_opik_veebi.pdf
- SA Archimedes (2013b). 7 aasta lugu – Euroopa elukestva õppe programm ja programm Euroopa Noored Eestis 2007–2013. Sihtasutus Archimedes. Tallinn. 2013.
- Siseministeerium (2011). Kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014. Siseministeerium. Tallinn, 2011. Viidatud 11.05.2014. https://www.siseministeerium.ee/public/KODAR_VV_.pdf

LISAD

Lisa 1. Programmi Euroopa Noored 2007–2013 ülevaade. (Autori koostatud, allikad: Programmi juhend 2013; Euroopa Noored koduleht; ENEB-i Programmi Nõukogu põhimäärus)

Meetme nimetus:	EL programm Euroopa Noored (<i>Youth in Action</i>)
Elluviimisperiood:	01.01.2007–31.12.2013
Programmi eelarvemaht:	885 000 000 eurot
Eesti eelarvemaht programmi eelarves:	15 205 641 eurot
Eesmärk:	kujundada noori aktiivseks Euroopa kodanikeks, keda iseloomustaks solidaarsus, sallivus ja avatus ning ühtsesse Euroopasse kuulumise tunne. Programm keskendus noorte sotsiaalse ja territoriaalse mobiilsuse suurendamisele, mitteformaalse õppimise laiendamisele, kultuuridevahelise dialoogi edendamisele, omaalgatuse toetamisele ja ettevõtlikkuse arendamisele. Ühtlasi toetati noorsootöö arengut ja rahvusvahelist koostööd noortevaldkonnas. Programmi eesmärgke täiendasid püsivad prioriteedid, milleks olid Euroopa kodakondsus; noorte osalus; kultuuriline mitmekesisus ja vähemate võimalustega noorte kaasamine.
Sihtgrupp:	noored vanuses 15–28 aastat (mõnede tegevuste puhul 13–30); noortega töötavad inimesed ja noortevaldkonna otsustajad.
Osalevad riigid:	kõik Euroopa Liidu liikmesriigid, kandidaatriigid ning Euroopa majandusruumi riigid: Island, Liechtenstein ja Norra. Koostööprojekte sai teha ka nn kolmandate riikidega ehk EL partnerriikidega ja partneritega maailma teistest piirkondadest. Sinna kuuluvad Kagu-Euroopa riigid, Ida-Euroopa ja Kaukaasia riigid, Vahemere piirkond ning Ladina-Ameerika riigid

Põhitegevused:	<p>alaprogramm 1.1 – Rahvusvaheline noortevahetus: noortevahetused pakuvad eri riikide noorte gruppidele võimalust kohtuda ja teineteise kultuure tundma õppida. Grupid plaanivad üheskoos omavahelisi noortevahetusi mõlemale poolele huvipakkuval teemal;</p> <p>alaprogramm 1.2 – Noortealgatus: toetatakse kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasandil väljatöötatud grupiprojekte. Samuti toetatakse rahvusvahelisi projekte, mille tegevused toimuvad mitmes riigis korraga, tugevdades seega Euroopa-möödet ning parandades noorte koostööd ja kogemustevahetust;</p> <p>alaprogramm 1.3 – Noorte demokraatiaprojekt: toetatakse noorte osalust kohaliku, piirkondliku või riikliku tasandi demokraatias, aga ka rahvusvahelisel tasandil;</p> <p>alaprogramm 2 – Euroopa vabatahtlik teenistus: Euroopa vabatahtlik teenistus toetab noorte osavõttu eri vormides vabatahtlikust tegevusest nii Euroopa Liidus kui väljaspool seda. Selles alaprogrammis osalevad noored võtavad üksikult või gruppidega osa mittetulunduslikust tasustamata tegevusest;</p> <p>alaprogramm 3.1 – Koostöö Euroopa Liidu naabruspiirkondade riikidega: selle alaprogrammi raames toetatakse projekte partneritega naaberriikidest. Peamiselt toetatakse sellega noortevahetusi ning noorsoolaseid koolitus- ja võrgustikuprojekte;</p> <p>alaprogramm 4.3 – Koolitustegevused ja võrgustikuprojektid noorsootöötajatele ja noorteorganisatsioonidele: selle alaprogrammi raames toetatakse noorsootöös ja noorteühendustes aktiivsete osalejate koolitust ja nende võrgustikke, eelkõige nendevahelist kogemuste ja heade tavade jagamist, aga samuti tegevusi, millest võivad lähtuda pikaajalised kvaliteetsed projektid ning partnerluste ja võrgustike loomine. See alaprogramm toetab samuti noorsootöötajate pikaajalisi mobiilsusprojekte;</p>
----------------	---

	<p>alaprogramm 5.1 – Noorteseminarid: selle alaprogrammi kaudu toetatakse noorte, noorsootöötajate ja noortepoliitika eest vastutajate koostööd, seminare ja struktureeritud dialoogi.</p>
<p>Programmiga seotud institutioonid:</p>	<p>Euroopa Komisjon, vastutab programmi juhtimise eest, haldab programmi eelarvet, seab prioriteedid ning juhendab ja jälgib programmi üldist rakendamist läbi Euroopa Noored riiklike büroode. Viib ellu programmi järeltegevusi ning hindamist Euroopa tasandil.</p> <p>Riiklik büroo (Euroopas kokku 34 programmi riikliku bürood) edendab ja rakendab programmi riiklikul tasandil ning toimib ühenduslülina Euroopa Komisjoni, riiklike, piirkondlike ja kohalike projekti elluviijate ning noorte endi vahel. Eestis on Haridus- ja teadusministeerium riiklikuks bürooks nimetanud Sihtasutuse Archimedes struktuuriüksuse Euroopa Noored Eesti büroo.</p> <p>Euroopa Noored Eesti büroo ülesanneteks on teavitada sihtgrupe programmi võimalustest, nõustada ja aidata koostööpartnereid leida, algatada ja läbi viia olemasolevatele ja tulevastele taotlejatele infoüritusi, seminare, koolitusi jm. ENEB korraldab detsentraliseeritult rahastatavate projektide valimisprotsessi kaasates projektide analüüsi ja hindamisse Euroopa Noored Programmi Nõukogu (Euroopa Noored koduleht, 2013).</p> <p>Euroopa Noored Programmi Nõukogu koosnes Eesti noortevaldkonna esindusühingute esindajatest, kes on kinnitatud SA Archimedes Nõukogu ja juhatuse poolt. ENEB Programmi Nõukogu ülesanne oli teha büroole projektide toetusettepanekuid.</p>

**Lisa 2. Ülevaade programmi Erasmus+ noortevaldkonna hindamismõõdikutest.
(Autori koostatud, allikas: Erasmus+ määrus)**

Strateegia „Euroopa 2020” peamised eesmärgid	Selliste 18–24-aastaste noorte osakaal, kes on omandanud ainult teise taseme alumise astme hariduse ning kes ei omanda haridust ega osale koolitustel.
	Selliste 30–34-aastaste osakaal, kes on omandanud kolmanda taseme või sellega samaväärse hariduse.

Kvantitatiivsed näitajad (üldine)	Programmist toetust saanud töötajate arv riigi ja sektori lõikes.
	Erivajadustega või vähemate võimalustega osalejate arv.
	Organisatsioonide ja projektide arv ja liik riigi ja meetme lõikes.

Noored	Programmi toetatavates liikuvusmeetmetes osalevate noorte arv riigi, meetme ja soo lõikes.
	Rahvusvahelistes liikuvus- ja koostöömeetmetes osalevate noorteorganisatsioonide arv (nii programmiriikidest kui ka partnerriikidest).
	Eurodeski võrgustiku kasutajate arv.
	Selliste osalejate osakaal, kes on saanud programmis osalemise eest tunnistuse (näiteks Noortepassi, diplomi või muu ametliku tunnistuse).
	Selliste osalejate osakaal, kes on suurendanud oma võtmepädevusi.
	Selliste vabatahtlikus tegevuses osalenute osakaal, kes on parandanud oma keeleoskust.

Lisa 3. Allikate tutvustus

Programmi Euroopa Noored (*Research-based Analysis of Youth in Action – RAY*) rahvusvahelise uuringu raportid ja selle sisendiks olnud Eesti uuringuandmete analüüsi raportid ajavahemikul 2010–2013. Uuringu eesmärgiks on hinnata poliitika-eesmärkide saavutamiseks rakendatud meetmete tulemuslikkust ja jätkusuutlikkust ja erinevate noorsootöö praktikate väärtust ning arengut. Laiemalt soovitakse sellise uuringu- ja tõenduspõhise lähenemisega kaasa aidata (rahvusvahelise) noorsootöö kvaliteedi arengule uute teadmiste kogumisele noortevaldkonnast. 2008. a on kutsutud ellu eri riikide büroode konsortsium, mis kaasab oma tegevusse ka ühiskonnauurijaid. Ajavahemikul 2010–2013 on eri uurimismeetodeid rakendades uuritud ja analüüsitud programmi Euroopa Noored tegevustes osalemise mõju. Andmekogumine toimub kaks korda aastas internetis läbiviidud projektides osalejate ja projektijuhtide küsitluse kaudu.

Antud magistritöös kasutatakse Eesti projektis osalejate ja projektijuhtide veebiküsitlustega ajavahemikul 2010–2013 kogutud andmeid ja RAY 2012 ja 2013 rahvusvahelise uuringute tulemusi. Kuna veebiküsitlus on läbi aastate olnud standardne (kasutati samasuguseid küsimustikke), on küsitluse andmestik kokku liidetud ja koos analüüsitud. Projektijuhtidele ja osalejatele olid välja töötatud erinevad küsimustikud. Teatud ulatuses olid küsimustikud aga kokkulangevad (nt osalejate puhul on osade teemade puhul lisaks enesehinnangule kasutatud ka projektijuhtide hinnangut muutustele). Ajavahemikul 2009–2012 kogutud andmed koondavad 521 Eesti projektijuhi ja 1981 Eesti osaleja vastused. Vastamismäär oli suhteliselt madal, moodustades projektijuhtide puhul keskeltläbi 25% ja osalejate puhul 35% kõigist programmis osalejatest Eestis (RAY 2010, 2011, 2012, 2013).

YouthLink andmebaas on Euroopa Komisjoni poolt väljaarendatud programmi Euroopa Noored statistika andmebaas, kuhu projektide taotlustest, lepingutest ja lõpparuannetest saadud andmete korrapärane ja täpne sisestamine on iga Euroopa Noored riikliku büroo lepinguline kohustus. Andmebaasi haldab ja arendab keskselt Euroopa Komisjon ning see on Euroopa Komisjonile ja büroodele programmi statistika

kogumise ja analüüsimise põhiallikaks. Andmebaasil on andmete analüüsi moodul (*YouthLink Report Module*), millest saab väljavõtteid teha sihtgruppide alaprogrammide, eelarveaastate, programmi prioriteetide, erinevate riikide poolt rahastatud projektide, jne kohta vastavalt andmetevajadusele (YouthLink andmebaas).

ENEB-i aastaraamatud ja tegevusaruanded 2007–2013

Üheks analüüsi allikaks on programmi Euroopa Noored aastaraamatud, milles on esitatud kokkuvõtteid iga aasta kohta iga alaprogrammi lõikes. Vormistuslikult on need tekstilised materjalid, mis toovad välja ka tabeleid ja graafikuid. Aastaraamatud põhinevad peamiselt ENEB-isisesel statistikal ja osalejate tagasisidel, valdavalt projektide lõpparuannete -ja lugude kaudu. Nende allikate usaldusväärsus on kõrge, kuna ENEB on kõige otsesemalt seotud Euroopa Noored programmi elluviimisega Eestis, omades kõige rohkem informatsiooni tulemuste kohta (Euroopa Noored programmi aastaraamatud 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012).

Dokument **“ENEB tegevusaruanne”** iga aasta kohta ajavahemikul 2007–2013 on täienduseks aastaraamatutele. Need sisaldavad alaprogrammide arengu kirjeldusi, olulisemaid sündmusi, prioriteetsete eesmärkide põhjalikumat ülevaadet, ENEB-i info- ja koolitustegevuse ülevaateid, jne. Need on puhtalt tekstilised allikad ning kõrge usaldusväärsusega nagu aastaraamatudki (ENEB-i tegevusaruanne aasta 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 ja 2013 kohta).

“Programmi Euroopa Noored 2007–2009 tulemuste ja mõju vahehindamise uuring” on tekstiline allikas, mis lähtus Euroopa Komisjoni poolt vahehindamisele püstitatud suunavates mõju hindamise küsimustest. Selles on võrdluse saamiseks uute uurimuste andmeid osaliselt integreeritud varasemate programmi hindamisuuringutega Euroopa Noored büroo materjalidega ning sekundaaranalüüsiga. Uuringu viis läbi ja analüüsi koostas Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut (Uuring programmi Euroopa Noored tulemuste ja mõju kohta, 2010).

Noortepassi andmebaas ja “Noortepassi mõjude uuring 2013”

Noortepassi tunnistuse saamise õigus on isikutel, kes on osalenud mõne programmi Euroopa Noored alaprogrammi raames elluviidud projektis alates 01.01.2007. Tehniline

lahendus toetuse saajatele Noortepassi tunnistuse väljaandmiseks on kättesaadav www.youthpass.eu, mida haldab Euroopa Komisjoni SALTO Ressursikeskus Saksa- maal. Tunnistuse väljastamiseks projektis osalejale tuleb projektijuhtidel projekti – ja osaleja andmed ning osaleja poolt projektis õpitu kirjeldus ning hinnang tulemustele sisestada andmebaasi. Seda tehes salvestub ka kogu projektidega seonduv info, mis võimaldab teha Noortepassiga seotud statistikat ja analüüsi (Noortepassi andmebaas ja koduleht www.youthpass.eu).

“Noortepassi mõjude uuring 2013” <https://www.youthpass.eu/downloads/13-62-115/Youthpass%20Impact%20Study%20-%20Report.pdf> keskendus Noortepassile seatud eesmärkide saavutamise tulemuslikkuse hindamisele ja Noortepassi kui projektis osalemise kogemusest õpitu teadvustamise, analüüsimise ja tunnustamise instrumendi tulemuslikkuse hindamisele. Hindamisuuringu tellijaks oli Euroopa Komisjon ja selle viis läbi rahvusvaheline töörühm, kuhu olid kaasatud analüütikud. Uuringu andmed põhinevad kahel *online*-küsitlusel, millest esimene oli suunatud projektides osalejatele ja teine projektijuhtidele; üheksas riigis, sh Eestis läbiviidud fookusgruppidele ja konsultatsioonidele noortevaldkonna ning mitteformaalse õppimise ekspertidega eri tasanditelt ja organisatsioonidest (Youthpass impact study 2013).

Uuring “Mitteformaalse hariduse mõju formaalharidusasutuste tegevustele läbi Euroopa Noored Euroopa vabatahtliku teenistuse projektide”, 2013 eesmärgiks oli analüüsida programmi Euroopa Noored Euroopa vabatahtliku teenistuse (EVT) projektide mõju haridusasutustes ning uurida, kas ja milline on mitteformaalse õppe lisandväärtus formaalõppe keskkonnas, mis on tekkinud EVT projektide elluviimise kaudu, sh õpetajate pädevuste areng, projekti mõju laste ja noorte arengule ja välisvabatahtliku arengule ning analüüsida projektide mõju organisatsiooni tasandil (Urb ja Laan 2013). Analüüsi andmed saadi küsitluse ja intervjuude läbiviimise teel EVT vastuvõtivate organisatsioonide töötajate ja välisvabatahtlike seas, kes olid teenistustega seotud 2012–2013. Projekti tellijaks oli Sihtasutus Archimedes ja selle teostas uuringu- ja konsultatsiooniettevoite Cumulus Consulting OÜ (Uuring “Mitteformaalse hariduse mõju formaalharidusasutuste tegevustele läbi Euroopa Noored Euroopa vabatahtliku teenistuse projektide”, 2013).

Programmi Euroopa Noored projektide kvalitatiivse uuringu raport, 2011.

Hindamisuuringu eesmärgiks on pakkuda programmi rahastajatele teavet läbiviidud projektide mõju kohta ja soovitusi projektide hindamise või nendest raporteerimise paremaks korraldamiseks. Laiemalt sooviti hinnata rahastatud projektide mõju ühiskonnale ning rahastuse otstarbekust. Uuring põhineb kahel allikal. Esiteks analüüsiti projektide taotlusi ja raporte (uurimuse läbiviijate käsutuses oli esialgne pakett *ca* 70 raportiga, millele lisandus töö käigus pisteliselt uusi raporte). Empiirilise materjali kogumiseks viidi läbi 14 üksikintervjuud projektis osalenud või projekti juhtinud inimestega. Kvalitatiivuuringu tellijaks oli Sihtasutus Archimedes ENEB ja selle viis läbi Peeter Vihma (Programmi Euroopa Noored projektide kvalitatiivse uuringu raport, 2011).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Reet Kost, (isikukoodiga 47304040249),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Euroopa Liidu noortepoliitika mõju Eestile aastatel 2007–2013 Euroopa Liidu noorteprogrammi Euroopa Noored näitel”, mille juhendajad on Rein Murakas ja Andu Rämmer,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 15.05.2014.

Reet Kost

/kinnitatud autori poolt digitaalselt/